

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ
ЯВИЩ:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОШУК
МАГІСТРАНТІВ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ
ЯВИЩ:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОШУК
МАГІСТРАНТІВ

Збірник наукових праць

За ред. О. Л. Мачушник

Житомир – 2018

Вид-во ЖДУ імені Івана Франка

УДК 159.9.07:378

Д-70

Рецензенти:

Кльоц Л. А., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської Обласної Ради

Миценко Д. В., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук Житомирської філії Київського інституту бізнесу та технологій

Тичина І. М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка

Павленко В. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка

Д-70 Дослідження психологічних явищ: психологічний пошук магістрантів. – Збірник наукових праць / За ред. О. Л. Мачушник. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2018. – 87 с.

У збірнику вміщено статті молодих науковців, які присвячені дослідженню окремих актуальних психологічних проблем. Дослідження виконані із врахуванням специфіки кожної окремої вікової групи та ілюструють теоретичні положення, які вивчаються в даному курсі. Наукові доробки майбутніх науковців сприяють більш глибокому опануванню психологічним матеріалом курсу та спрямовані на розвиток навичок вільного оперування психологічними знаннями.

Буде цікаво викладачам, вчителям та студентам – майбутнім психологам та педагогам, а також усім, хто цікавиться психологією.

ЗМІСТ

Бабенко Катерина. Психологічні особливості девіантної поведінки студентів.....	4
Білобров Олександр, Бойчук Ірина, Дзедзь Наталія. Молодіжні субкультури та їх вплив на студентську молодь.....	6
Болденко Ірина. Попередження міжособистісних конфліктів в малій групі.....	9
Мачушник О.Л., Бродацький Микола, Верніцький Вячеслав, Вініченко Яна, Демідова Мирослава, Макарчук Оксана, Романюк Наталія. Дружба в юнацькому віці.....	12
Бугрик Аліна, Колеснік Леся, Михайлова Юля, Присяжнюк Олена. Мотивація учіння студентів.....	16
Ващенко Катерина. Особливості вирішення організаційних конфліктів у колективі.....	18
Мачушник О.Л., Вишнівський Олександр. Сім'я в уявленні сучасної молоді.....	21
Мачушник О.Л., Горецький Андрій, Кичирук Юлія, Майковець Дмитро, Меліченко Владислав, Паращук Артем, Прокопчук Анастасія. Читацькі інтереси студентів факультету фізичного виховання і спорту.....	24
Горностай Ольга. Профілактика емоційного вигорання соціальних працівників ЦСССДМ при роботі з прийомними батьками.....	28
Мачушник О.Л., Дем'янчук Любов, Заруба Оксана, Кучинська Вікторія, Решетар Марія, Розбіцька Марія, Титорчук Тарас. Гендерна диференціація ревностів як особливого виду емотивного зв'язку.....	30
Іщенко Анна. Психологічний клімат студентського колективу.....	35
Мачушник О.Л., Киричук М., Корнієцька Т., Подзюбанчук І., Ткачук Н., Якобчук Л. Читацькі інтереси юнаків та дівчат.....	37
Кисельова Тетяна. Мотивація студентів до навчання у ВНЗ.....	40
Котлярова Тетяна. Психологічні особливості мотивації студентів до навчання у ВНЗ.....	44
Марусова Яна. Особливості адаптації до навчання у ВНЗ студентів, які перебувають у шлюбі.....	46
Мачушник О.Л., Музичка Роксолана. Кохання та закоханість у юнацькому віці.....	49
Мусевич Анастасія. Мотивація та ставлення студентів ВНЗ до волонтерської діяльності...	51
Ніколайчук Тетяна. Психолого-педагогічні закономірності становлення та адаптації молодого педагога.....	54
Петренко Леся. Емпатія як фактор розвитку волонтерської діяльності.....	57
Мачушник О.Л., Пойда Оксана. Гендерний суб'єктивізм рецепції стосунків.....	59
Саванчук Інна. Специфіки соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт в умовах ПТНЗ..	61
Мачушник О.Л., Самчик Дар'я. Особливості дружби в юнацькому віці.....	68
Свойкіна Сніжана. Особливості інтелектуального потенціалу у підлітків із порушеннями слуху.....	71
Сорока Інна. Профілактика учнів, схильних до правопорушень.....	74
Ставська Яна. Соціалізація особистості: механізм, фактори впливу та етапи.....	77
Черкавська Маргарита. Особливості адаптації студентів першокурсників до навчання у ВНЗ.....	80
Цалко Наталія. Інтерактивне навчання як шлях реформування шкільної освіти.....	82

Психологічні особливості девіантної поведінки студентів

Дослідження проблем виникнення та проявів девіантної поведінки серед сучасної молоді є досить актуальним та важливим питанням для українського суспільства загалом. Саме студенти є тією рушійною молоддю суспільною групою, від якої залежить майбутнє суспільства та держави. Студентські роки є періодом становлення власних переконань, пріоритетів та цінностей, планів на майбутнє, вибір подальшої професійної діяльності. Саме на цьому етапі важливо допомогти молодій людині обрати правильні установки на життя.

Сьогодні суспільство стрімко розвивається, змінюються усі сфери людського життя. Вплив на світогляд молоді людини здійснюється через засоби масової інформації, вулицю, знайомих і т. д. Молодь є найчисленнішою аудиторією, на яку направлений весь світовий вплив. Пропагування аморального способу життя, вживання алкоголю та наркотиків, нерозбірливі інтимні стосунки, досягнення своїх цілей шляхом швидкого заробітку, тобто крадіжок, здійснення хуліганства і т.д., усе це може стати поштовхом до девіантної поведінки.

Також виокремлюють такі чинники: загальні соціальні проблеми сучасного українського суспільства; ціннісні орієнтації студентів (висока суб'єктивна цінність грошей, низька оцінка з боку оточуючих); універсальний превентивний чинник – професійна діяльність [8]. Байдужість до проблем молоді з боку сім'ї, соціальних інститутів, держави, відсутність можливостей для проведення свого вільного часу, відсутність інтересу до здобування освіти та вибору фаху, проблеми з працевлаштуванням, незнання законодавства молоддю, низький соціально-економічний розвиток країни, втрата ідеалів у суспільстві сприяють зростанню девіантної поведінки серед студентської молоді, які не можуть задовольнити власні потреби та реалізувати себе.

Особливостями девіантної поведінки підлітків займалося багато дослідників серед яких: А. С. Макаренко, Н. Ю. Кондратьєв, Т. В. Корнілова., У. П. Короленко та ін.

На поведінку студентів впливають труднощі перехідного віку. Перехід у «доросле життя» супроводжується кардинальною перебудовою психіки та психічних процесів, як: мислення, відчуття, сприйняття; змінюється світ емоцій і відчуттів, відбувається інтенсивне формування і закріплення існуючих та нових рис характеру, проявляються риси темпераменту, здібності, нахили і т.д.

Перебудова «Я-концепції» є досить складним процесом, який може супроводжуватись певними особистісними розладами. «Я-концепція» - це стійка і неповторна система уявлень індивіда про себе, на основі якої він будує свої відносини з оточуючими його людьми.

Сьогодні молода людина прагне отримати статус «дорослого» досить швидко. Але це не завжди відповідає реаліям життя, тому в підлітковому віці молода особа знаходить не почуття дорослості, а почуття своєї неповноцінності через вік.

Крім конкретних причин, які є характерними для кожної групи «ризик», виділяють такі загальні причини девіантної поведінки:

В основі девіантної поведінки покладено, перш за все, соціальну нерівність. Це проявляється у низькому рівні життя більшої частини населення й особливо молоді; в поділі суспільства на багатих і бідних; у труднощах, що постають перед молодими людьми при спробі самореалізації й одержання суспільного визнання; в обмеженні одержання високого заробітку для молоді [4]. Морально-етичний фактор девіантної поведінки виражається в деградації та зміні цінностей в суспільстві, які проявляються в масовій алкоголізації і бродяжництві, вибуху насильства і правопорушення.

Студентське соціокультурне середовище багато в чому визначається особливостями взаємодії студентів з іншими групами в системі освіти. На поведінку студентської молоді (у тому числі і девіантну) можуть впливати особливості його структури. Студентську структуру можна розділити на гуманітарну і технічну, бюджетну і контрактну. Передбачається, що для всіх виокремлених груп будуть характерні різні установки, життєві пріоритети, поведінка. Відповідно, поширеність соціокультурних девіацій, а також її види будуть різними для цих груп. Вагомим соціокультурним чинником, що детермінує поведінку студентів, є їх місце проживання. В даному значенні поведінка міської молоді істотно відрізнятиметься від поведінки сільської молоді.

Студентський колектив є малою соціальноорганізованою групою, відмінними рисами якої можна назвати тісну взаємодію суб'єктів, наявність власної динаміки розвитку, засновану на загальних нормах, цінностях, що визначають поведінку кожного окремого члена групи. Е. Дюркгейм зазначав,

що всередині однієї і тієї ж соціальної групи відбувається нівелювання свідомості, через що всі думають і відчувають однаково [2]. Особливо це актуально для студентського колективу, члени якого через особливості свого віку схильні до наслідування. Велика ймовірність того, що поява в студентській групі індивідів, думки і поведінка яких суперечать загальноприйнятим нормам і правилам, може призвести до прийняття девіантних форм поведінки серед інших членів групи.

Специфіка студентів як особливої соціальної групи актуалізує проблему вивчення девіантності в його середовищі на двох рівнях: суспільства в цілому, і соціального інституту, зокрема вищого навчального закладу. Перший рівень включає загальні девіації: зловживання алкоголем, наркоманію, делінквентність, проституцію, суїцид і так далі. Характерні для суспільства в цілому, вони є найбільш небезпечними для студентської молоді. Це пов'язано з особливим соціальним статусом студентів, які є інтелектуальною ланкою суспільства і багато в чому визначають його майбутнє. По-друге, тісний контакт студентів один з одним сприяє швидкому поширенню різних відхилень серед даної соціальної групи.

Другий рівень девіантності студентства включає в себе відхилення від формальних норм та правил прийнятих у ВНЗ: порушення дисципліни, несвоєчасна підготовка навчального матеріалу, пропуски занять без поважної причини, використання шпаргалок на іспитах тощо. Ці відхилення пов'язані з навчальним процесом і є характерними для студентів, тому їх можна назвати як специфічні девіації. При поясненні причин їх виникнення переважає думка про роль мотивації у здобуванні вищої освіти.

Визначальна роль в корекції девіантної поведінки належить соціальному контролю, в структурі якого дослідники виділяють три компоненти [6; 5]:

1. Людина, що здійснює певні вчинки.
2. Норма, виступаюча як критерій девіантності.
3. Група (або окремі індивід), що оцінює поведінку.

Можна виокремити декілька способів запобігання і корекції девіантної поведінки в студентському середовищі, а саме:

1. Перший спосіб полягає в створенні оптимальних умов для правової та громадянської соціалізації студентів та активізацію виховної і профілактичної роботи у ВНЗ. Пріоритетним напрямком даної роботи є створення системи профілактики різних видів девіантної поведінки, в тому числі забезпечення соціалізації студентів, організацію їхнього дозвілля і „вторинної зайнятості”, професійного самовизначення. Актуальним буде залучення студентської молоді до різних соціальних акцій, благодійних заходів, що дозволяють проявити позитивні якості даної соціальної групи.

2. Другий спосіб запобігання та корекції девіантної поведінки в студентському середовищі пов'язано з поліпшенням соціальних норм і санкцій у сфері вищої освіти. Зазвичай соціальний контроль здійснюється за допомогою «жорстких» інституційних форм (рейтинг успішності студентів, ведення обліку відвідування) і передбачає використання негативних санкцій (догана, попередження про відрахування). З метою поліпшення соціального контролю, планується зосередитись не на негативних санкціях, а на позитивних (матеріальне заохочення, подяка), які стимулюють інтерес до навчання, сприяють саморозвитку та самоконтролю й тим самим запобігають виникненню певних відхилень.

3. Третій спосіб передбачає підвищення відповідальності всіх рівнів управління ВНЗ. Це пов'язано зі специфікою діяльності адміністрації, яка встановлює норми та правила у ВНЗ, контролює їх дотримання, вводить санкції за їх невиконання. Дана структура контролює рівень викладання у ВНЗ, оцінює поведінку студентів і відповідає за їхнє виховне, освітнє та культурне вдосконалення.

Отже, у статті розглянуто особливості виникнення та формування девіантної поведінки в студентському середовищі, розглянуто певні психологічні аспекти даної проблеми, а також запропоновано шляхи подолання девіацій у поведінці студентів.

Список використаної літератури:

1. Бютнер К. Жить с агрессивными детьми. – М.: «Педагогика», 1991.
2. Дюркгейм Э. Ценностные и «реальные» суждения / Дюркгейм Э. – М. : СПб, 1995.
3. Кондратьев Н. Ю. «Психолого-педагогическая работа со школьниками девиантами» // Психологическая наука и образование. – 1999. – № 3-4. – С. 46-65.

4. Корнилова Т. В. и др. Факторы социального и психологического неблагополучия подростков в показателях методик стандартизированного интервью и методов наблюдения // Вопросы психологии. – 2001. – № 1. – С. 107.

5. Короленко Ц. П. Аддитивное поведение. Общая характеристика и закономерности развития / Ц. П. Короленко // Обозрение психиатрии и медицинской психологии. – 1991. – Т 1. – С. 8-15.

6. Материалы Всероссийской научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых [«Перспектива»] // Особенности возникновения социокультурных девиаций в студенческой среде / Е. Н. Крапивко. – Нальчик : Изд-во КБУ, 2006. – С. 163-165.

7. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога. – М.: издательство ВЛАДОС, 2000. – Кн. 1 – 384 с.

8. Шереги Ф. Э. Девиация подростков и молодежи: алкоголизация, наркотизация, проституция / Шереги Ф. Э., Арефьев А. Л., Вострокнутов, Н. В., Зайцев С. Б., Никифоров Б. А. – М. : Знание, 2001. – 48 с.

*Білобров Олександр, Бойчук Ірина, Дзедзь Наталія,
б1 група, природничий факультет*

Молодіжні субкультури та їх вплив на студентську молодь

Перші паростки молодіжної субкультури зароджуються в період ранньої юності, коли молодь має багато сил та енергії, але не знаходить сфери для її реалізації. Тому, на допомогу повинні прийти дорослі, спрямовуючи цю активність у позитивне русло та підтримуючи її. Юнацтво відчуває себе некорисним та непотрібним у великому суспільстві, яке належить головним чином дорослим, воно потребує і чекає підтримки. Проте, враховуючи амбіційність, нестриманість, максималізм юнацького віку, підготовка має давати поради, які повинні мати невимуснене забарвлення, оскільки невірний підхід викликає бурхливий сплеск негативних емоцій у молодій людини [5].

За останні роки проблема молодіжних субкультур набула надзвичайної актуальності як у нашій країні, так і за кордоном. Поняття молодіжних субкультур неодноразово висвітлювали у своїх працях такі дослідники, як І. Баєва, Е. Еріксон, С. Іконніков, Г. Коджаспіров, І. Кон, В. Лармін, С. Левікова, Ю. Лисенко, Л. Мардахасєв, А. Мудрик, С. Пальчевський, С. Сергєєв, В. Сорочинська, О. Столяренко, А. Шариков та інші. На сьогоднішній день у сучасній науці субкультуру прийнято розглядати як систему цінностей, установок, моделей поведінки і життєвого стилю певної соціальної групи, яка є цілісним утворенням у межах домінуючої культури [1].

У понятті субкультура (з лат. sub – під і cultura – культура – підкультура) префікс суб розуміється як вторинність, другорядність у порівнянні з тим, що створюється офіційною культурою. Вплив субкультури на формування особистості у підлітковому віці досліджували такі науковці, як В. Абраменкова, Ю. Бусел, Г. Гикава, С. Небот, А. Мудрик, Т. Селецька, Т. Сливінська, М. Титлей, С. Чернета, М. Шимановський та інші. За останні десятиріччя як в нашій країні так і за кордоном проблема молодіжних субкультур, цінностей і ціннісних орієнтацій молоді набула особливої актуальності. Ці поняття є об'єктом дослідження багатьох наук зокрема, філософії, психології, соціології, що говорить про їхню складність та багатоплановість [2].

Об'єктом нашого дослідження є процес розвитку молодіжної культури та її особливості. Предметом дослідження – зміст молодіжної субкультури, її вплив на психологію юнацтва, формування ціннісних орієнтацій, міжособистісних відносин та особистісного та соціального «Я» в період ранньої юності. Мета дослідження полягає у тому, щоб теоретично дослідити сутність, зміст та характерні особливості найпоширеніших молодіжних субкультур.

Субкультура - це система норм, цінностей, настанов, способів поведінки і життєвих стилів певної соціальної групи, яка відрізняється від пануючої в суспільстві культури, хоча і пов'язана з нею. Приставка суб розуміється як вторинність, другорядність у порівнянні з тим, що створюється офіційною культурою. Офіційна культура виявилася неспроможною відповісти інтересам певної частини молоді, яка звільнилась від ідеалів. Молоді люди, які не мають певного положення, міцної позиції, потрапляють у вакуум. Субкультура є своєрідним компенсаційним механізмом, який знижує тиск масової, глобальної культури на особистість. Молодіжна субкультура - це культура певного молодого покоління, що має спільний стиль життя, поведінки, групові норми, цінності та

стереотипи. Субкультура реалізується групами молоді. Вона не є стороннім утворенням, а глибоко укорінена у соціально-культурному контексті. Нова субкультура формується під впливом віку, етнічного походження, релігії, соціальної групи чи місця проживання. Субкультура не означає відмову від національної культури, яка визнана більшістю, але виявляє певні відхилення від неї [5]. Розглянемо молодіжні субкультури на прикладі тих світових субкультур, які формують світогляд молодих українців.

Репери і хіп-хопери. Всім відомі і знайомі люди. Вони носять широкий і вільний одяг, більшість захоплюється баскетболом, бітбоксом і, звичайно, написанням репу. Плюси: людина-репер не лише займається спортом (що вже є плюсом), вона проявляє себе творчо. А прояв таланту завжди спричинює зростання особистості. Мінуси: все ніби добре, але є така підтечія як «Ганста». Ось саме тут «в моді» агресивний стиль поведінки. Такі люди можуть володіти вогнепальною зброєю, оскільки вважають, що світ жорстокий, і лише вони самі можуть себе захистити. Вони вважають себе за королів і не визнають нікого і нічого вище за себе.

Готи. Упізнати таких людей не складе жодних труднощів. Гот завжди одягнений у чорне і в нього обов'язково мармурово-біла шкіра. Проте сенс життя готів – ця сама готика – як кут сприйняття життя, а зовсім не культ смерті. Готика – явище естетичне, а похмурі образи - не більше ніж епатаж. Безглуздо шукати сенс життя в смерті – його там немає. Смерть - це нагадування, привід прагнути до життя. Плюси: як правило, готи - це люди, які шукають натхнення, а значить творчі люди. І їх захоплення даною субкультурою ніщо інше, як просто спосіб насититися енергією. А їх вигляд (нехай навіть він декого лякає), це просто відповідь, створена на протигагу нічого не варту гламуру, в якому за картинкою порожнеча. Мінуси: тут так само є небезпечні підтечії. Різновидом цієї культури – є сатаністи. Саме люди з такої субкультури можуть піти на осквернення церковних предметів, жертвопринесення та інші дії, засновані на поклонінні сатані.

Скінхеди. Це неофашистські молодіжні угруповання закритого типу. Проповідують культ сильної особи, расизм, шовінізм, культ чорної магії, систематично займаються фізичною підготовкою. Вітанням є витягнута вперед рука. Часто на чолі такого молодіжного угруповання стоїть доросла людина з профашистськими поглядами. Плюси: звичайно, справжнім плюсом це не назвеш, але ідея скінхедів - тільки сильні можуть жити. Отже, потрібно бути сильним, і не лише тілом, але і духом. Саме це прагнення з натяжкою можна назвати позитивним. Мінуси: свою ідею вони сприймають дуже буквально. Саме за скінхедами дуже часто помічаються напади безпричинної агресії по відношенню до інших людей. Вони абсолютно не бояться убити «не свого», і навіть в деякій мірі прагнуть до цього.

Растамани (растафарі). Із їхньої точки зору, можна: любити людей, палити траву, байдикувати, осягати сенс життя, розповідати іншим про растафарі, філософствувати, грати на барабанах, боротися з Вавилоном, носити дреди і слухати реггі; не можна: їсти свинину, молюсків, сіль, оцет, рибу без луски, коров'яче молоко, палити тютюн, пити ром і вино, носити речі з чужого плеча, їсти приготовану іншими їжу, грати в азартні ігри, торкатися мертвих, проповідувати негідним. Плюси: досить спокійна культура і нешкідлива для суспільства. Як кажуть, «чим би дитя не тішилося.» Мінуси: по суті, їх заняття - це неробство, така людина навряд досягне чогось у соціальному житті.

Рольові ігри. Це люди, які люблять грати за сценарієм. Вони можуть поставити свою улюблену книжку як спектакль і жити так довгий час. Плюси: тільки розвинені люди в інтелектуальному плані стають ролевиками. Вони обов'язково освічені, начитані, і вельми інтелігентні, і миролюбні. Мінуси: є небезпека «загратися» за тим або іншим сценарієм і вже не вийти з ролі. При таких ситуаціях людина просто вибивається з суспільства.

Фріки. Люди, які люблять яскраво одягатися і поводитися, привертати до себе увагу. Тут і яскраві кольори одягу, і тату і різноманітний пірсинг. По суті, ці люди не лише яскраво виглядають, вони і яскраво мислять. Зазвичай такі люди - це співаки, письменники, композитори. Взагалі, знову люди творчої натури. Фрік-культура – це культура сміливих і абсолютно незакомплексованих людей. Плюси: немає ніякого негативного ставлення до світу і до «не своїх». Немає нічого такого, проти чого вони вороже виступають. Мінуси: саме їх свобода є їх головним мінусом. Вона дає їм все, тоді як на них самих неможливо вплинути ззовні, тобто якщо поки це нешкідливо і весело, то хто знає, в що це виллється потім. І ніхто їх не зможе зупинити!

Металісти, рокери. Їх зовнішній вигляд зухвало агресивний: чорний одяг з великою кількістю металу, зображенням черепів, крові, написом "сатана" англійською мовою. До зовнішнього вигляду ставляться відповідально. Одяг завжди чистий та охайний. Класичні металісти носять вузькі чорні джинси, заправлені у високі черевики або «козаки», шкіряні куртки з косою блискавкою – «косухи»,

«косоворотки», сережки в лівому вусі, персні із зображенням черепів або інших чорних магічних символів (пентограма, скелет і т. д.) Але їх зовнішня агресивність і похмурість найчастіше є засобом епатажу оточуючих людей. Ті, яким за 25 років, займаються серйозною роботою, як правило, миролюбні, хоча інколи можуть побешкетувати разом з тими, хто молодший. Плюси: як правило, люди вельми цікаві і не замкнуті в своєму маленькому світі. Для них це всього лише спосіб провести час. Мінуси: надмірний алкоголь і агресія на їх «залізних друзях» - крутих мотоциклах, можуть привести до аварій і інших ситуацій, пов'язаних з алкоголем.

Панки. Їх можна відразу впізнати по ірокезові на голові. Часто носять чорні шкіряні куртки, люблять пірсинги. В їх стилі завжди присутня неохайність і недбалість. Грубий жаргон, близький до жаргону «зони». Поведінка непристойна. Багато хто з них вживає наркотики, спиртні напої, токсичні речовини. Плюси: може вони і є, але збоку їх не видно. Мінуси: там, де з'являються панки, - бійки, грабунки, насильство з метою наруги над особистістю.

Емо. За традиційну зачіску емо вважається косий, рваний чубок до кінчика носа, що закриває одне око, а ззаду коротке волосся, що стирчить в різні боки. Перевага віддається жорсткому прямому чорному волосся. У дівчат можливі дитячі, смішні зачіски - два маленькі хвостики, яскраві заколочки - сердечка з боків, бантики. Часто емо-кіди проколюють вуха або роблять тунелі. Окрім того, на обличчі емо-кіда може бути пірсинг (наприклад в губах і лівій ніздрі, бровах, переніссі). Їх легко можна впізнати за кольорами в одязі: рожевий і чорний. Плюси: якщо не рахувати їх емоційність, то цілком мирний і тихий народ. Не налаштовані вороже і не хочуть поневолити світ. Мінуси: прагнення до переживання яскравих і чистих емоцій і їх вираженню - головне правило для емо. Їх відрізняє: жадання самовираження, протистояння несправедливості, особливе, чутливе світосприйняття. Отже все це може привести до нервового зриву і до проблем у подальшому житті. [4].

Молодість – це досить непростий період у розвитку людини. У цей час відбувається становлення особистості, формування самосвідомості, самовизначення, самовдосконалення, самовиховання і самопізнання. Тому така складна перебудова не може не супроводжуватися різноманітними конфліктами і кризами як із навколишніми, так і з самим собою. Також це найбільш відповідальний період, адже формуються моральні якості, соціальні установки, ставлення до людей і суспільства. У зв'язку з цим досить важливим є те, хто саме супроводжуватиме, підтримуватиме людину в цей час. Саме від того, хто трапляється на шляху молодшої неформальної особистості, і буде залежати її подальший розвиток. У зв'язку з цим важливого значення набувають також і групи ровесників, що мають ті самі ідеали, цінності і погляди на життя. Молоді люди починають долучатися до неформальних молодіжних субкультурних груп, що акумулюють у собі досвід розв'язання різних життєвих проблем, накопичений багатьма поколіннями молодих людей.

Субкультура – це явище, що дозволяє презентувати себе як сильну, незалежну особистість, що дає молоді те, чого їй не вистачає у «звичайному» повсякденному житті. Молодіжні субкультури – особлива частина суспільної культури. Належність до тієї чи іншої неофіційної молодіжної організації компенсує підлітку негативне ставлення до себе, низький рівень самоповаги, неприйняття і нерозуміння дорослими. З одного боку, входження в субкультуру – це втеча від суворой реальності, а з іншого, – це сходінка між підлітковим віком і дорослістю [6]. Проте у більшості випадків надто глибоке занурення у субкультуру призводить до негативних впливів і наслідків, а також порушує соціально-комунікативну сферу особистості. Дорослим зазвичай не до вподоби така різка «соціалізація» їхньої дитини, але не варто одразу засуджувати чи проявляти своє негативне ставлення. Такі дії для юнацтва стануть приводом до нового протесту та агресії проти дорослих і суспільства в цілому. Слід розуміти, що формування альтернативних культур у наш час є незворотним процесом. Для молодшої людини неформальне об'єднання – це не забава, а швидше необхідність. Проте повністю схвалювати і одразу підтримувати діяльність підлітка в молодіжних субкультурах теж не варто. Дорослим необхідно навчитися виховувати та розуміти неформальну молодь. Слід пам'ятати, що представниками молодіжних субкультур є, перш за все, діти, недостатньо сформовані як особистості. І поки їхня діяльність не виходитиме за межі здорового глузду, такі захоплення можна назвати корисними, сприятливими для формування здорового способу життя й розвитку вольових та фізичних якостей.

Список використаної літератури:

1. Баева И. Психология молодежной субкультуры: риск и перспективы роста / И. Баева // Практична психологія та соціальна робота. – 2011. – № 7. – С. 45-49.

2. Фурман А. Субкультура / А. Фурман, А. Литвин // Психологія і суспільство. – 2011. – № 3. – С. 187-192.
3. Селецька Т. В. Молодіжна субкультура: вплив на формування особистості / Т. В. Селецька, Т. О. Сливінська [та ін.] // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 12. – С. 58–66.
4. http://piznajsebe.at.ua/publ/nomer_10/suchasni_molodizhni_subkulturi/11-1-0-153
5. <http://www.bestreferat.ru/referat-214634.html>
6. Підлісний М. М. Молодіжна субкультура як об'єкт соціально- філософського аналізу / М. М. Підлісний. – К., 2010. – С. 116-127.

Болденко Ірина,

62 група, соціально-психологічний факультет

Попередження міжособистісних конфліктів в малій групі

В процесі своєї життєдіяльності людині властиво об'єднуватися в ті чи інші групи. Виконуючи різні соціальні функції, людина є членом численних соціальних груп. Міжособистісні конфлікти негативно позначаються на всіх процесах функціонування будь яких соціальних груп. Особливо проблема міжособистісних конфліктів стосується малих груп, адже індивіди в малій групі безпосередньо контактують між собою, об'єднані спільною метою та завданнями. У зв'язку з тим, що кожна людина має свої власні життєві погляди, думки, позиції, інтереси та цілі індивідів можуть стикатися, і в такому випадку виникає конфліктна ситуація, яка переходить у конфлікт.

Проблема взаємин людей у конфліктних ситуаціях тривалий час привертають увагу дослідників. Особливої актуальності набувають дослідження типологій конфліктів (О. Анцупов, А. Бандурка, Ф. Бородін, І. Ващенко, Н. Грішина, О. Донченко, Н. Коряк, Г. Ложкін, Л. Петровська та інші), вивчення загальних особливостей міжособистісних конфліктів (Н. Грішина, О. Дмитрієв, В. Кудрявцев, Б. Паригін), досліджують причини виникнення, способи запобігання конфліктів та їх вирішення (Бернард, М. Дойч, Г. Зіммель, Р. Кілмен, Л. Коузер), причинами виникнення конфліктів у педагогічній взаємодії вчителя та учня займалися такі відомі психологи та педагоги (Л. Виготський, А. Леонтьєв, А. Макаренко та інші).

Мета статті – розкрити психологічні особливості міжособистісних конфліктів членів малих соціальних груп та визначити основні шляхи вирішення та профілактики міжособистісних конфліктів у соціальному середовищі.

Конфлікт, що тлумачиться як «зіткнення протилежних інтересів, поглядів; серйозна розбіжність, гостра суперечка» [9, с.215], є звичним явищем для процесу, учасники якого взаємодіють для досягнення єдиного результату, оскільки шляхи, що ведуть до нього, кожним уявляються по-різному.

Міжособистісні конфлікти є найпоширенішим типом конфліктів. Вони охоплюють практично всі сфери людських відносин. Будь-який конфлікт зрештою зводиться до міжособистісного. Автори дають різні визначення міжособистісного конфлікту: «ситуації суперечностей, розбіжностей, зіткнень між людьми» [5]; «відкрите зіткнення людей у процесі їхніх взаємовідносин чи спільної діяльності, що виявляються у вигляді протилежності цілей у якій-небудь конкретній ситуації і є несумісними» [2]; «вид взаємодії між сторонами у процесі вирішення проблеми у вигляді протидіяння однієї сторони іншій» [7].

Якщо звернутися до загальної теорії конфліктів, та всі міжособистісні конфлікти мають спільні риси:

- 1) наявність двох сторін;
- 2) наявність зони незгоди між сторонами, яку не завжди можна легко розпізнати і межі якої є рухливими (можуть звужуватися та розширюватися);
- 3) мотиви кожної із сторін визначають процес, який називають формуванням цілі;
- 4) дії, які негативно спрямовані одна проти одної (створення прямих чи опосередкованих перешкод, завдання шкоди майну чи репутації іншого, погрози, насильство, приниження);
- 5) однакові стадії розвитку конфлікту:
передконфліктна; інцидент; ескалація; кульмінація; завершення конфлікту; постконфліктна ситуація;
- 6) фактично однакові способи вирішення конфліктів.

Найбільший внесок у дослідження міжособистісних конфліктів вніс, на нашу думку, М. Дойч. У його теорії конфлікт описується як наслідок об'єктивного зіткнення інтересів. Він виділяє два типи взаємодії: конкуренція і кооперація.

М. Дойч вважає, що конфліктним є конкурентна взаємодія, оскільки досягнення цілей однієї сторони заважає досягненню цілей іншої сторони. Суперництво викликає використання тактики загрози та хитрості; обмеження комунікації; мінімізацію усвідомлення подібності в цінностях і збільшення чутливості до протилежних інтересів тощо. Найбільш ефективним типом взаємодії є кооперація. Її відмінність: відкритість у комунікації, посилення сприйнятливості учасників подібністю і спільністю інтересів, збільшення бажання допомагати іншим тощо [12].

Під час міжособистісної взаємодії індивідів, особливу увагу слід звернути на їх тип поведінки, індивідуальні якості, саморефлексію, адже можна виокремити такі поняття, як міжособистісна сумісність та міжособистісна несумісність. Якщо ми говоримо, про міжособистісну сумісність, то вона передбачає взаємне прийняття партнерів у спільній діяльності. Несумісність – поняття протилежне, тобто антипатія партнерів у відношенні один до одного. У такому випадку спільна діяльність є неможливою, адже в партнерів відрізняються інтереси, характери, соціальні установки. Саме тому міжособистісна несумісність може стати причиною конфлікту [6].

Мала група розвивається у процесі спільної діяльності індивідів під час міжособистісного спілкування, яке ґрунтується на основі спільної мети та цінностей. Охарактеризуємо два погляди про причини конфлікту в малій групі:

1) конфлікт є властивістю людського характеру, прагненням до першості, домінуванню – суб'єктивні причини;

2) конфлікт викликається об'єктивними причинами, не залежними від особистості.

За У.Ф. Лінкольном причини конфліктів класифікують за такими підставами: структура, цінності, відносини і поведінка, і виділяє п'ять основних факторів (причин) конфліктів:

1. Інформаційний чинник – це та інформація, яка прийнятна для однієї сторони і неприйнятна для іншої. Сюди можна віднести: неправдива інформація однієї із сторін, оприлюднення інформації без згоди однієї із сторін, недооцінка фактів при вирішенні спірних проблем.

2. Структурний фактор – формальні і неформальні характеристики групи (специфіка законної влади і законодавства, статусу, вікові особливості, ролі традицій, різних соціальних норм).

3. Ціннісний фактор – принципи, які є схваленими чи осудженими членами групи, і які індивіди в групі будуть дотримуватися. Це такі цінності як: особисті системи вірувань і поведінки, групові системи вірувань і поведінки, системи вірувань і поведінки суспільства, цінності всього людства, професійні цінності, релігійні, культурні, регіональні, місцеві та політичні цінності. Такі принципи надають групі мету існування та забезпечують порядок.

4. Фактор відносини – задоволення від взаємодії двох або більше сторін або його відсутність. Увага на аспектах: основа відносин (добровільні або примусові), сутність відносин (незалежні, залежні, взаємозалежні), очікування від взаємин, важливість взаємин, цінність взаємин, тривалість взаємин, сумісність людей у процесі взаємовідносин, внесок сторін у взаємини.

Ми вважаємо, що знання факторів, які зумовлюють появу міжособистісних конфліктів та аналіз причин виникнення цих конфліктів, дає змогу розробити комплекс методів, засобів та прийомів, спрямованих на їх усунення та формування стратегій успішного вирішення конфліктів. Така робота дає індивіду інформацію про основні психологічні особливості розвитку конфліктних ситуацій, та виробляє стратегії поведінки у складних ситуаціях, здійснюючи при цьому вплив на особистість з метою гармонізації її психічного та соціального життя.

Будь-який міжособистісний конфлікт має своє вирішення. Форми їх вирішення залежать від стилю поведінки суб'єктів у процесі розвитку конфлікту. Проте попередити конфлікт легше, ніж його вирішити, оскільки конфлікт – явище складне та багатогранне.

Профілактика є одним з важливих способів керування конфліктами. Профілактика конфліктів – це вид управлінської діяльності, що полягає у своєчасному розпізнаванні, усуненні чи ослабленні конфліктогенних факторів, які спричиняють виникнення конфліктів. При ефективній профілактиці можна уникнути навіть найменших негативних наслідків, які можуть виникнути внаслідок конфлікту, який був вирішений конструктивно. Ми вважаємо, що попередженням конфліктів можуть займатися як суб'єкти соціальної взаємодії, так і спеціально підготовлені фахівці.

За А. Анцуповим та А. Шипіловим виділяють чотири напрями, за якими потрібно проводити роботу з попередження конфліктів:

- 1) створення об'єктивних умов, які перешкоджають виникненню та деструктивному розвитку передконфліктних ситуацій;
- 2) оптимізація організаційно-управлінських умов створення та функціонування організацій;
- 3) усунення соціально-психологічних чинників виникнення конфліктів;
- 4) блокування особистісних чинників виникнення конфліктів. Здебільшого профілактику конфліктів треба здійснювати одночасно за всіма зазначеними напрямками [7].

Попередження конфлікту може бути:

- частковим – нівелювання дії однієї з причин окремого конфлікту;
- повним – нейтралізація усіх чинників, які лежать в основі конфлікту.

Психологічний рівень попередження конфліктів передбачає вплив на суб'єктивні чинники і здійснюється за допомогою психотерапії, психологічного консультування та соціально-психологічного тренінгу [4].

А. Анцупов та А. Шипілов пропонують впливати на проблемну ситуацію таким чином:

- 1) вплив на власну поведінку;
- 2) вплив на психіку та поведінку опонента.

Перший із зазначених напрямів реалізується шляхом застосування таких способів та прийомів:

1) вміння визначити, що спілкування стало передконфліктним, та «повернутися» з передконфліктної ситуації до нормальної взаємодії, а не піти на конфлікт.

2) уміння розуміти партнера по взаємодії і не йти на конфлікт, не маючи впевненості в тому, що партнер правильно розуміє ваші мотиви;

3) терпимість до інших думок: потрібно поєднувати твердість щодо проблеми та м'якість щодо людей;

4) турбота людини про зниження своєї відносно стійкої тривожності та агресивності; знижувати власну тривожність та агресивність можна за допомогою аутогенного тренування, фізичних вправ, організації повноцінного відпочинку, підтримання сприятливого соціально-психологічного клімату в сім'ї, на роботі.

5) керувати своїм актуальним психологічним станом, уникати передконфліктних ситуацій при перевтомі або надмірному збудженні: на конфліктність людини може впливати успішність виконання діяльності, спілкування з колегами, фізіологічний стан організму, погода і т. ін.;

6) у спілкуванні з оточенням треба бути внутрішньо готовим до розв'язання виниклих проблем шляхом співпраці, компромісу, уникання або поступок: соціальні суперечності не обов'язково вирішувати шляхом конфліктів;

7) під час спілкування з партнером потрібно хоча б зрідка усміхатися та не забувати про почуття гумору;

9) спілкуватися з людьми, виявляючи щире зацікавлення у партнерові по спілкуванню, прагнути зрозуміти його точку зору та проблеми;

10) конфліктостійкість – здатність людини зберігати конструктивні способи взаємодії з оточенням всупереч впливу конфліктогенних чинників [7]

Вплив на поведінку опонента реалізується шляхом застосування таких способів та прийомів:

1) не вимагати від інших неможливого, враховувати той факт, що їхні здібності до виконання різних видів діяльності різняться;

2) не прагнути швидко, радикально, шляхом прямого впливу перевиховати людину;

3) у процесі спілкування важливо оцінювати актуальний психологічний стан партнера та уникати обговорення гострих проблем за умови високої імовірності агресивної реакції з боку партнера;

4) адекватній оцінці актуального психологічного стану партнера по спілкуванню сприяє знання законів невербальної передачі інформації за допомогою міміки, жестів, пози, рухів;

6) стосовно захисту власних інтересів можна займати достатньо тверду позицію і відстоювати їх наполегливо, а стосовно опонента, його особистості доцільно зайняти по можливості м'яку позицію;

7) у процесі обговорення проблеми важливо не перебивати опонента, дати йому змогу висловитися;

9) з метою попередження конфліктів важливо не розширювати сфери протидії з опонентом, не збільшувати кількості обговорюваних проблем, не критикувати особистісних якостей партнера по спілкуванню. Якщо потрібно вирішити кілька проблем, доцільно починати з найпростішої і поступово переходити до складніших;

10) не заганяти опонента у «глухий кут»: якщо людина поставлена у безвихідне становище, принижена та зневажена, вона легко йде на гострі конфлікти, щоб зберегти свою честь та гідність;

11) встановити неформальний особистісний контакт з партнером по взаємодії;

12) під час спілкування бажано уникати крайніх, жорстких, категоричних за формою оцінок будь-яких аспектів обговорюваних проблем, а особливо позиції та особистості партнера [7].

Ми хочемо звернути увагу на те, що з метою профілактики та більш конструктивного розв'язання конфліктів доцільним є проведення просвітницької роботи, спрямованої на поширення, популяризацію конфліктологічних знань, формування конфліктологічної та конфліктної компетентності, а також на підвищення загальної комунікативної культури.

Отже, можна зробити висновок, що попередження міжособистісних конфліктів в малій групі є одним з найважливіших завдань колективу, оскільки попередити конфлікт набагато легше, ніж конструктивно вирішити його. Саме тому індивід має бути ознайомлений з методами, прийомами та формами профілактики та управління міжособистісними конфліктами, більш того він має не лише теоретично володіти матеріалом, але й вміти застосовувати всі ці знання на практиці, у повсякденному житті, взаємодіючи у різних соціальних групах. Запобігання конфлікту сприяє все, що забезпечує збереження нормальних міжособистісних стосунків, зміцнює взаємну повагу й довіру.

Список використаної літератури:

1. Анцупов А.Я., Введение в конфликтологию. Как предупреждать и разрешать межличностные конфликты. / А.Я.Анцупов, А.А. Малышев – К.: МАУП, 1996. – 103 с.
2. Буртова Л.А. Конфликтология: (учебное пособие). Русский Гуманитарный Интернет Университет. WWW.I-U.RU3. Булах І.С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів. Навчально-методичний посібник. / І.С.Булах, Л.В.Долинська. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 114 с.
4. Долинська Л.В. Психологія конфлікту. Навч. посібник. / Л.В.Долинська, Л.П.Матяш-Заяц – К.: Каравела, 2011. – 304 с.
5. Долинська Л., Матяш-Заяц Л. Уявлення сучасної молоді про особливості міжособистісних конфліктів // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. – С. 331 – 338.6.
6. Ольшанский В.Б. Межличностные отношения: В кн.: Социальная психология . / В.Б. Ольшанский – М.:Политиздат, 1975. – С.196–240.
7. Петровский А.В. Психология межличностных отношений в группах и коллективах //Сов. Педагогика. – 1994. – №4.
8. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта. / Б.И. Хасан – СПб.: Питер, 2003. – 250 с.
9. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. / В.Б.Шапар – Х.: Прапор, 2004.

Мачушник О.Л.,

*Бродацький Микола, Верніцький Вячеслав, Вініченко Яна,
Демідова Мирослава, Макарчук Оксана, Романюк Наталія,
61 група, природничий факультет*

Дружба в юнацькому віці

Прагнення до створення та підтримання товариських стосунків притаманне кожному періоду життя людини, адже саме завдяки їм можливий розвиток та вдосконалення самої особистості. Особливе місце серед людських стосунків відводиться власне дружбі. Дружба дійсно слугує поштовхом до самоперетворення, покращення людиною окремих своїх сторін. Юність вважається «привілейованим» віком дружби, але самі юнаки вважають, що справжня дружба є доволі рідкісним явищем. Юнацька дружба на перший план висуває інтимність, емоційне тепло, щирість. Розвиток самосвідомості викликає в юнацькому віці потребу «відкрити душу», поділитися своїми переживаннями з однолітками. Саме в юнацький період людина може знайти собі друзів на довгі роки, адже юнацька дружба є вже набагато стійкішою та глибшою від підліткової.

Проблеми розвитку дружніх стосунків у отрочстві та юності привертала увагу багатьох дослідників. У вітчизняній та зарубіжній психології дослідженнями цієї проблеми займалися: Г. Абрамова, І. Бех, Н. Добринін, А. Коваленко, І. Кон, М. Корнєв, В. М'ясищев, Ф. Райс, Л. Орбан-Лембрик А. Петровський, К. Роджерс, Л. Фрідман, Е. Фромм та інші дослідники. Одночасно з цим, теоретичний аналіз психологічної літератури засвідчує недостатність вивчення особливостей формування та розвитку дружніх міжособистісних стосунків саме у сучасних юнаків.

Мета нашого дослідження полягає у розкритті окремих аспектів формування дружніх міжособистісних стосунків у юнацькому віці.

Дружба – найважливіший вид емоційної прихильності та міжособистісних стосунків юнацького віку. На думку Д. Юма, любов – є неспокійна, мінлива пристрасть, а «дружба – це спокійна і тиха прихильність, направлена розумом і закріплена звичкою, яка виникає з тривалого знайомства та взаємних зобов'язань...» [1]. В усі часи дружба вважалася вищою моральною цінністю людини. Юнацька дружба за своєю природою поліфункціональна. Цим пояснюється різноманіття її форм: від простого спільного проведення часу до найглибшого саморозкриття. Але на відміну від групових стосунків, в основі яких лежить певна спільна діяльність, дружба є, насамперед, емоційною прихильністю. Психологічна цінність юнацької дружби в тому, що вона є одночасно школою саморозкриття та розуміння іншої людини.

Дуже часто можна почути думку, що під впливом зростаючої комп'ютеризації у суспільстві, прискорення ритму життя, збільшенні кількості інформації і розширення кола спілкування у мережі Internet, дружні стосунки сучасної молоді стають більш поверховими, що дружба знецінюється та витісняється широкими приятельськими стосунками, заснованими на спільності інтересів і т.д. [2].

Вік ідеального друга пояснює деякі, не завжди усвідомлювані молоддю психологічні потреби. Орієнтація на однолітка говорить про прагнення юнаків до більш-менш рівних стосунків. Дружба з однолітком ґрунтується на принципі подібності та рівності:

- з другом-однолітком легше спілкуватися;
- можна все розповісти, не боячись насмішок;
- з однолітком не потрібно намагатися виглядати розумнішим.

Вибір старшого друга вказує, навпаки, на потребу у прикладі, опіці, керівництві. Тут переважають посилення на те, що:

- старший за віком друг може бути за зразок;
- він може поділитися досвідом, розповісти про невідоме, незрозуміле, пояснити щось;
- на старшого друга завжди можна покластися.

Але й потреба у спілкуванні з молодшими, бажання бути ватажком у них, ділитися з ними досвідом, опікати їх аж ніяк не рідкість у юнацькому віці. Спілкування з молодшими, дозволяючи юнакам проявити їх кращі позитивні якості та відчутти себе дорослими і впливовими, підтримує їх самоповагу та самооцінку. Проте, як не приємно почуватися сильними й потрібними, цей тип стосунків все-таки не відповідає юнацьким уявленням про дружбу. Хоча спілкування з молодшими й важливе, воно сприймається швидше як доповнення до дружби з однолітками, ніж як її альтернатива. У тих юнаків, які дружать виключно з молодшими за себе, спостерігається вимушений вибір у більшості випадків. Це є або наслідком відставання в розвитку, коли юнаки об'єктивно ближче до молодших за рівнем інтересів та поведінкою, ніж до однолітків. Або ж це є результатом певних психологічних негараздів: сором'язливості, невпевненості у власних силах, невідповідності рівня домагань та можливостей, боязні постійних змагань, особливо властивих для хлоп'ячих компаній. Перенесення емоційної прихильності на молодших в цьому випадку викликане компенсаторним механізмом [2].

Спочатку друг – це двійник, потім – співрозмовник. Спершу дружба відтісняє батьківський вплив, а потім їй самій доводиться потіснитися іншому почуттю – кохання. Емоційна напруга дружби зменшується з появою кохання. Однак, це почуття дуже часто підсилює потребу в другові, з яким можна порадитися та поділитися переживаннями [3].

Високий рівень потреби в спілкуванні, що виявляється в розширенні її сфери, вчені пояснюють постійним фізичним та розумовим розвитком юнаків та у зв'язку з цим розширенням їх інтересів до людей і до світу. Важливою обставиною є і потреба в діяльності: вона багато в чому і знаходить своє задоволення в спілкуванні. В юності особливо зростає необхідність, з одного боку, в новому досвіді, а з іншого – у визнанні, захищеності, в інтимному спілкуванні. Це означає зростання потреби в спілкуванні з людьми, потреби бути прийнятим ними і відчувати впевненість у їх визнанні. Це необхідно для вирішення тих проблем, які властиві юнацькому віку і вирішити які можливо лише в спілкуванні з оточуючими. Численні дослідження незаперечно свідчать про те, що ефективне вирішення проблем самосвідомості, самовизначення, самоствердження неможливо поза спілкуванням з оточуючими людьми або без їхньої допомоги [4].

Друга тенденція, яка проявляє себе в юності, – це тенденція до індивідуалізації та відокремлення. Про неї свідчить суворе розмежування природи стосунків з оточуючими, висока вибірковість у

дружніх уподобаннях, часом максимальна вимогливість до спілкування в діаді. Прагнення до відокремлення – це прагнення захистити свій унікальний світ від вторгнення інших людей, для того щоб зміцнити своє почуття особистості, щоб зберегти свою індивідуальність, реалізувати свої домагання на визнання. Відокремлення як засіб утримання дистанції при взаємодії з іншими дозволяє молодій людині «зберігати своє обличчя» на емоційному та раціональному рівні спілкування [4].

Говорячи про потреби у відокремленні, треба мати на увазі, що розвиток особистості можна розглядати як двоєдиний процес. З одного боку – це уподібнення себе іншим людям в процесі спілкування, а з іншого – відрізнєння від інших в результаті процесу відокремлення. Причому спілкування і відокремлення протікають в тісній єдності між собою. Потреба у відокремленні, яка чітко проявляється в ранньому юнацькому віці, знаходить своє конкретне вираження як у спілкуванні (у відокремленні у складі більш-менш широких спільнот), так і в усамітненні. Відокремлення в спілкуванні має основне значення. Спілкуючись з людьми, юнаки та дівчата відчують потребу в знаходженні своєї позиції у середовищі, свого «Я». Але осмислення цієї потреби і шляхів її реалізації, очевидно, можливе за потреби в усамітненні [4].

Зміст і характер спілкування юнаків зі всіма категоріями партнерів визначаються рішенням проблем, пов'язаних зі становленням і реалізацією їх як суб'єктів, стосунків у значущих сферах життєдіяльності. Ціннісно-сміслова домінанта спілкування виявляється в провідній тематиці бесід старшокласників: обговорення особистих справ (своїх і партнерів), взаємостосунків людей, свого минулого, планів на майбутнє, взаємин юнаків і дівчат, стосунків з товаришами, з учителями, з батьками, свого фізичного й інтелектуального розвитку [5].

Спілкування юнаків і дівчат з дорослими, з батьками передбачає зростаючу демократизацію взаємостосунків поколінь, розв'язання проблеми автономії дітей і авторитету батьків, проблеми взаєморозуміння між ними. Стосунки з дорослими складні, але фактично вплив батьків з багатьох важливих проблем залишається для юнаків переважаючим. Зміст спілкування з дорослими включає в себе проблеми пошуку смислу життя, пізнання самого себе, життєвих планів і шляхів їх реалізації, взаємин між людьми, одержання інформації, пов'язаної зі сферою інтересів старшокласника і професійною приналежністю дорослого.

Спілкування з однолітками продовжує відігравати велику роль у житті юнаків. У старших класах відбуваються зміни в орієнтації на місця для спілкування, яким віддається перевага, поряд з орієнтацією переважно на спілкування вдома і в школі, відбувається подальше освоєння соціального простору (вулиць, центру міста). В юнацькому віці відбувається збільшення потреби в спілкуванні, збільшення часу на спілкування і розширення його кола (не тільки в школі, сім'ї, по сусідству, але і в різних географічних, соціальних, віртуальних просторах) [6].

Особливості юнацької дружби та дружніх стосунків ми досліджували за допомогою розробленої нами анкети. У дослідженні взяли участь студенти природничого факультету ЖДУ імені Івана Франка. Усього анкетуванням було охоплено 20 студентів, анкета містила в собі 20 запитань відкритого типу. Анкетування проводилося анонімно, тому студенти могли чітко сформулювати власну позицію щодо дружніх стосунків.

Аналізуючи отримані результати, ми можемо зазначити, що, в цілому, юнаки орієнтовані на створення та підтримання дружніх стосунків з однолітками. Стосовно запитання про сенс дружби для кожного ми отримали такі результати: більшість з опитаних (75 %) відповіли, що дружба – це стосунки між людьми, які мають спільні інтереси, допомагають, розуміють, піклуються, поважають, довіряють та підтримують один одного. Як бачимо, юнаки доволі точно визначають особливості даного поняття.

Серед найголовніших якостей для дружніх стосунків, в першу чергу, студенти вказали на довіру та взаєморозуміння; також важливими для них є співчуття, підтримка, взаємодопомога, повага, чесність та доброта.

На запитання: «Скільки часу потрібно людям аби стати друзями?», більшість (75 %) досліджуваних відповіли, що їх потрібно багато часу, 15 % – вказали, що не можна визначити час, бо все залежить від людей та ситуацій, в яких вони опиняються, 10 % – вважають, що багато часу їм не потрібно, адже вже при знайомстві їм стає відомо, чи бути друзьб. Як бачимо, юнаки зважено підходять до вибору друзів та не готові назвати другом першого-ліпшого.

Стосовно кількості близьких друзів ми отримали наступні дані: 15 % студентів мають лише одного друга, 30 % – двох друзів, 20 % – трьох, а 35 % – більше трьох друзів. Це ще раз вказує на зважену позицію юнацтва стосовно дружніх стосунків.

За сталість дружніх стосунків проголосувало 40 % опитаної аудиторії, вони відповіли, що не змінюють своїх друзів, 45 % – змінюють друзів не часто і лише 15 % опитаних часто знаходяться у ситуації пошуку нових друзів.

Відповідаючи на запитання: «Чи станете Ви заводити дружні стосунки з людиною заради своєї користі?», 90 % опитаних заперечили це. Проте, бачимо, що є юнаки, які шукатимуть власної вигоди у дружбі.

Абсолютно всі опитувані вважають, що тип темпераменту має вплив на спілкування та дружні відносини, так як темперамент людини є одним з визначальних факторів у формуванні стосунків між особистостями. Також всі досліджувані вказали, що їх з друзями поєднують спільні інтереси, захоплення, хобі.

80 % студентів вказали, що не вважають усіх своїх знайомих та товаришів друзями, а ось на противагу їм, 20 % називають друзями усіх. Це вказує на те, що для більшості поняття «друг» глибше, ніж поняття «товариш». Вивчаючи вік, в якому опитувані мали найбільшу кількість друзів, ми дізналися, що 45 % опитаних найбільшу кількість друзів мали у молодшому шкільному віці, 20 % – у підлітковому та 35 % – у юнацькому. Очевидно, що юнаки також збільшують коло своїх знайомих та не поспішають називати усіх своїми друзями. У 70 % студентів є друг (друзі) з якими вони дружать з дитинства, решта їх не має. Радує, що 100 % опитуваної аудиторії готові пожертвувати своїм часом та справами, аби допомогти другові, що це не становить проблеми для них.

Майже всі опитувані (95 %) вважають себе хорошим другом та такими, що вміють дружити, лише 5 % – думають, що з них вийшли погані друзі. Більшість з опитаних (55 %) зазначили, що лідерства в дружбі немає, проте 45 % не погодилися з цим.

Для 80 % осіб зовнішність потенційного друга не є важливою, і лише 20 % приділяють важливе значення зовнішності при виборі друга. 55 % юнаків вважають, що між людьми протилежної статі дружби не існує, 45 % опитаних схиляються до іншої відповіді.

Найцікавішим виявилось таке запитання: «Чи соромитеся Ви своїх друзів?». 90 % юнаків обрали відповідь – «не соромлюся», але все-таки 10 % – соромляться своїх друзів. На нашу думку, якщо юнаки соромляться власних друзів, то постає питання, чи взагалі йдеться справді про дружбу між ними.

Майже всі опитувані (90 %) не часто замислюються над тим, що їм не вистачає друзів і вони хотіли б мати їх більше, ніж мають на даний час. Проте є особи, які відчують нестачу дружнього тепла. Можливо, наступне питання дещо пояснює отримані нами результати, адже 20 % наявних студентів зазначили, що їм важко вислуховувати проблеми друзів, хоча всі інші з легкістю їх вислуховують. Вважаємо, що нерозвинені емпатійні здібності можуть бути причиною незадоволеної потреби у друзях.

На запитання: «Чому деякі люди не здатні дружити?» ми отримали відповіді з переліком негативних якостей. Майже у всіх анкетних зазначалася такі риси, як егоїзм, гордість. Також студенти зазначили відсутність довіри, замкненість у собі, несумісність характерів.

За результатами дослідження ми з'ясували, що дружба має важливе значення в житті кожної людини. Для того, щоб стати справжніми друзями людям необхідний час і, хоча кожен має багато товаришів, лише декілька з них можуть бути справжніми друзями, які пов'язані спільними інтересами та захопленнями. Майже всі юнаки вважають себе хорошими друзями і не стали б заводити дружбу через користь, також для більшості зовнішність друга не має значення. Зміни друзів відбуваються рідко у більшості опитаних, у багатьох друзі наявні з дитинства, адже у молодшому шкільному віці їх кількість була найвища. До найкращих друзів молодь відносить тих, яким притаманні такі риси як довіра, взаєморозуміння, доброта, чесність, співчуття, підтримка, взаємодопомога та повага.

Ми дослідили лише декілька аспектів дружніх стосунків, тому наша стаття не претендує на повноту вивчення даного питання, яке потребує подальшого дослідження.

Список використаної літератури:

1. Москаленко С. М. Дружба у світлі моральних цінностей людини / С. М. Москаленко // Філософські обрії : Науково-теоретичний часопис. – 01/2003 . – №9 . – С.178-188.
2. <http://ukrbukva.net/page,6,92013-Lyubov-i-druzha-v-yunosheskom-vozraste>.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 128 с.
4. <http://medbib.in.ua>

5. Волков Б. С. Психология юности и молодости : учеб. пособие для вузов / Б. С. Волков. – М. : Трикста: Акад. проект, 2006. – 254 с.
6. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – 2-е вид., допов. – К.: Каравела, 2009. – 400 с.

*Бугрик Аліна, Колеснік Леся, Михайлова Юля, Присяжнюк Олена,
61 група, природничий факультет*

Мотивація учіння студентів

Мотивація учіння є одним із факторів впливу на ступінь навчально-пізнавальної активності майбутніх спеціалістів. Мотивацію слід розглядати не тільки як умову ефективного оволодіння знаннями, а й як важливий чинник розвитку особистості фахівця. Саме цим питанням присвячено ряд психолого-педагогічних досліджень, у яких вивчаються потреби, мотиви, цілі діяльності людини.

Психологічні основи досліджуваної проблеми розкриті у працях Л.С. Виготського, В.В. Давидова, О.М. Леонтьєва, І.В. Мечинської, С.Л. Рубінштейна. Удосконаленню навчального процесу в загальноосвітній і вищій школах присвячені дослідження А.М. Алексюка, С.А. Архангельського, Ю.К. Бабанського, Л.І. Божович, І.А. Зязюна, Л.Г. Коваль, Н.Г. Ничкало, З.А. Решетової, В.А. Семиченко, Н.Ф. Талізін. Питання формування пізнавальної діяльності, активізації навчання розглядають А.І. Дьомін, О.В. Киричук, В.А. Козаков, В.І. Лозова, М.М. Поташник та інші. Проблема мотивації учіння вивчали М.І. Алексєєва, О.К. Дусавицький, В.С. Ільїн, Ю.В. Шаров, Г.І. Щукіна, А.К. Маркова, Г.І. Остапенко, Ю.С. Савченко, Н.В. Маклакова, Н.П. Шарпо та інші.

Метою статті є з'ясування поняття «мотивація» та її структурних компонентів, визначення чинників мотивації учіння студентів вищих навчальних закладів, виявлення основних мотивів навчально-пізнавальної діяльності та умов її формування.

Поняття мотивації є одним з основних понять, що характеризують рушійні сили поведінки і діяльності людини. Але до цих пір в психології не вироблений єдиний підхід до вивчення цієї проблеми, існує безліч трактувань основних понять мотивації діяльності і така ж безліч концептуальних і методологічних підходів [1].

Психологічні фактори, що беруть участь у конкретному мотиваційному процесі і зумовлюють прийняття людиною рішення, іноді називають мотиваторами (мотиваційними детермінантами); вони при поясненні дають підстави дії і вчинку, стають аргументами прийнятого рішення.

Можна виділити наступні групи мотиваторів:

- моральний контроль (наявність моральних принципів),
- переваги (інтереси, схильності),
- зовнішня ситуація,
- власні можливості (знання, вміння, якості),
- власний стан в даний момент,
- умови досягнення мети (витрати зусиль і часу),
- наслідки своєї дії, вчинку.

Виділення мотиваторів має принципове значення. Адже саме їх багато автори називають мотивами. Звідси в А. Н. Леонтьєва з'являються «знані» і «реально діючі» мотиви [8].

Мотивація – це циклічний процес безперервного взаємного впливу та перетворень, у якому суб'єкт дії та ситуація взаємно впливають одне на одного, і результатом якого є реально простежена поведінка. Мотивація пояснює цілеспрямованість дії, організованість та стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення окремої цілі. Мотив на відміну від мотивації - це те, що належить самому суб'єкту поведінки, є його стійкою особистою властивістю, зосередити збуджуючою до здійснення окремих дій [6].

Істотними для дослідження структури мотивації виявилися виділення Б. В. Додоновим її чотирьох структурних компонентів:

задоволення від самого процесу діяльності; прямий результат діяльності; винагорода за діяльність; уникнення санкції, яка загрожує у випадку ухилення від діяльності або несумлінного її виконання [9].

Під мотивом навчальної діяльності розуміються усі фактори, які зумовлюють активізацію навчальної діяльності: потреби, цілі, установи, обов'язок, інтереси. У групі пізнавальних мотивів студентів ми виділяємо:

- внутрішні мотиви, які виникли завдяки змісту та процесу навчання у ВНЗ (професійні та власне пізнавальні мотиви);
- зовнішні мотиви, що залежать від чинників, які лежать поза навчальною діяльністю (широкі соціальні мотиви; вузько-особистісні мотиви, орієнтовані на досягнення успіху та на запобігання невдач) [4].

В емпіричному дослідженні виявлення чинників зовнішньої та внутрішньої мотивації учіння студентів можуть бути використані такі психодіагностичні методики: морфологічний тест життєвих цінностей (МТЖЦ) В.Ф. Сопова, Л.В. Карпушиної; тест-опитувальник самоствердження особистості С.Р. Пантисєва, В.В. Століна; методика вивчення мотивації навчання у вищих навчальних закладах Т.І. Ільїної; тест-смісловиттєвих орієнтацій (СЖО) Дж. Крамбо, Л. Махоліка (адаптація Д.О. Леонтьєва); тест-опитувальник мотивації досягнення А. Мехрабіана (модифікація М.Ш. Магомед-Емінова); тест-опитувальник «Мотивація до успіху» Т. Елерса та багато інших [7].

Умовами формування та розвитку мотивів професійного досягнення у студентському віці виступають: сформоване професійне уявлення студентів; чітко визначена та усвідомлена кінцева мета учіння; розуміння практичної значущості та зв'язку з кінцевою метою кожного окремо взятого заняття, кожного виду роботи; використання репродуктивно-виконавчої та проблемно-розвивальної стратегій введення мети учіння, при наданні переваг останній; використання методів емоційної регуляції в учбовій діяльності; відпрацювання системи навчальних дій, що одночасно виступає умовою формування та розвитку пізнавальних мотивів учіння [5]. Навчальний матеріал і прийоми навчальної роботи повинні бути достатньо (але не надмірно) різноманітні. Різноманітність забезпечується не лише зіткненням студентів з невідомими раніше об'єктами в ході навчання, але і тим, що в одному і тому ж об'єкті можна відкривати нові сторони. Один з прийомів спонуки навчальної мотивації студентів - «відчуження», тобто демонстрування того, що можна вивчити нового, несподіваного, важливого в звичному і буденному. Новизна матеріалу - найважливіша передумова виникнення пізнавального інтересу. Проте, пізнання нового повинно спиратися на знання, що вже систематизовані і стали частиною наукового світогляду студента. Використання раніше засвоєних знань - одна з основних умов появи інтересу. Істотний чинник формування навчальної мотивації - емоційне забарвлення змісту навчання, живе слово педагога. Ці положення, сформульовані Є. Бондарчуком, можуть служити певною програмою організації навчального процесу у вищих навчальних закладах [3].

Серед чинників, які впливають на внутрішньоструктурну динаміку навчальної мотивації студентів, варто визначити пріоритетними наступні: зняття оцінки і тимчасових обмежень, демократичний стиль спілкування, ситуацію вибору, особова значущість, вид роботи (продуктивний, творчий). Творчий характер проблемної ситуації стимулює тенденцію до диференціювання і впорядкування компонентів структури, тобто тенденцію до стійкості [2].

У результатах проведеного дослідження Н.О. Клименко вдалося встановити наявність чотирьох рівнів сформованості мотивів навчально-пізнавальної діяльності:

1) перший (низький) рівень (наявність переважно прагматичних мотивів і мотивів, які пов'язані з запобіганням невдач, а мотиви, пов'язані зі змістом процесу навчання та професійною діяльністю слабо виражені; знання студентів поверхневе, безсистемне, пізнавальні інтереси аморфні);

2) другий (невисокий) рівень (усвідомлення важливості одержання вищої освіти; виражена зовнішня орієнтація мотивації навчальної діяльності; виражено інтерес до окремих спеціальних предметів або способів його засвоєння завдяки інтересу, усвідомленню необхідності його вивчення, особистісній відповідальності; але студенти вчаться нерівно);

3) третій (достатній) рівень (велика чіткість і повнота усвідомленості як внутрішніх, так і зовнішніх мотивів навчальної діяльності з більшою орієнтацією на останні; студенти виявляють відповідальне відношення до навчання, прагнуть одержати високу оцінку при невисокому рівні безпосереднього інтересу до змісту матеріалу);

4) четвертий (високий) рівень (висока ступінь чіткості і повноти уявлень про внутрішні та зовнішні мотиви навчальної діяльності з вираженою орієнтацією на внутрішні; студенти всебічно аналізують ситуації, потреби, можливості та особистісні цілі, мають високий рівень домагань, займають суб'єктну позицію в освітньому процесі, що віддзеркалюється на успішності та відповідальному відношенні до навчальної діяльності).

У ході її констатуючого експерименту було визначено 3 групи умов, що детермінують підвищення позитивної внутрішньої мотивації студентів, які пов'язані з:

1) системою вищої освіти в цілому й у вищих навчальних закладах (варіювання оплати за навчання, підвищення практичної спрямованості);

2) змістом та організацією навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах (можливість вибору спеціалізації, достатня науково-методична база, зручний розклад, тощо);

3) умовами підвищення пізнавальних інтересів студентів (застосування нетрадиційних методів навчання, моральних стимулів, тощо) [4].

Отже, навчальна мотивація є системою природних, соціальних і особистісних чинників, що спонукають особистість включитися в процес навчання, впливають на характер та забезпечують ефективність цього процесу. Відсутність хоча б одного з них призводить до викривлення системи мотивів та їх деформації.

Ознаками повноцінної навчальної мотивації є: багатогранність навчальної діяльності, що включає в себе пізнавальні та соціальні мотиви учіння, мотиви досягнення; структурованість мотивів, що об'єднує мотиви у систему; ієрархія мотивів, тобто виокремлення головних та другорядних частин; зростання стійкості та усвідомлення мотивів; перерозподіл співвідношення зовнішніх та внутрішніх мотивів, з переважанням останніх.

Список використаної літератури:

1. Айламадян А.М. Выбор мотивов деятельности: теоретические аспекты проблемы и экспериментальное изучение / А.М. Айламадян / – М.: Вопросы психологии, 1990. – № 4.

2. Бибрих Р.Р. Особенности мотивации и целеобразования в учебной деятельности студентов младших курсов / Р.Р. Бибрих, И.А. Васильева // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. – 1987. – №2. – С. 12.

3. Бондарчук Е.И. Основы психологии и педагогики / Е. Бондарчук, Л. Бондарчук / Курс лекций. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : МАУП, 2001. – 168 с.

4. Клименко Н.О. Формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю: автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Н.О. Клименко – Луганськ, 2005.

5. Красногорова І.Б. Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови: автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / І.Б. Красногорова – К., 1999.

6. Реан А.А. О ценностно-мотивационной сфере студентов- универсантов /А.А. Реан, Т.В. Андреева, Н.Н. Киреева и др. // Ананьевские чтения – 99: Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 1999. – С. 47.

7. Сердюк Л.З. Чинники внутрішньої мотивації учіння студентів ВНЗ / Л.З. Сердюк / Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 679. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2014. – С. 148-156.

8. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – Питер «Мастера психологии», 2002 – С. 512.

9. Maslow A. Motivation and personality. N.Y., 1954.

Ващенко Катерина,

61 група, фізико-математичний факультет

Особливості вирішення організаційних конфліктів у колективі

Конфлікти є важливою складовою функціонування всіх соціальних систем. Аналіз діяльності сучасних організацій дає підстави робити висновок, що конфлікт є важливою формою взаємодії людей, засобом вирішення тих чи інших ділових проблем та самоствердження особистості в колективі. Подальший аналіз організаційних конфліктів дає змогу глибше зануритись у всі тонкощі ділових стосунків, таємниці порозуміння управлінця з працівниками та виробити оптимальну стратегію їхньої взаємодії. А це є досить важливою і актуальною проблемою для будь-якої організації на даний час. Мета дослідження полягає у вивченні особливостей вирішення організаційних конфліктів у певному колективі. Для кращого розуміння і аналізу організаційних конфліктів необхідно, по-перше, з'ясувати що ж саме розуміють під поняттям «конфлікт». Дослідники виділяють дуже багато різних визначень даного терміну. Наведемо основні з них.

Конфлікт – це стосунки між суб'єктами соціальної взаємодії, які характеризуються протиборством за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок і т.і.) [1]. Конфлікт - це відкрите зіткнення сторін, думок, сил, пов'язане з різницею уявлень про цілі, шляхи і методи їх досягнення, про характер завдань і способи їх рішення і т.і. [2]. Конфлікт завжди виникає на основі протилежно спрямованих мотивів і суджень, які можна вважати необхідною умовою виникнення конфлікту. Для конфлікту завжди характерно протиборство суб'єктів соціальної взаємодії, що виявляється через нанесення взаємного збитку (морального, матеріального, фізичного, психологічного і т. і.) [1]. Зазвичай конфлікту передую певний період прихованого зростання напруження, незадоволеності, труднощів. Цей період називають конфліктною ситуацією. Під конфліктною ситуацією потрібно розуміти збіг передумов, умов і причин (потенційного) конфлікту. Це така напружена ситуація, яка може "перерости" у відкритий конфлікт. В основі кожного конфлікту, незалежно від рівня його перебігу, є організаційні, виробничі та міжособистісні причини. Організаційний конфлікт — це різновидність конфліктів, які виникають в колективі внаслідок неузгодженості формальної організаційної поведінки і реальної поведінки членів колективу. Організаційний конфлікт виникає:

— по-перше, якщо працівник з якихось причин не виконує, ігнорує вимоги, які ставить до нього організація (порушує дисципліну, неякісно виконує свої обов'язки тощо);

— по-друге, якщо вимоги, котрі ставлять перед працівником, нечіткі, неконкретні, суперечливі, (низька якість посадових інструкцій, непродуманий розподіл посадових обов'язків, недостатнє організаційне забезпечення та ін.). Також виконання функції контролю, ревізії, нормування, оцінення часто "втягує" працівників у конфліктні ситуації. Це не означає, звичайно, що завжди виконання цих функцій призводить до конфлікту. Конфлікт виникає тільки у тих випадках, коли немає організаційного і психологічного забезпечення виконання цих функцій [3].

Щоб ефективно управляти організаційним конфліктом, необхідно знати, які конфлікти бувають, як вони виникають і протікають і як їх можна вирішувати [4]. Причини конфліктів розкривають джерела їх виникнення й визначають динаміку перебігу. Виникнення та розвиток конфліктів обумовлено дією чотирьох груп факторів: об'єктивних, організаційно-управлінських, соціально-психологічних і особистісних. Перші дві групи факторів носять об'єктивний характер, третя й четверта — суб'єктивний.

Схема 1. Причини виникнення організаційних конфліктів [5].

Виходячи з причин виникнення організаційних конфліктів виділяють різні способи попередження та вирішення конфліктів.

Зрозуміло, що набагато легше попередити конфлікт, ніж його розв'язати, тому профілактика

конфлікту є не менш важливою, ніж уміння його конструктивно вирішувати. Діяльність із профілактики конфлікту охоплює такі головні напрями:

- ✓ створення необхідних умов для мінімізації їх кількості та розв'язання неконфліктними засобами;
- ✓ оптимізація організаційно-управлінських умов створення та функціонування організацій;
- ✓ ліквідація соціально-психологічних причин конфліктів;
- ✓ блокування особистісних чинників виникнення конфліктів.

Однак часто попереджувальні заходи бувають запізненими або недостатньо ефективними, а інколи можуть навіть посилити дію чинників, що спричинили конфліктну ситуацію. За таких умов необхідно зробити все для його швидкого розв'язання, маючи на увазі, що це можливо за спільних зусиль його учасників, спрямованих на припинення протидій та вирішення проблеми, що призвела до зіткнення.

Найпоширенішими засобами вирішення конфлікту є:

- ✓ усунення причин конфлікту, подолання образу «ворога», що склався у конфліктуючих сторін;
- ✓ зміна вимог однієї зі сторін, коли опонент іде на певні поступки. Інколи обидві сторони погоджуються на компроміс у зв'язку з виснаженням ресурсів, втручанням третьої сторони;
- ✓ боротьба, яка передбачає перемогу однієї зі сторін;
- ✓ консенсус, який є згодою значної більшості учасників конфлікту щодо його головних питань. Консенсус може бути основним (відображує ступінь єдності цілей та цінностей), процедурним (встановлює правила дій), на рівні відношення до політики, влади, керівництва. Часто конфліктуючі сторони різко обмежують можливості вирішення конфлікту шляхом консенсусу [6].

З метою вивчення особливостей вирішення організаційних конфліктів у колективі нами було проведено емпіричне дослідження на базі Зорківського козацького ліцею впродовж жовтня 2016 року. В даному дослідженні було використано методикку “Дослідження стилю поведінки в конфлікті” К. Томаса (адаптація Н.В. Гришиної). Вибірка складала 16 чоловік. За допомогою цього тесту можна визначити кілька основних способів поведінки людей в конфліктній ситуації, зміст яких встановлюється мірою співвідношення в поведінці конкретної людини двох показників: «орієнтація на задоволення власних інтересів» та «орієнтація на задоволення інтересів опонента». Різний ступінь цих показників та їх поєднання дає можливість виділити п'ять основних типів поведінки особистості в конфліктній ситуації:

відхід від конфлікту; поступливість; боротьба; компроміс; співробітництво. [7]

Під час проведення дослідження були отримані наступні результати:

- ✓ 63%-м досліджуваних властивий такий тип поведінки, як співробітництво — тип поведінки, який забезпечує максимальне задоволення в конфлікті власних інтересів та інтересів опонента.
- ✓ 12%-м досліджуваних властивий такий тип поведінки, як компроміс, або зговірливість, який забезпечує часткове задоволення у конфлікті і власних інтересів, й інтересів опонента, що досягається за такої умови: «Я поступлюся тобі в чомусь, а ти мені — в іншому».
- ✓ 25%-м досліджуваних властивий такий тип поведінки, як боротьба або «конкуренція», за якого у конфлікті максимально враховуються і задовольняються власні інтереси і мінімально — інтереси опонента.

На нашу думку, це означає, що у колективі панує сприятливий клімат з атмосферою взаємодопоміжки і взаємодовіри. Це пояснюється тим, що в колективі Зорківського козацького ліцею панує атмосфера співробітництва, яка налаштовує співробітників на спільну плідну працю.

Список використаної літератури:

1. Лебедев О. Т., Каньковская А. Р. Основы менеджмента. / О. Т. Лебедев, А. Р. Каньковская. — СПб. : ИД «МиМ», 1998. — 192 с.
2. Електронний ресурс. Режим доступу:
<http://referat-ok.com.ua/inshe/konflikti-v-organizacijah-viniknennya-prichini-tipi-profilaktika-shlyahi-virishennya>
3. Електронний ресурс. Режим доступу:
http://pidruchniki.com/12120124/psihologiya/psihologiya_konfliktiv_shlyahi_virishennya_sistemi_upra_vlinnya
4. Електронний ресурс. Режим доступу: ua-referat.com/Основні_типи_організаційних_конфліктів_їх_причини_та_функції

5. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://readbookz.com/book/214/8124.html>
6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/5330/46/>
7. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7602.html>

*Мачушиник О.Л.,
Вишнівський Олександр,
61 група, ННІ філології та журналістики*

Сім'я в уявленні сучасної молоді

Сім'я є складовою ланкою суспільства, тому її досліджують як у психологічній, педагогічній, соціальній, так і у інших площинах. Вона виступає системою взаємозв'язків, дій, інтересів. У разі зникнення чи девальвації одного із компонентів часто виникає проблема. І тоді, після тривалого спільного проживання, люди усвідомлюють, що існує колосальна різниця між їх надіями та реальністю.

Створення сім'ї – не лише радісна подія, але й важке випробування: буває важко пристосовуватися до звичок свого партнера, виникає бажання його «переробити», «перевиховати», змусити догодити власним бажанням. Самобутність дана людині від природи, кожному притаманний свій характер, і немає ніякого сенсу, наприклад, меланхоліка, перевиховувати під свій холеричний темперамент. Але максималізм підштовхує молодь на радикальні дії. Адже так хочеться, щоб милий був ідеальною людиною. Якщо він є коханим, то обов'язково повинен бути «лицарем без страху і докору». Це стосується як жіночої, так і чоловічої половини людства. Як правило, люди непримиренні до чужих недоліків, хоча часто прощають їх самим собі. Тому молодь шукає собі в супутники життя ідеальну людину, незважаючи на власну приземленість.

Сім'я – заснована на шлюбі або кровній спорідненості, мала соціально-психологічна група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною допомогою, моральною відповідальністю. Одночасно, це – соціальний інститут, що задовольняє потреби суспільства у відтворенні населення, організації навчально-виховної роботи, реалізації суспільного споживання, передачі культурної спадщини та іншого. Цією темою цікавилися: Альошина Ю.Є., Антонов О.І., Метків В.М., Богданов Г.Т., Богданович Л.А., Полеві А.М., Буров С.М., Гребенников І.В., Гаспарян Ю.А., Сисенко В.А., Шеляг Т.В. та інші.

Мета нашої статті: вивчити загальну думку сучасної молоді щодо сім'ї; розкрити фактори становлення сім'ї, причини її розпаду у розумінні студентів ЖДУ ім. Івана Франка. У дослідженні взяли участь 34 особи (серед них – 8 хлопців та 26 дівчат). Ми розробили опитувальник, що складався з 18 питань. Наводимо перелік запропонованих питань:

1. Ви колись мріяли про незнайому людину?
2. Ви плануєте кохання, чи надаєте перевагу випадку?
3. Чи є вік завадою у коханні?
4. Від відносин Ви хочете отримати задоволення самі, чи задовольнити свою половинку?
5. Чи часто Ви цілуєте свою половинку?
6. Як Ви урізноманітнюєте життя з коханою людиною?
7. Чи щаслива сім'я, без можливості мати дітей?
8. Якби Ви пояснили своїм дітям «що таке любов»?
9. Чи зможете Ви поступитися своєю мрією життя, заради коханої людини?
10. Чи може виникнути любов там, де спочатку все було із розрахунку?
11. Чи були Ви розчаровані у своєму виборі, після спільного проживання?
12. Чи признаєтеся Ви у зраді коханих людині?
13. Чи намагалися відновити відносини з колишніми?
14. Хто повинен першим йти на примирення, чоловік чи жінка?
15. Ваше ставлення до «вільних» відносин?
16. Ви могли б розділити свою половинку з другом/подругою, сформувавши «любобний трикутник»?
17. Чи задивлялися Ви на протилежну стать, будучи поряд із «половинкою»?
18. Чи думали про іншу/іншого, будучи поряд зі своєю теперішньою «половинкою»?

Проаналізуємо отримані відповіді. Стовідсотково всі хлопці зізналися, що мріяли про незнайому дівчину. Дівчата більш сором'язливі в цьому питанні. Лише 70% з них відповіли ствердно.

Більшість сучасних хлопців і дівчат, надають перевагу випадку у питаннях любові. Це добре видно з аналізу відповідей на друге питання, оскільки теперішнім молодим людям не вистачає ініціативності й впевненості в своїх діях. Так 65% хлопців чекають випадку, який, на жаль, рідко коли настає. Але дівчата ще більш наївніші – 95%. Але вони не лише мрійливі, вони здатні до радикальних змін і під впливом емоцій часто міняють хлопців.

Стосовно третього питання – для 80% юнаків вік є завадою у стосунках. Однак, деякі з них зізналися, що мріяли про старших за віком, а також про стосунки з неповнолітніми. З'ясувалося, що хлопці бояться негативної суспільної думки, бояться осуду оточуючих. Для дівчат це не принципово. Так, близько 75% дівчат не вважають вік завадою у стосунках. Це можна пояснити тим, що дівчата шукають уже сформованих, забезпечених, самостійних чоловіків, які в більшості випадків є старшими за віком. Жінки більш сміливіші й готові йти на ризик (що мало би бути чоловічою рисою), тому вік для них не є табу.

Від стосунків отримати задоволення для себе бажають 10% хлопців та 15% дівчат; щоб було добре обом – 40% юнаків і 60% дівчат; 50% хлопців намагаються задовольнити свою половинку, а з дівчат – лише 25%. Особи жіночої статі здатні виявляти свої емоції, набагато краще, ніж чоловічої. Це підтвердили якраз результати відповідей на п'яте запитання, а саме: 65% дівчат частіше цілують свою половинку, ніж хлопці (50%).

Людям необхідно урізноманітнювати життя, адже з часом виникають сірі будні, спричинені рутиною. То як варто урізноманітнювати життя? Проаналізуємо відповіді хлопців. Опитувані чоловічої статі вказали, що життя необхідно наповнювати активним відпочинком, прогулянками, веселощами, в сексуальному плані – повинні бути рольові ігри. Ми спостерігаємо у них тенденцію до активних дій. Дівчата відповіли були із присмаком романтики. Вони вважають, що повинні бути спільні інтереси, прогулянки, приємні несподіванки, подорожі, відвідування кінотеатру та зайняття спортом, адже дівчата хочуть тримати себе у гарній фізичній формі. Дівчата переконані: здорові батьки – здорові діти, тому варто берегти здоров'я змолodu.

В відповідях на сьоме питання хлопці розділилися на два табори – 50/50. Деякі хлопці просто бояться втратити увагу зі сторони коханої, оскільки вона «переключиться» на дитину. Це призводить до небажання мати дітей зі сторони чоловіка; вважаємо, що причина цьому – латентний інфантилізм. В дівчат ситуація інакша. Радо усвідомлювати той факт, що більшість жінок бажають мати повноцінну сім'ю з дітьми. Таких близько 85%. Однак зустрічалися дівчата, які підтримують тенденцію «child free», основою якої є повна відмова від дітей (можлива стерилізація). По-правді кажучи, деякі дівчата призналися, що із сучасними технологіями та дитбудинками, це питання – не проблема.

«Що таке любов?» – так звучало восьме запитання. Опитувані підійшли до цього питання з декількох сторін. Перша сторона – філософська (наприклад, зустріч споріднених душ). 80% чоловічої статі і 70% жіночої – дотримуються цієї сторони. Друга сторона – біологічна (біохімічний процес, що контролюється гормонами). Відповіді такого плану співпали і становлять 10%. Лише 5% дівчат (одна представниця) сказала, що це має пояснити батько.

Чоловіки не бажають жертвувати своїми мріями заради коханої людини. Вони зазначають, що швидше знайдуть нову дівчину. Лише 40% готові розлучитися зі своїми мріями заради коханої. Жінки більше здатні до саможертви. 75% готові пожертвувати своїми інтересами, заради коханого, що просто не може не викликати захоплення. Одна із опитуваних дала доволі цікаву відповідь: «Коли з'явиться така ситуація - «мрія чи хлопець?», я зроблю так, щоб не було взаємовиключення. Необхідно поєднувати те, що хочеш, і те, що маєш». Хоча часто правильні і гнучкі взаємостосунки з іншими людьми виробляються після того, як було зроблено чимало помилок. Зрештою, приходять визнання, що поведінка була необачною, нетактовною. Таке усвідомлення приходиться з часом, але іноді занадто пізно, коли втрачено кохану людину або ж шлюб вже зруйновано.

На питання про можливість виникнення любові там, де спочатку був розрахунок ми отримали наступні відповіді: 50% юнаків вважають, що любов може виникнути на місці вдалого розрахунку. Це зумовлено тим, що юнаки надають перевагу матеріальному, а не духовному. Мабуть, спрацьовує принцип: «терпи – кохання прийде згодом». Часто, трапляються випадки, коли чоловік буквально «нав'язує» свою думку жінці. Чоловіки вважають, що жінку можна «приручити». Це атавізм патріархального ладу, з яким необхідно боротися. Інші 50% хлопців, надіються на справжню любов, на взаєморозуміння й довіру. Ця група вважає, що любов не може виникнути на місці розрахунку, бо

це буде просто паразитизм. Дівчата зазвичай кажуть, що будують відносини з любові, але насправді їх відповіді вказують на вигоду, як би це не звучало банально. Більшість жінок шукає багатого, здорового, гнучкого у фінансових справах партнера, щоб були здорові й забезпечені їх майбутні діти (ну й звісно вона сама поряд з ними). Тому, більшість з них вірить, що з часом «стерпиться-злюбитися». Але на превеликий жаль, це насправді буває рідко, хоча так вважають 65% опитуваних дівчат.

Дуже часто розчарування у людині приходить з усвідомленням жорстокої дійсності. Коли зникає ейфорія закоханості – виникають реалії буденного життя. 50% молодиків були розчаровані у своєму виборі. На них вплинув тип сім'ї, в якій жили і виховувався опитуваний. Стиль спілкування матері з батьком, поведінку батьків юнаки перенесли на свої відносини. Тут відбувся конфлікт світоглядів – його та її. 90% жінок розчарувалися у своєму виборі. Одним із факторів є «сліпа» закоханість. Дуже часто дівчата закохуються не в «тих» хлопців, що треба. Коли приходить усвідомлення цього – дівчина зневіряється у чоловічій статі. Так виникає агресивна позиція до протилежної статі, розчарування у чоловічій половині, та схильність до лесбійських стосунків.

Дванадцять питань торкається доволі болючої теми – зради. Більшість представників «сильної статі» не признається у зраді (70%). Вони обґрунтовують свою поведінку явищем чоловічої полігамії. Чоловікам важко контролювати свої інстинкти сексуального характеру. Жінок теж не назвеш особливо вірними, серед них 85% вважають, що краще факт зради приховати. При довготривалій відсутності уваги, жінка перестає себе почувати потрібною. Тому, щоб відчути себе знову «жінкою», вона зраджує. Щоб не втратити матеріальні статки, статус у суспільстві, повагу свого чоловіка, жінка приховує факт зради. Взагалі є багато різних факторів, але всі вони зумовлені відсутністю належної уваги.

45% хлопців намагалися поновити свої стосунки з колишніми подругами. Можливо, ці подружки були першими в них, нагадували ідеал (зовнішньо), отримали з ними перший сексуальний досвід, мали спільні інтереси, але певний їх вчинок, зруйнував стосунки. У жінок ми спостерігаємо наступні тенденції. Дівчата більше цінують відносини, аніж чоловіки (спрацьовує фактор страху залишитися «старою дівою»). 65% жіночої статі намагалися (якщо не намагаються) відновити свої колишні відносини. Жінка готова триматися «якого-небудь» чоловіка, аби тільки був. Тому більшість жінок і нещасні.

Сварки є небажаним явищем сімейного життя, проте їх важко уникнути. Це часто виникає у людському суспільстві, оскільки завжди стикаються різні інтереси. Пари можуть мовчати днями, тижнями, місяцями. А чому вони мовчать? А тому, що ніхто не хоче поступитися власними інтересами, визнати свою неправоту, попросити вибачення. Так хто ж першим піде на примирення? Чоловік, жінка, чи можливо обоє? 50% опитуваних юнаків першими підуть на примирення, тоді як жодна із дівчат не піде першою на примирення. Жіноча стать вважає, а це 55%, що на примирення варто іти обом сторонам одночасно. Тільки 10% опитуваних хлопців погоджується із цією думкою.

Найбільш бурхливу емоційну реакцію викликали питання про «вільні» відносини. Чоловіки, звісно, позитивно поставилися до цього питання – 65% «за». Вони аргументують це тим, що це в першу чергу, зручно, бо не накладає на них ніяких обов'язків; по-друге – це хороша можливість знайти свою другу половинку; а по-третє – це банально фізичне задоволення й психологічна розрядка. 15% - не відчувають жодного інтересу до цього питання. І лише 20% негативно ставляться до них. В жінок все по-іншому. Більшість представниць прекрасної статі проти «вільних» відносин. Спрацьовує інстинкт власниці: «Він мій, і я його нікому не віддам». Отже, у чоловіків чітко виражена схильність до полігамії, у жінок – «характер власниці». Однак, і серед опитуваних дівчат були деякі винятки.

Сьогодні, багато що змінилося в суспільстві. Так, ті теми, які раніше були табу – стали популярними, загально відкритими для доступу. У чоловічому розумінні, любов – це всього лише гра, в якій можна змінити правила, в будь-який момент. Позитивно поставилися до цього питання понад 30%. Чоловіки більш готові до експериментів. Але мало хто з них захоче ділити свою дівчину з іншим. А ось мати стосунки ще з одною дівчиною - то це в їхньому розумінні нормально. Вони надають перевагу стосункам «жінка-чоловік-жінка», що знову лише підкреслює їхню схильність до полігамії. А ось жінки демонструють різко негативне ставлення (за винятком кількох осіб). 95% їх проти таких експериментів. Їм не хочеться ділити свого обранця з іншою. Жінка відчуває зміну у поведінці чоловіка, чужий запах, тощо – і їй це нестерпно гидко. Коли людина зраджує, вона не цінить свій вибір.

Всім відома приказка «Чужі лани зеленіші». На сімнадцяте питання, зміст якого був такий: «Чи задивлялися Ви на протилежну стать, будучи поряд із «половинкою»?» ми отримали наступні результати. 75% хлопців задивлялися на протилежну стать у присутності своєї половинки. І це навіть ті, хто вважали себе зразковими сім'янинами. Серед дівчат є ще більший відсоток – 80%. Цікавим фактом є те, що дівчата схильні не лише задивлятися на хлопців, але й в більшості випадків – на дівчат. Опитувані вказали, жіноче тіло гарніше, проте це може бути лише проста заздрість.

Людська пам'ять має просто неймовірні властивості. Люди схильні запам'ятовувати різні емоційні переживання у житті. Образи коханих людей можуть надовго осісти у спогадах. 50% хлопців згадують дівчат, з якими провели деякий час. Чоловік по-справжньому закохується лише один раз. Всі інші дівчата, після тієї Однієї, лише «підробки», або «нагадування». Дівчата схильні до частих змін обранців. Інколи образи хлопців залишаються в пам'яті. Так 45% дівчат схильні згадувати попередніх хлопців, а краще сказати образи – запах, тактильні відчуття, колір.

Соціально-моральна готовність до сімейного життя передбачає громадянську зрілість (вік, середня освіта, професія, рівень моральної свідомості), економічну самостійність, здоров'я. Створити сім'ю можна в 18 років, але найбільш сприятливий з медичної точки зору вік вступу в шлюб - 20-22 роки для дівчат і 23-28 для юнаків (тут враховується той факт, що чоловічий організм досягає повної зрілості пізніше жіночого). Рівень моральної свідомості молодих людей - одне з важливих умов готовності до створення сім'ї. Розвинута моральна свідомість проявляється в розумінні молоддю соціальної значущості сім'ї, в серйозному відношенні до шлюбу, у продуманому виборі супутника життя, в почутті відповідальності за створювану родину, в глибокій повазі до майбутнього чоловіка (дружини), до представників старшого покоління, до інших членів сім'ї, в чуйності, а також у спілкуванні з ними.

Виходячи з вище сказаного, можна зробити такі висновки. Опитувані юнаки і дівчата, вік яких коливається від 17 до 24 років, не достатньо серйозно усвідомлюють шляхи створення сім'ї. Поки що на це питання вони дивляться з юнацьким максималізмом і не розуміють всієї важливості прийняття рішення з створення сім'ї. Але часто практика показує, що молоді студентські сім'ї, загартовані життєвими випробовуваннями, є досить міцними. Інколи сучасна молодь не бажає дорослішати, прагне брати від життя найкраще, але взамін нічого не віддавати. Можливо, все ж таки, впливає молодий вік обстежуваних. Вважаємо, що з часом їх погляди на сім'ю радикально зміняться на краще.

Список використаної літератури:

1. Альошина Ю.Є. «Цикл розвитку сім'ї: дослідження і проблеми» журнал-вісник місцевого університету.
2. Антонов О.І., Метків В.М. «Соціологія сім'ї» Москва 1997р.
3. Богданов Г.Т., Богданович Л.А., Полеві А.М. та ін «Подружнє життя: гармонія і конфлікти» 2-е вид. М.: 1991р.
4. Буров С.М. «Шлюбно - сімейні стосунки» М.: 1993 р.
5. Гребенников І.В. «Основи сімейного життя» М.: Просвещение 1991р.
6. Гаспарян Ю.А. «Сім'я на порозі 21 століття» С-П.: 1999р.
7. Сисенко В.А. «Подружні конфлікти». М.: 1989р.
8. Шеляг Т.В. «Сучасна сім'я і соціальна робота» М.: 1999р.

Мачушник О.Л.,

*Горецький Андрій, Кичирук Юлія, Майковець Дмитро,
Меліченко Владислав, Паращук Артем, Прокопчук Анастасія,
61 група, факультет фізичного виховання і спорту*

Читацькі інтереси студентів факультету фізичного виховання і спорту

Свідомість сучасної молоді формується під впливом багатьох чинників: національних та освітніх традицій, преси, телебачення. Доречним буде питанням: а яке місце у цьому переліку посідає книжка? Чи варта вона чого-небудь в очах сучасних молодих українців? Загальновідомо, що саме книга може здійснювати вплив на життя людини, бо відкриває перед нею світ, збагачує розум і почуття, впливає на розвиток характеру, допомагає переймати мудрість попередніх та сучасного поколінь. Формування світоглядного портрету молодої особистості передбачає визначення

пріоритетів у сфері духовних, матеріальних та естетичних цінностей. Загальновідомо, що саме книга, художній твір можуть впливати на життя людини, бо відкривають перед нею світ, збагачують розум і почуття, впливають на розвиток характеру, допомагають переймати мудрість попередніх та сучасного поколінь. «Саме література виконує головну роль у формуванні світогляду, характеру й особистісних якостей, естетичних смаків молодого покоління. Високе мистецтво слова допомагають читачам усіх вікових груп пізнати великий і складний світ, себе у ньому, осмислювати людські стосунки» [2, с. 6] й формувати своє уявлення про духовність. Саме тому вивчення читацьких інтересів молоді є актуальними для психологічної науки.

Духовні цінності – це нормативна, рекомендаційно-оціночна сторона явищ суспільної свідомості, що виражається через відповідні форми, служить нормативною формою орієнтації людини в соціальній і природній реальності. Моральними цінностями ми звикли називати явища моральної культури, за допомогою яких задовольняються суспільні й індивідуальні потреби в подоланні суперечностей між поведінкою особи й інтересами суспільства. Естетичні цінності ж передбачають «предмети і явища природи, доступні людському пізнанню; ... речі створювані людьми ... й продукти духовної діяльності; твори мистецтва». Лише гармонійне поєднання перелічених вище ціннісних одиниць може сформувати повноцінну молоду особистість. Беззаперечним залишається той факт, що незмінним джерелом формування ціннісних орієнтацій у свідомості молоді особи є книга. Виходячи із вищесказаного, виникає потреба у визначенні місця такого виду діяльності людини, як читання у процесі морального, духовного та естетичного вдосконалення молоді. С. Єфремов зазначав, що «завоювати майбутність допоможе нам книжка і лише книжка. Без книжки культура минулого гине, культура ж майбутнього без книжки не росте» [3, с. 305]. Варто згадати мудрі настанови класика педагогіки О. Сухомлинського, який пов'язував рівень компетентності дитини із рівнем його начитаності: «Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе. Воно відкривається перед дитиною лише тоді, коли поряд з читанням, одночасно з ним і навіть раніше, ніж вперше розкрита книжка, починається копітка робота над словом, яка повинна охоплювати всі сфери активної діяльності, духовного життя дітей – працю, гру, спілкування з природою, музику, творчість» [3, с. 310].

Проблема розвитку читацької компетенції особистості в процесі вивчення літератури має глибокі традиції і в історії методики. Так, у XIX – на початку XX століття прогресивні педагоги Ф. Буслаєв, В. Водовозов, В. Острогорський, В. Стоюнін, І. Огієнко та інші запропонували своє бачення шляхів розвитку читацької діяльності школярів. На найкращих традиціях розвитку наукової думки розглядали зазначену проблему відомі педагоги В. Голубков, Г. Гуковський, М. Рибникова. Вони вважали вдумливе читання тексту твору, єдність емоційного сприйняття та глибокого критичного аналізу запорукою успішної літературної освіти. Актуальною залишається проблема читацьких інтересів і в XI столітті. Про це писали Н. Волошина, І. Збарський, Л. Мірошніченко.

Читацький інтерес – форма вияву пізнавальної потреби, що спрямовує особистість на усвідомлення цілей читання (як одного з видів мовленнєвої діяльності), а це, у свою чергу, сприяє ознайомленню з новими для молоді художніми чи науковими книгами, спонукає до свідомої діяльності з книжковою продукцією. З огляду на сказане, читацький інтерес – важливий чинник формування духовно багатой мовної особистості. Інтерес до читання, з одного боку, є складним психічним утворенням, що характеризується ситуативною чи стійкою мотивацією, скерованістю уваги, емоційно-пізнавальною активністю, а з іншого – формою вияву задоволення читацької діяльності. З погляду психології, читання – процес глибоко особистісний, що ґрунтується на індивідуальному сприйнятті прочитаного. Одна книга у різних читачів може викликати неоднакові думки й почуття. Історичні факти та літературні твори оцінюються по-різному. Як наслідок, виникає бажання поговорити про прочитане, подумати над новою інформацією, подискутувати з друзями або колективом. Саме тому, обговорення прочитаного – один із найпотужніших стимулів для розвитку людини, ефективний засіб її самоствердження як особистості. Цілком логічно серед показників читацьких інтересів у студентів можна виділити наявність внутрішніх мотивів, які спонукають молодь до читання літератури, потреб і здібностей читати книжки за власними уподобаннями, уважне й зацікавлене ставлення до книжкової продукції, знання крилатих висловів, широкий читацький світогляд.

Працюючи над дослідженням, ми ставили перед собою на меті визначити місце книги у житті студентської молоді та окреслити коло читацьких інтересів студентів. У дослідженні взяли участь 20 студентів-магістрантів Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Завдання, які були поставлені для реалізації нашої мети:

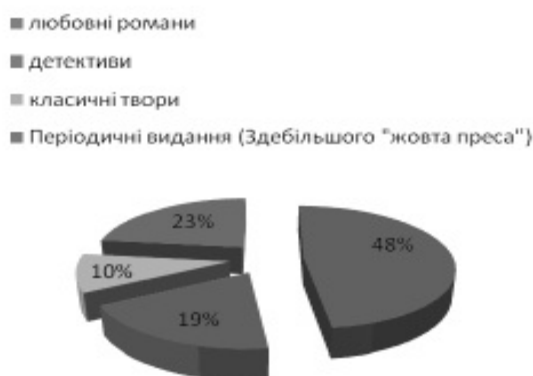
1) провести анонімне анкетування серед студентів-магістрантів Житомирського державного університету імені Івана Франка факультету фізичного виховання і спорту з метою визначення місця книги в їхньому житті;

2) простежити ставлення студентів до книги та фільмів, які зняті по мотивах книг;

3) здійснення аналізу отриманої інформації.

Реалізуючи поставлені на початку роботи завдання, ми мали на меті, найперше, з'ясувати чи читає студентська молодь на дозвіллі та чи вважають читання актуальним заняттям. 45 % студентів читають і вважають книгу актуальною, 50 % студентів читають лише професійну літературу, але книгу вважають актуальною, 5 % не читають, вважають, що книга – це минуле.

Студентський вибір стосовно вибору жанру книг графічно зображено на діаграмі 1.

Діаграма 1. Розподіл відповідей на питання «Якому жанру книги Ви надаєте перевагу?»

На питання: «Як Ви ставитеся до книжок в електронному варіанті?» 16 % студентів-магістрантів написали, що відносяться позитивно, 12 % – байдуже, і 72 % доповіли, що негативно.

Стосовно запитання: «Як ви віднесетесь до того, що на факультетах не пов'язаних з літературою впровадять «вечори класики» або літературні гуртки?» ми отримали такі відповіді: 35 % студентів-магістрантів написали, що відносяться позитивно, 29 % – байдуже, і 36 % відповіли, що вони категорично проти.

На питання: «Чи впливає книга на психологію людини?» 26 % відповіли, що книга впливає на психологію людини, 7% відповіли, що ні, і 67% студентів не змогли визначитися.

Відповідаючи на питання: «Що ви оберете – повість чи оповідання?» 65 % студентів дали відповідь, що надають перевагу оповіданням, а 35 % опитаних дали відповідь – повість. Питання «Яку книгу ви б обрали: паперову, електронну чи аудіо?» – 75 % студентів дали відповідь що надають перевагу паперовим книгам, а 20 % опитаних дали відповідь що надають перевагу електронним книгам і 5 % опитаних студентів надають перевагу аудіо книгам. На питання «Яким письменникам ви надаєте перевагу – сучасникам чи авторам минулих років?» – 55 % студентів дали відповідь, що надають перевагу авторам минулих років, вважаючи їх класиками світової літератури, натомість, 45 % опитаних дали відповідь, що надають перевагу авторам сучасного часу. Стосовно питання «Які літературні стилі ви знаєте?» 60 % студентів назвали всі літературні стилі, 20 % опитаних назвали лише кілька стилів літератури, і 20 % опитаних взагалі нічого не відповіли.

Стосовно питання «Як ви обираєте собі літературу?» 45 % студентів відповіли, що надають перевагу при виборі книги пораду друга, 35 % опитаних дали відповідь, що обирають собі книги, які активно рекламуються, і 20 % студентів при виборі книг для читання надають перевагу власним смакам та побажанням. «Що вам приходить на думку при прізвищі Франко?» – 50 % студентів відповіли – рідний університет, 35 % опитаних дали відповідь – видатний український письменник, і 25 % студентів відповіли – видатний український філософ. На питання «Що найбільше приваблює вас у книжках?» 45 % студентів дали відповідь, що книга – це чудова можливість зануритись у фантастичний світ, 30 % опитаних дали відповідь, що книги розширюють світогляд, і 25 % студентів відповіли, що це можливість «вбити час». На питання «Ваші улюблені українські поети?» 35 % студентів дали відповідь – Леся Українка, 25 % – Володимир Сосюра, 25 % – Ліна Костенко, і 15 % – Станіслав Чернілевський. На питання «Якій мові ви надаєте перевагу при читанні?» 70 % студентів дали відповідь, що надають перевагу книжкам на українській мові, а 30 % опитаних дали відповідь, що їм цікавіше та легше читати російською мовою. Питання «Скільки книжок ви прочитали за останні 2 місяці?» висвітлило, що 65 % студентів дали відповідь, що прочитали за останні 2 місяці лише дві книги, 25 % опитаних дали відповідь – одну книгу прочитали за 2 місяці, і 15 % опитаних

студентів відповіли, що взагалі не прочитали ні однієї книги. На питання «Назвіть книгу що зараз читаете?» 55 % студентів дали відповідь, що наразі читають книгу закордонного автора, 45 % опитаних відповіли, що читають книгу сучасного українського автора.

За питанням «Чи велика у вас домашня бібліотека і скільки в ній книжок?» ми визначили наступне: 85 % студентів відповіли, що вони мають домашню бібліотеку, і 15 % – що не мають. «Чи часто ви відвідували бібліотеку в школі?» – 60 % студентів відповіли, що рідко відвідували, і 40 % – що часто. На питання «Якщо ви не читаете книжок, то чому це відбувається?» – 100 % студентів сказали, що читають книги. На питання «Для чого потрібно читати книжки?» – 60 % студентів відповіли, що для розвинення розуму, 20 % для задоволення, і 20 % – для цікавості. Стосовно питання «Як ви вважаєте, з якого віку потрібно починати читати?» 100 % студентів написали, що потрібно починати читати з ранніх літ. На питання «Як ви вважаєте в якому віці потрібно закінчувати читати?» – 100 % студентів відповіли, що читати треба до кінця життя. «Яким чином література впливає на людський розум?» 50 % студентів відповіли, що не знають, 20 % відповіли, що ніяк, 30% – що впливає так, як захоче людина. На питання «Як книга впливає на психологію людини?» – 30 % студентів відповіла, що ніяк, 60 % сказали що позитивно, 10 % негативно. «Напишіть одним словом книга це?» – 60 % студентів написали, що книга це знання, 20% це забава, 20 % це цікаво. «Чи ходили ви на літературні гуртки?» 90% студентів відповіли ні, 10% так. Стосовно питання «Щоб ви вибрали прочитати книгу, чи піти в театр?» 60% студентів вибрали піти в театр, 40 % прочитати книгу. «Чому ви найбільше надаєте перевагу: читанню книг або перегляду фільмів?» 78% опитуваних студентів надають перевагу перегляді фільмів, 22% студентів надають перевагу книгам. На питання «Чи потрібні уроки літератури на факультетах не пов'язаних з літературою?» 75% студентів вважають, що предмет літератури необхідний на факультетах не пов'язаних з цим предметом, 25% студентів вважають, що предмет літератури не потрібен на факультеті. «Який жанр літератури ви вважаєте найпопулярнішим на сьогоднішній день?» 45% студентів вважають, що роман, 32% надають перевагу детективам, 23% опитуваним подобається пригодницький жанр. Стосовно питання «Як ви вважаєте, чи може книга змінити ваше життя?» 95% опитуваних вважають, що книга може змінити їхнє життя, інші ж 5% вважають, що не може. «Якби ви були б письменником, у якому жанрі ви писали б?» – 40% студентів писали б у детективному, 37% писали б романи, 12% студентів хотіли б писати в пригодницькому жанрі, 11% студентів надали перевагу психологічному жанру. На питання «Назвіть останню прочитану книгу?» 35% студентів написали – «Шерлок Холмс», «Війна и мир» – 8%, «Анна Каренина» – 12%, «Гарри Поттер» – 25%, «Марсианин» – 20%. «Якій літературі ви надаєте перевагу: зарубіжній чи вітчизняній?» 70% студентів зарубіжній, а вітчизняній – 30%. «Назвіть першу книгу яка вам запам'яталась?» «Буквар» – 30%, «Вінні Пух» – 40%, «Малыш и Карлсон» – 17%, «Золотой ключик» – 13%. Стосовно питання «Чи можете ви назвати себе людиною, яка багато читає?» Так – відповіли 50%, ні – 50% опитуваних. «Ви надаєте перевагу прозі чи поезії?» – прозі надають перевагу 90%, поезії – 10%. «Чи є у вас улюблений поет чи поетеса?» Отримали наступні відповіді: Ф. Достоевський – 20%, А. Дойл – 20%, Л. Толстой – 20%, М. Твен – 10%, Немає – 30%. «Назвіть зарубіжних письменників яких ви знаєте?» – А. Дойл – 30%, М. Твен – 15%, У. Шекспір – 10%, Т. Драйзер – 20%, Д. Свіфт – 25%. На питання «Назвіть українських письменників яких ви знаєте?» 55% відповіли – Т. Шевченко, Л. Українка – 30%, Г. Сковорода – 5%, Л. Костенко – 3%, І. Франко – 7% опитуваних. «Яка асоціація приходить вам на думку при слові «книжка?» 40% студентів відповіли бібліотека, читання – 25%, папір – 10%, школа – 25%.

Отже, проведене дослідження показало, що книзі у житті студентської молоді відводиться не зовсім значна роль. Очевидно твердження про те, що «книга вчить, як на світі жити», залишилося в уявленні молоді пережитком минулого століття. Переважна більшість – читачі з уже досить-таки невибагливим естетичним смаком. Проте, зважаючи на молодий вік досліджуваних, дану ситуацію ще можна виправити на краще.

Список використаної літератури:

1. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф. Ф. Навчання і виховання засобами літератури. – К.: Рад. школа, 1973. – 176 с.
2. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. – К.: [Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова], 2003. – 379 с.
3. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: Дис... док. пед. наук: 13.00.02. – Київ, 2004. – 446 с.

4. Рыбникова М. А. Очерки по методике литературного чтения: Пособие для учителя / 4-е изд., испр. – М.: Просвещение, 1985. – 287 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибр.твори: У 5-ти т. – К., Рад. школа. – 1976. – Т.2. – С. 421.
6. Сухомлинський В. А. Рождение гражданина / 2-е изд. М.: Молодая гвардия, 1971. – 336 с.

*Горноста́й Ольга,
62 група, соціально-психологічний факультет*

Профілактика емоційного вигорання соціальних працівників ЦСССДМ при роботі з прийомними батьками

Реальність сьогодення така, що не дозволяє замовчувати перед серйозними проблемами українського суспільства. Загострення соціальних негараздів безпосередньо впливає не лише на клієнтів соціальних послуг, але і на, власне, самих соціальних працівників [2].

Згідно із Національною стратегією профілактики соціального сирітства на період до 2020 року визначено, що найкращою формою виховання дитини-сироти і дитини позбавленої батьківського піклування, є саме сімейне виховання.

У наукових дослідженнях доведено, що члени прийомних родин потерпають від емоційного вигорання, що зумовлено не лише особливостями психіки людини, а й постійними стресовими ситуаціями у соціальному середовищі, найперше у видозміненій родині. Невідповідність між очікуваннями та реальністю поступово може призвести до виснажень емоційно-вольової сфери. Це і є сферою діяльності соціальних працівників. При цьому соціальні працівники, як представники комунікативної професії, також можуть підпадати під дію даного синдрому, що однозначно змінює їх ставлення до СЕВ у прийомних батьків як до проблеми в цілому, внаслідок чого недостатня увага приділяється профілактиці та відповідно знижує її ефективність [5].

Деякі аспекти означеної проблеми вивчали різні науковці. Г.Дж. Фрейденбергер ввів поняття «вигорання» в професійну термінологію Соціальний психолог Х. Маслач глибоко вивчала синдром «емоційного вигорання» та його ситуаційні чинники.

Проблеми соціально-педагогічної діяльності з прийомними батьками та їх прийомними дітьми досліджували такі науковці: Г. М. Бевз, Т. В. Бондаренко, А. Й. Капська, Н. М. Комарова, І. В. Пеша та ін. Це свідчить про важливість окресленої проблеми, водночас багато аспектів даної теми є малодослідженими. Тому тема «Профілактика емоційного вигорання соціальних працівників ЦСССДМ при роботі з прийомними батьками» є важливою як з теоретичних, так і практичних міркувань.

Мета статті: дослідити особливості профілактики емоційного вигорання у соціальних працівників, які працюють із прийомними батьками. Гіпотеза: процес профілактики емоційного вигорання у соціальних працівників, які працюють із прийомними батьками, здійснюваний на базі ЦСССДМ, має несистемний характер, що обумовлено психологічними та організаційними чинниками. Вибірка: соціальні працівники районних, міських, а також обласного ЦСССДМ в м. Бердичеві та м. Житомирі; загалом 8 респондентів.

Існує достатньо методик, що дозволяють комплексно дослідити даний синдром як особливе явище сучасного суспільства. Зокрема, це МВІ (англ. Maslach Burnout Inventory) – опитувальник вигорання Маслач, і методика «Визначення психічного вигорання» (А.А. Рукавишнікова), і редакції опитувальника за редакцією Н.Е. Водоп'янової. Однак «Експрес-діагностика рівня емоційного вигорання» (В.В. Бойко) дозволить визначити даний синдром досить швидко і так само ефективно з різних показників (вираженість симптомів, їх розвиток та домінування). Хоча вона орієнтована на медичних працівників, на нашу думку її цілком можна використовувати і для соціальних працівників, так як ці професії лежать в одній площині комунікації між людьми, а також не містять специфічної термінології, що дозволяє нам міркувати про її загальний характер. Вказана методика дозволяє суттєво скоротити час при наданні відповідей на її запитання, що є актуальним в силу надмірної зайнятості соціальних працівників.

В ході емпіричного дослідження було використано: Методику «Експрес-діагностика рівня емоційного вигорання» (В. В. Бойко), глибинне інтерв'ю, а також проаналізовані нормативно-правові акти, якими керуються соціальні працівники при роботі з прийомними батьками. Загалом результати рівня «емоційного вигорання» дали змогу стверджувати, що соціальні працівники мають

симптоми СЕВ як на стадії формування, так і прояву, особливо це стосується редукції професійних обов'язків, тобто бажання полегшити чи скоротити обсяг виконуваної роботи, що потребує емоційних витрат. Найбільше симптомів, що прослідковуються, або встановлюються мають 5 працівників із 8 опитаних — їх результат складає від 3 до 4 симптомів із 5.

А це, у свою чергу, призводить до зменшення віддачі у професійній діяльності, зокрема і в соціально-педагогічній та психологічній роботі з прийомними батьками. Також ми дослідили, що більше симптомів формується у соціальних працівників із більшим стажем роботи.

Проаналізувавши результати глибинного інтерв'ю, ми прийшли до висновку, що соціальні працівники не виснажуються тоді, коли самі прийомні батьки визнають наявність проблеми, і поняття «допомога» не замінюють поняттям «вторгнення». Всі опитані переконують, що результативність супроводу такої групи клієнтів досягається тоді, коли сам працівник не має чітко виражених симптомів емоційного вигорання.

Всі перелічені форми та методи профілактики вигорання фахівці знають, проте не завжди мають змогу повноцінно ними користуватися, що викликано організаційними (надмірна зайнятість, нестача фінансування) та психологічними (сформовані ознаки вигорання) чинниками.

Стадії СЕВ формуються роками до 10 і 15 років розвивається остання- за такий тривалий проміжок часу і треба займатися профілактикою, не чекаючи на час, коли справа дійде до корекції [1].

І профілактичні, і корекційні заходи при СЕВ схожі за своєю суттю – ті ж заходи, що захищають від формування синдрому можуть застосовуватися і уже за наявності симптомів [3].

Профілактична робота з окресленої проблеми значно полегшить працю, адже сам процес взаємодії з клієнтом позбавлений ознак байдужості, апатії, загнаності у кут тощо.

Саме відчуття значимості, поінформованості і прийняття відповідальних рішень значно призупиняє розвиток СЕВ (синдрому «емоційного вигорання»). Велике значення мають і такі організаційні аспекти, як: чи змінювався фахівець, який веде прийомну родину, чи можуть батьки собі дозволити відвідувати рекреаційні заклади місця, скільки дітей в родині, чи бажають діяти, визнавати необхідність сторонньої допомоги, які мають психічні особливості. Все це напряму впливає і на самого соціального працівника, який безпосередньо займається її супроводом.

При роботі у даній сфері варто пам'ятати, що фахівці мають свої, перевірені часом форми і методи роботи, проте також мають потребу в засвоєнні нового досвіду і в повноцінному психологічному розвантаженні.

У ході дослідження з'ясовано, що власне емоційне виснаження є перешкодою для успішного здійснення профілактики того ж емоційного вигорання і у прийомних батьків. Тобто, коли соціальний працівник відчуває на собі вплив тих чи інших симптомів емоційного вигорання, то спостерігає також і зниження своєї працездатності у роботі із прийомними батьками, в яких теж наявні подібні проблеми. Адже, тут спрацьовує принцип меншовартості проблеми клієнта у порівнянні зі своїми.

Проаналізовано, що на сьогодні в більшості проводиться робота за запитом. І займатися профілактикою власного емоційного вигорання у соціального працівника немає часу. Адже, збільшено опитані обсяги виконуваної роботи через недоукомплектованість кадрового апарату ЦСССДМ, а також цьому посприяло погіршення ситуації в державі. Але при цьому ми не можемо забувати, що подібний підхід до вирішення проблеми абсолютно критично впливає на ефективність виконуваної діяльності. Це той момент, коли робота починає виконуватися на папері або для звітності. Саме тому у своїй статті ми звертаємо увагу на те, що навіть самий суб'єкт соціально-педагогічної діяльності потребує роботи кваліфікованих психологів.

Проаналізувавши наукову літературу з даного питання, можна виокремити загальні тенденції в наданні рекомендацій з профілактики емоційного вигорання, а саме:

- виокремлення особистого часу;
- перегляд рейтингу цілей;
- застосування методів позитивної психотерапії;
- у деяких випадках змінити зовнішні обставини;
- дозволяти собі достатній відпочинок;
- реорганізовувати умови праці;
- застосовувати різні види арттерапії, елементи психоаналізу, трудотерапії, сімейної психотерапії [4].

Проте при наданні тих чи інших рекомендацій варто враховувати конкретну ситуацію, які симптоми емоційного вигорання присутні, а також ступені їх прояву.

Враховуючи вищевикладені результати, був створений тренінг «Емоційна стійкість – запорука успіху» з профілактики емоційного вигорання для соціальних працівників, завдання якого навчити застосовувати методи психологічного розвантаження, допомогти учасникам прослідкувати власні стосунки із професією з боку, визначити своє ставлення до ситуації, що склалася, опанувати конструктивні способи вирішення проблемних ситуацій.

Список використаної літератури:

1. Бойко В. В. Энергия эмоций. – 2-е изд., доп. и перераб. – СПб.: Питер, 2004. – 474 с.
2. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – СПб. : Питер, 2005. – 336 с.
3. Золотарева Т. Ф. Основы психологической самопомощи социального работника: Учеб. Пособие / Т. Ф. Золотарева, М. Р. Минигалиева – М., 2001.
4. Емоційне вигорання. – Упоряд. : В. Дудяк – К. : Главник, 2007. – 128 с., (Серія «Психол. Інструментарій»).
5. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. / Е. П. Ильин. – СПб : Питер, 2001. – 752 с.

Мачушник О.Л.,

*Дем'янчук Любов, Заруба Оксана, Кучинська Вікторія,
Решетар Марія, Розбіцька Марія, Титорчук Тарас,
61 група, ННІ філології та журналістики*

Гендерна диференціація ревнощів як особливого виду емотивного зв'язку

На сучасному етапі вивчення психічних процесів все більш обговорюваною стає проблема ревнощів. Розв'язання цієї проблеми ускладнюється тим, що в минулому вітчизняних дослідників та науковців питання ревнощів, як емотивного психічного стану людської свідомості, здебільшого не цікавило науковців, а тому й до цих пір є маловивченим. В словниках та наукових роботах часу соціалістичного суспільного устрою тема ревнощів, як правило, уникалась або замовчувалася. Стисле визначення ми знайшли в «Словнику української мови»: «Сумнів у вірності, коханні, підозра в зраді подружжя». [8, С. 473]

Сучасні українські науковці подають більш вичерпні визначення поняттю «ревнощі». До прикладу, М. Тофтул в «Сучасному словнику з етики» пише:

Ревнощі – 1) неприязне, вороже почуття по відношенню до успіхів чи популярності іншої особи. Р. часто є наслідком заздрощів, себелюбства, марнославства людини. Проте, перебуваючи у рамках норми, Р. можуть бути і рушійною силою самореалізації людини, принаймні сприяти цьому процесу. 2) почуття пристрасної недовіри, сумнівів у коханні та вірності. Р.– це почуття не тільки недовіри, а й власної поразки. Розвитку Р. сприяють певні риси характеру людини, зокрема властолюбство, деспотизм, упертість, нездатність прощати, невіра у свою “конкурентоздатність”. Причинами Р.(часто це не причини, а приводи) є зрада, підозріла поведінка партнера, відсутність інформації про нього, компрометуюча інформація (яка може бути як істинною, так і хибною), розлука. Нерідко бувають і зовсім безпідставні Р. Ревнивець, як правило, є людиною емоційно нестійкою, тривожною. Він постійно боїться, що його партнер може зрадити, у всьому його підозрює, вимагає доказів вірності, хоч довести вірність майже неможливо. Не можна схвалювати поведінку і тієї людини, яка зовсім позбавлена почуття Р., і не реагує навіть тоді, коли зрада очевидна. [9, С. 320].

Поряд з теоретичним обґрунтуванням ревнощів як явища, не вщухають дискусії стосовно гендерних особливостей вияву цього почуття. Як для науковців, так і для пересічних громадян, об'єднуючим фактором в дослідженні аспектів ревнощів є пошук відповіді на питання: хто ревнивіший – чоловіки чи жінки?

Питання розрізнення переживання почуття ревнощів у чоловіків та жінок набуло широкої актуальності в умовах сучасних реалій. Розвиток новітніх технологій сприяв популяризації обговорення даної проблеми серед широких мас. В соціальних мережах люди з різних соціальних прошарків активно беруть участь в дискусіях, присвячених диференціації ревнощів за гендерним показником. Інтернет-сайти, чиєю спеціалізацією є психологія та здоров'я, публікують статті, що

досить суб'єктивно висвітлюють дану проблематику: «Чоловічі ревності ґрунтуються на впевненості у власній неперевершеності» [10]. Про жіночі ревності говорять, що вони «будуються на низькій самооцінці. Жінкам взагалі часто властива низька самооцінка, і всі старання виглядати красиво часто зводяться до боротьби з комплексами» [10].

Відомими є вислови великих учених, діячів культури та мистецтва: «Жінка рідко прощає нам ревності і ніколи не прощає її відсутності» [1], або «Ревності роблять чоловіка дурним, смішним і підривають любов і повагу до нього жінки, жінку ж робить розумнішою, милішою і розпалює почуття до неї чоловіка» [1], чи «Чоловік ревнує до минулого, а жінка – до сьогодення» [3]. Подібні афоризми знайшли широке застосування на різноманітних сайтах, в блогах та на сторінках соціальних мереж. Проте не лише простих громадян з різних прошарків суспільства цікавить дана тема. Саме підвищена увага громадськості до даної проблеми у повсякденні, та наслідків ревнування, спонукала вітчизняних науковців звернутися до вивчення ревностей.

З часу набуття Україною статусу державності, з'явилась низка праць, пов'язаних з проблематикою ревностей та їхніми гендерними аспектами. Питанням ревностей як емотивного стану займалися такі вітчизняні та зарубіжні дослідники як М. Варій, І. Гавриленко, О. Складенко, О. Пашкевич, А. Адлер, К. Хорні, К. Ізард та ін. Зокрема М. Варій зазначає, що ревності – це «підозріливе ставлення людини до об'єкта обожнювання, пов'язане з болісним сумнівом у його вірності, або знанням про його невірність». [2, С. 422]. А О. Складенко в праці «Соціально-психологічні дослідження феномену ревностей» називає дану емоцію науковим феноменом. [7]

Основною метою нашого дослідження є спроба порівняти почуття ревностей у чоловіків та жінок. Ми дослідили рівень розвитку ревностей кожної статевої групи та простежили кількісні тенденції у ставленні чоловіків та жінок до того чи іншого явища в міжстатевих стосунках.

Для аналізу та інтерпретації результатів ми використали ідеї англійського психолога Вільяма Мак-Дугалла, зокрема поняття «стадного інстинкту». Суть терміну полягає в тому, що соціальні й комунікативні потреби групи людей – це не що інше, як організація взаємодіючих енергій всіх її членів. На основі цієї ідеї, вчений активно розробляв теорію надіндивідуальної національної душі.

Для проведення дослідження було обрано 50 осіб 16-26 років: 25 чоловіків та 25 жінок різних соціальних прошарків. Ядро досліджуваної групи склали особи «періоду пізньої юності або ранньої дорослості» [5] – 17-25 років. Ми розробили опитувальник з 30 питань, які дали можливість дослідити наявність ревностей, як у кожній окремої особи, так і в кожній опитуваній статевій групі, окремо. Варіантів відповіді було два: «Так» і «Ні». Залежно від змісту питання, кожне оцінювалось 0 або 2 балами. Якщо досліджуваний був не здатен однозначно відповісти на питання, було поставлено проміжний бал – 1. Таким чином, ми отримали відсоткове співвідношення розвинутості ревностей у членів кожної з груп:

Чоловіки: високий рівень – 4%; середній рівень: 64%; низький рівень: 32%.

Жінки: високий рівень – не виявлено; середній рівень: 88%; низький рівень: 12%.

Таким чином, почуття ревностей переважної більшості опитуваних жінок та чоловіків перебувають на середньому рівні. Однак, якщо майже всі досліджувані жіночої статі мають відчуття ревностей на середньому рівні, – 88% опитуваних, – то кількість опитуваних чоловіків склала 64%. Крім того, особи чоловічої статі здатні як відчувати ревності на високому рівні (4% чоловіків), так і майже не ревнувати своїх партнерок, і про останнє свідчать результати опитування 32% чоловіків.

Варто зазначити, що питання, які дозволили найменш ревним учасникам опитування набрати найнижчі бали, пов'язані з поняттям зради. В ході дослідження було з'ясовано, що лише одиниці (12% чоловіків, 8% жінок) опитуваних готові пробачити зраду своєму партнерові. Чоловіки та жінки віку ранньої дорослості мають стійке переконання щодо явища зради в стосунках: її пробачати не можна. Після зради партнера 12% чоловіків і 12% жінок готові продовжувати стосунки. 4% жінок не визначилися з відповіддю. 84% жінок та 88% чоловіків відповіли однозначним «ні». З огляду на стійку категоричність відповідей на вищезгадані питання, ми можемо зробити припущення, що психосемантика поняття зради однозначно трактується більшістю молодих людей, і відіграє провідну роль в перцептивному сприйнятті їхніх майбутніх стосунків.

Цікаву тенденцію спостерігаємо за результатами відповідей на питання: «Чи ревнуєте Ви свою кохану людину?». 64% чоловіків та 60% жінок відповіли ствердно. Однак на питання: «Чи є привід для ревностей?», лише 20% чоловіків та 12% жінок дали позитивну відповідь. Таким чином, у більшості опитуваних чоловіків та жінок превалює безпідставне почуття ревностей.

На питання, чи повинні досліджувані проводити увесь вільний час зі своєю коханою людиною, ствердно відповіли 40% чоловіків і 12% жінок. А на близьке за змістом, та відмінне за значенням

питання, чи може мати вільний від досліджуваного час його кохана людина, жодна жінка і лише 4% чоловіків дали негативну відповідь. Чи означає це, що переважна більшість досліджуваних не ревнує свого партнера, а якщо й ревнує, то готові надати партнерові максимальний рівень особистого простору?

Відповідь ми знайдемо у наступній групі питань, що мали на меті виявити конкретні дії, які є результатом або проявом ревнощів у досліджуваних.

1) «Ви слідкуєте за своєю половинкою?»:

Ч.: 28% - так, 72% - ні;

Ж.: 12% - так, 88% - ні.

2) «Чи перевіряєте Ви телефон (повідомлення, дзвінки) Вашої коханої людини?»:

Ч.: 8% - так, 92% - ні;

Ж.: 12% - так, 88% - ні.

3) «Чи перевіряєте Ви її/його речі?»:

Ч.: 12% - так, 4% - неоднозначна відповідь, 84% - ні;

Ж.: 0% - так, 100% - ні.

4) «Чи відпустите Ви свою кохану людину з другом/подругою на зустріч в кафе?»:

Ч.: 72% - так, 28% - ні;

Ж.: 76% - так, 24% - ні.

5) «Чи часто Ви телефонуєте своїй коханій людині, щоб дізнатися, де вона?»:

Ч.: 52% - так, 48% - ні;

Ж.: 44% - так, 56% - ні.

6) «Чи завжди запитуєте Ви у своєї коханої людини, куди він/вона ходив/ходила і з ким зустрічався/зустрічалась?»:

Ч.: 64% - так, 36% - ні;

Ж.: 68% - так, 32% - ні.

Результати відповідей на перше питання показали, що більшість жінок та чоловіків не схильні брати під жорсткий контроль своїх коханих людей. Про це свідчать й результати відповідей на наступні два питання, де ще більше опитуваних заперечують свою причетність до перевірки речей другої половинки. Питання № 4 показало, що деякі досліджувані все ж не бажають ділитися своїм партнером, навіть з друзями. Та, все ж, переважна більшість жінок, та майже тотожна кількість чоловіків готові не обмежувати особистий простір коханих.

Якщо перші чотири питання виявляли закономірності схильностей досліджуваних до безпосереднього та безкомпромісного втручання в особисте життя та простір партнерів, то наступні два мали на меті виявити відсоткову кількість опитуваних, які довіряють своїм партнерам з огляду на вербальну складову стосунків. Як бачимо, лише половина чоловіків непокоїться за місцеперебування людини, яку ревнує. Проте більша кількість чоловіків (64%) відчуває занепокоєння не лише за місцеперебування, а й за те, з ким друга половинка проводить час. У жінок відсоток позитивних відповідей на останнє питання ще вищий (68%), тобто опитувані жіночої статі ще менш схильні перебувати у невідомості стосовно місцеперебування та компанії свого партнера. Однак, жінки запитують про це чоловіків лише за умови безпосередньої комунікації, про що свідчать їхні відповіді на питання № 5. Відсоток ствердних відповідей на останнє питання у осіб жіночої статі ще нижчий за досліджуваних чоловічої (44%, 52% відповідно).

За допомогою іншої групи питань, ми з'ясували ставлення обох статевих груп власне до ревнощів. Результати виявилися наступними.

7) «Ревнощі є частиною кохання?»:

Ч.: 68% - так, 8% - неоднозначна відповідь, 24% - ні;

Ж.: 60% - так, 12% - неоднозначна відповідь, 28% - ні.

8) «Ревнощі – це норма чи це комплекс?»:

Ч.: 60% - норма; 12% - неоднозначна відповідь, 28% - комплекс;

Ж.: 56% - норма, 8% - неоднозначна відповідь, 36% - комплекс.

9) «Ревнощі – це добре чи погано?»:

Ч.: 44% - добре, 16% - неоднозначна відповідь, 40% - погано;

Ж.: 12% - добре, 16% - неоднозначна відповідь, 72% - погано.

10) «Ревнощі – це вроджене чи набуте відчуття?»:

Ч.: 24% - вроджене, 8% - неоднозначна відповідь, 68% - набуте;

Ж.: 16% - вроджене, 84% - набуте.

Таким чином, переважна більшість жінок та чоловіків вважають ревності цілком нормальним почуттям, яке повинне мати місце в коханні. Однак, стосовно біполярності семантики питання No.9 (що мало на меті безпосередньо виявити позитивне чи негативне ставлення до ревності), відповіді статевих груп стали більш здиференційованими. Полюсність гендерного континууму досліджуваних показала, що жінки більш схильні думати про ревності як про норму в стосунках з коханим, та при цьому вважають їх поганим почуттям. Такий парадокс є менш притаманним для чоловічих позитивних та негативних відповідей, які розділились майже на половину. Певний відсоток (16%) також склали відповіді чоловіків, які не змогли одностайно потрактувати природу цього почуття. Отже, для чоловіків характерне як позитивне, так і негативне ставлення до ревності у стосунках, а для переважної кількості опитуваних жінок ця емоція сприймається суто з негативно-критичної точки зору, в той час як обидві статеві групи вважають її нормою у міжстатевій взаємодії. Цікавою особливістю відповідей на питання No.3 є те, що однаковий відсоток, – 16% жінок, та 16% чоловіків, - не змогли охарактеризувати ревності суто з позитивного чи негативного боку.

Проаналізувавши відповіді, ми з певністю можемо стверджувати, що ставлення опитуваних чоловіків та жінок до того чи іншого явища, яке викликає почуття ревності у стосунках, збігається з незначною похибкою у більшості питань. Та чи виявиться схильність ревнувати тотожною у обох статевих груп?

Отримавши відсоток рівня ревності кожного досліджуваного та досліджуваної, ми можемо вирахувати загальний показник цього почуття в кожній статевій групі у вигляді середнього арифметичного відсотку. Після обрахунку, ми отримали наступні результати: чоловіки: 41.6%, жінки: 43.2%.

Таким чином, рівень розвиненості почуття ревності у жінок на 1.6% перевищує ревності чоловіків. Як бачимо, ревності чоловіків та жінок віку пізньої юності або ранньої дорослості знаходяться на середньому рівні. Не дивлячись на те, що досліджуване почуття превалює у жінок, ані в них, ані в чоловіків ревності не сягають 50 % розвиненості.

Опираючись на вчення В. Мак-Дугалла і взявши за основу молодь 17-25 років, як соціальну групу, ми можемо припустити, що юнаки та юнки періоду пізньої юності або ранньої дорослості дійсно взаємодіють між собою, створюючи емотивний полюс гармонійного співіснування. Адже наше дослідження показало, що як загальне, так і ситуативне ставлення до того чи іншого явища в стосунках статевої пари може різнитись, залежно від статі. Але така бурхлива емоція як ревності, як продукт цих явищ, сильно вона розвинена чи ні, нівелюється в загальній групі людей.

Чи не існування Мак-Дугаллової надіндивідуальної національної душі ми щойно довели? Жіночі ревності, без коефіцієнтів, майже всі перебувають на середньому рівні. Чоловічі емоції можуть карколомно різнитись. Але почуття ревності після обчислень звелось в єдиний, середній відсоток і у жінок, і в чоловіків. Чи ж не означає це, що наднаціональна українська душа прагне не до посередності, а до гармонії? За «Сучасним тлумачним словником української мови», гармонія – це: «Злагожденість, взаємна відповідність різних якостей, предметів, явищ, частин цілого». У якості прикладу, автори наводять словосполучення: «Світова гармонія». [11, С. 123]

Якщо припустити, що не лише окремі індивіди чи соціальні прошарки, а й статі свідомо, підсвідомо чи несвідомо прагнуть до обміну енергією задля організації гармонійного співіснування всього людства, то результати нашого опитування стають набагато більш зрозумілими.

Для початку слід з'ясувати психосоматичні причини таких, доволі несподіваних, результатів. В суспільній перцепції побутує думка, що жінки – слабкі істоти, здатні до миттєвого показу своєї слабкості у вигляді бурхливого вияву емоцій. Тоді чому ж за результатами нашого опитування жодна з осіб жіночої статі не набрала високий рівень в шкалі експресії ревності? Можливо, в причині сприйняття жінки як експресивної особи й криється відповідь. Жінки дійсно виявляють свої емоції, негативні емоції частіше за чоловіків, таким чином даючи вихід негативній енергії. Ось чому вони порівняно швидко переживають стреси й депресії, і тому стан їхньої нервової системи (за стереотипом, хиткіший від природи за чоловічий), поліпшується куди швидше. За даними ВООЗ, станом на 1 січня 2015 року, середня тривалість життя жінок на 5.2 роки довша, ніж чоловіків. [4]. Такі числа, насамперед, зумовлені тим, що жінки, постійно звільняючись від емоцій – негативних чи позитивних, – вмюють віднайти гармонію в собі.

Чоловіки в емотивному плані страждають куди більше. Часто деспотичні та суворі особливості домашнього, вуличного, армійського виховання налаштовують чоловіка на відсутність вияву емоцій в подальшому житті. Якщо чоловік не в змозі впоратись із покладеним на нього суспільством обов'язком небагатослівної, загартованої особи, то у нього розвиваються нервові чи психічні

розлади. Якщо нервова система працює дуже пасивно занадто довгий час, емоції атрофуються і деградують. Аби відчувати щось, чоловік займається найрізноманітнішими видами спорту, полюванням, аби втамувати нижчі інстинкти, домашнім чи вуличним насиллям.

Певна річ, описане вище не слід зводити у абсолют або алгоритм дій жінок чи чоловіків. Однак певні закономірності в емотивному стані останніх ми можемо спостерігати в результатах нашого дослідження. Зокрема, у 8% досліджуваних чоловіків низького рівня ревнощів, що за результатами опитування набрали найнижчі бали. Ці кілька балів досліджувані отримали лише за питання, що виявляли їхнє ставлення до зради. Тільки найстійкіші переконання змогли викликати в чоловічій системі моральних цінностей протест проти зради. В усьому іншому згадані 8% опитуваних чоловіків не мають до ревнощів жодного стосунку.

Та окрім згаданих досліджуваних, в групі чоловіків є ще шість осіб, чий емоційний фон ревнощів перебуває на низькому рівні. А окремі індивіди перебувають під постійним тиском ревнощів до протилежної статі. Всі отримані вище результати можна трактувати наступним чином.

Слідуючи за логікою раніше виведеної нами теорії ревнощів як продуктивної взаємодії міжстатевих стосунків, можна стверджувати: врешті-решт, ексцентричні зовні та врівноважені всередині жінки здатні гармонійно доповнити закритих зовні та невірноважених всередині чоловіків. Бо ревнощі виступають особливою емоцією у взаємодії статевих пар.

Досліджувані обох статевих груп вказували абсолютно різні відповіді на питання про ревнощі. На жаль, обсяг наукової статті не дозволяє розглянути результати опитування за кожним питанням. Однак, зрозумілим стає той факт, що кожен індивід ставиться до ревнощів по-різному. Незмінним лишається ставлення більшості до зради, але й в цьому питанні декілька опитуваних готові пробачити свою другу половинку, а дехто – навіть продовжувати стосунки.

Кожна людина унікальна. Кожен індивід у ситуації зради, - фізичної чи емоційної, - вчинить відповідно до власних переконань, і діятиме ситуативно. Однак єдиновірною аксіомою можна вважати те, що ревнощі – не причина для розлучення пари. Адже, без стосунків, без наповнення свого життя особистістю коханої половинки, без здорового злягання і розмноження люди як біологічний вид не виконують більшість зі своїх природних функцій.

На нашу думку, трактування результатів дослідження можна звести до наступного твердження: ревнощі – це процес. Процес – це стосунки. Стосунки – це рух. Рух уперед – це розвиток. Розвиток – це життя. Отже, в кінцевому результаті, проведене нами дослідження показало, що процес ревнощів – це не що інше, як один з проявів міжстатевої взаємодії, комунікації, стосунків, тобто – прояв самого життя.

Таким чином, проведена методика показала, що більшість досліджуваних чоловіків менш ревниві за жінок. Це майже не відобразилось на загальному відсотку статистичного співвіднесення емоцій ревнощів обох статей. За цими даними, жінки ревнивіші за чоловіків лише на 1.6%. Отже, опитувані нами групи мають приблизно однаковий рівень ревнощів і ревнують на середньому рівні.

Результати можна трактувати на основі ідей Вільяма Мак-Дугалла, створюючи при цьому власну гіпотезу. Її суть полягає в тому, що представники обох статей організовано взаємодіють в суспільстві. Ревнощі, в такому разі, відіграють роль особливого емоційного зв'язку між індивідами статевої пари. Залежно від вибору одного із варіантів, - продовжувати стосунки, чи розірвати їх через ревнощі, - ревнощі сприяють розвитку стосунків або їх неминучому краху. Кінцевим результатом нашого дослідження стала думка, суть якої полягає в тому, що ревнощі як міжстатеве явище – це ніщо інше, як один з проявів життя.

Наше дослідження не є вичерпним. Дана робота повинна слугувати матеріалом для подальших, більш ґрунтовних досліджень з питань, порушених у статті.

Список використаної літератури:

1. Афоризми про ревнощі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://megasite.in.ua/112301-aforizmi-pro-revnoshhi.html>
2. Варій М. Загальна психологія: Навчальний посібник, 2-ге видан., випр. і доп. / М. Варій . – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968с.
3. Вислови про ревнощі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aforyzmy.ru/vislovi-pro-revnoshhi/>
4. Демографічна ситуація в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/dem_sit_2014.pdf
5. Подоляк Л., Юрченко В. Загальна психологічна характеристика студентського віку [Електронний ресурс] / Л. Подоляк, В. Юрченко. – Режим доступу:

http://www.psyh.kiev.ua/Подоліяк_Л.Г.,_Юрченко_В.І.Загальна_психологічна_характеристика_студентського_віку

6. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970-1980.
7. Склярєнко О.М. Соціально-психологічні дослідження феномену ревності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jroSe-aKHTcJ:www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znpip/1/2012_33/Sklyar.pdf+&cd=6&hl=uk&ct=clnk&gl=ua
8. Словник української мови: в 11 томах. –Том 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/Revnoshhi>
9. Тофтул М. Сучасний словник з етики: Словник / М. Тофтул – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.
10. Що таке ревність: психологія, філософія, морфологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orakul.pp.ua/564-scho-take-revnoshch-psihologiya-filosofya-morfologiya.html>
11. Яковлева А. М., Афонська Т. М. Сучасний тлумачний словник української мови. – Харків: ТРОСІНГ ПЛЮС, 2007. – 672 с.

Іщенко Анна,

62 група, соціально-психологічний факультет

Психологічний клімат студентського колективу

Сьогодні для освітніх процесів в ВНЗ характерне суперечне сплетіння індивідуального та колективного. З одного боку, викладач один на один спілкується з студентською групою і це спілкування показує його індивідуальні творчі сторони. З іншого - студенти спілкуються, діляться інформацією і домовляються між собою. В навчально – методичній сфері перед студентами повстає багато різних викладачів і їх головне завдання – розкрити особистість студента. Суть сприятливої соціально-психологічної природи в студентській групі полягає в тому, що процес психолого-педагогічного навчання, який протікає в позитивній атмосфері створює сприятливі умови не тільки для подальшого розвитку і закріплення якостей, яких вони набули до вступу у вищий навчальний заклад (ВНЗ), але й розвитку і формування нових, професійно важливих якостей, психолого-педагогічних знань, умінь і навичок [9].

Таким чином, наявність позитивного психологічного клімату в студентському колективі – один з показників його зрілості, результат великої і копіткої праці керівництва.

Найважливішими ознаками сприятливого психологічного клімату за А. С. Макаренком є: почуття власної гідності, гордість за свій колектив, захищеність особистості, здатність до орієнтування і гальмування, дотримання зовнішніх норм поведінки, естетика колективу. За допомогою цих механізмів педагог створив у дитячому закладі той особливий клімат, який, здавалося, сам виховував, у всякому разі, сприяв формуванню цілісних характерів, яскравих особистостей, кваліфікованих фахівців, вихованих людей [37, с.68].

Таким чином, під психологічним кліматом розуміють емоційно-психологічний настрій колективу, в якому на емоційному рівні відображуються особисті та ділові взаємовідносини членів колективу з їх моральними нормами та інтересами [1, с.12].

Психологічний клімат – це стиль, емоційне забарвлення спілкування і взаємодії людей, яке впливає на їхню спільну діяльність; це переважний відносно стійкий емоційний настрій людей в колективі [1, с.14].

Варто відмітити, що більшість дослідників соціально-психологічного клімату умовно поділяють фактори, які визначають зміст та створення психологічного клімату на фактори мікросередовища та макросередовища (В. В. Бойко, Л. М. Карамушка, А. Г. Ковальов, В. Н. Панферов).

До факторів мікросередовища відносять:

- особливості матеріально-економічних, технологічних, санітарно-гігієнічних та організаційно-управлінських умов праці в студентському колективі;
- особливості формальної структури у колективі та її співвідношення з неформальною структурою;
- стиль керівництва керівника освітньої організації;
- психологічна сумісність членів освітнього колективу;

- психологічна культура керівників та працівників освітньої організації [28, с.18].

До факторів макросередовища відносять:

- особливості розвитку суспільства в конкретний історичний період;
- статус вищої освіти в суспільстві;
- особливості діяльності та стилю керівництва керівних органів управління (обласних, міських, районних, управлінь (відділів освіти);
- соціально-психологічні особливості територіального району, в якому функціонує освітня організація;
- характер впливу вторинних колективів закладів середньої освіти на первинні колективи [7, с.24].

Таким чином, під шкільним мікрокліматом розуміють динамічне поле відносин, в якому розвивається групова діяльність і яке визначає самопочуття особистості, міру прояву особистісного «Я» [14, с.53].

Для сприятливого соціально-психологічного клімату властиві [5, с. 65]: переважання творчого, професійного настрою протягом дня навчання; почуття групової згуртованості та товарищескості; високий рівень підготовки студентів; гарні взаємозв'язки між викладачами і студентами; рівномірність розподілу об'єму навчання та навантаження на кожного студента групи; своєчасність та об'єктивність вирішення конфліктних ситуацій; справедливості в оцінці діяльності студентів групи, а також розподіл винагороди; використання можливостей неформального лідерства для розв'язання навчальних та виховних задач; критика й самокритика; колективне обговорення варіантів важливих рішень, що приймаються; цілковита згода надати допомогу товаришам.

Для несприятливого соціально-психологічного клімату властиві [5, с. 80]: систематичні запізнення та довготривала відсутність на лекціях та семінарах; відкрите небажання навчатися; неточне виконання рішень і дотримання порад викладачів, пряме їх ігнорування; поширення чуток один про одного; прихована критика умов навчання; даремна трата часу, що розрахований на навчання та виховання; часті конфлікти між студентами й відсторонення колективу від їх спільного вирішення; часті порушення дисципліни; низька активність при обговоренні навчальних та спеціальних питань та відсутність критики та самокритики.

Як зазначає А.К. Маркова, спільна діяльність студентів і викладача передбачає не тільки комунікативну, але й предметно-практичну взаємодію з колективом студентів у цілому, або взаємодію з групами студентів чи з окремими студентами, що є складовою частиною колективу [3, с.25].

Отже, психологічний клімат може формуватися та регулюватися на різних етапах та різних видах діяльності. Його роль в життєдіяльності колективу і кожного члена групи багатофункціональна. Як було зазначено вище, позитивний психологічний клімат учнівського колективу формує референтне відношення до свого колективу. Такий клімат відображає стиль соціально-педагогічних взаємин та впливає на розвиток дружніх відносин у колективі. Атмосфера на заняттях залежить також від загальної налаштованості колективу в цілому. Тому основне завдання соціальних викладачів та управління навчально-виховним процесом полягає у створенні умов, що стимулюють розвиток сприятливої психологічної атмосфери в студентських колективах, що в свою чергу відображається на розвитку та рівні навчальних досягнень студентів.

Кожним підлітком соціально-психологічний клімат переживається індивідуально як задоволення чи незадоволення перебуванням у даному колективі, своїм статусом у ньому. Р. Немов виділяє три види взаємин підлітків за ступенем їх близькості, змістом та їх функціями:

- 1) зовнішні, епізодичні «ділові» контакти, які слугують для задоволення щохвилинних інтересів і потреб, які є поверховими, неглибинними;
- 2) спілкування на рівні товариських стосунків, що сприяє взаємообміну знаннями, вміннями і навичками;
- 3) дружні зв'язки, які допомагають вирішувати деякі питання емоційно-особистісного характеру. Найбільш значимими для підлітка є товариські взаємини. Атмосфера таких взаємин базується на товарищескості, яка включає в себе повагу особистої гідності іншої людини, рівність, чесність, порядність, готовність прийти на допомогу [37, с.29].

Таким чином, позитивний психологічний клімат має велике значення, адже:

- забезпечує об'єднання особистостей у згуртований колектив;
- надає простір для прояву й розвитку здібностей, інтересів, нахилів;

- сприяє розвитку творчої самореалізації кожного студента;
 - формує кращі морально-психологічні якості;
 - підтримує оптимальний тонус психіки;
 - задовольняє вимоги психогігієни (не має шкідливого впливу на психіку та психофізичне здоров'я людини);
 - підвищує емоційний тонус, а значить і працездатність студентів.
- Тому, шляхами формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі ВНЗ є:
- вивчення соціально-психологічного клімату в колективі, (діагностування);
 - гнучке регулювання взаємин у колективі, усунення суперечностей між особистими стосунками в системі міжособистісних взаємин;
 - удосконалення умов навчання і життя членів колективу (організація спільного проведення дозвілля);
 - виявлення студентів, які впливають на негативний мікроклімат та окремо працювати психологу з ними [3, с.15].

Формування й удосконалювання соціально-психологічного клімату - це постійне практичне завдання викладача й куратора. Створення гарного соціально-психологічного клімату вимагає, особливо від викладача не тільки теоретичних знань із педагогіки й психології, але також окремих практичних досліджень, розуміння емоційного стану студентів, їхнього настрою, щиросердечних переживань, хвилювань, відносин один з одним [12, с. 37].

Вивчення соціально-психологічного клімату повинно спиратися на дані про кожного студента, які допомагали б виявити його роль в формуванні шкільного клімату, його положення в колективі, ступінь відповідності його свідомості соціально бажаним проявам навчальних відносин. Ці дані можуть бути одержані за допомогою соціометричного та експериментального дослідження, інтерв'ю, фотометрії, опитування компетентних експертів, спостереження. Однак, вивчення соціально-психологічного клімату за допомогою методу тестування дає змогу більш детально вивчити ті чи інші феномени даної проблеми, а також змодельовати цілісну картину.

Список використаної літератури:

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Учебник [3-е изд.] / Г.М. Андреева. - М. : Наука, 1994. - 325 с.
2. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе / Н.П. Аникеева. - М.: Просвещение, 1989. - 224 с.
3. Баранова Н. Психологічний клімат в колективі / Н. Баранова // Психолог. – 2003. – №15. – С. 12 – 15.
4. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры / Э. Берн. – М. : Прогресс, 1988. – 400 с.
5. Волянська О. В. Соціальна психологія : Навч. Посіб. / О. В. Волянська, А. М. Ніколаєвська. – К. : Знання, 2008. – 275 с.
6. Деркач А. А. Рабочая книга практического психолога. Технология эффективной профессиональной деятельности / А. А. Деркач. – М. : Красная площадь, 1996. – 400 с.
7. Донцов А. И. Проблемы групповой сплоченности / А. И. Донцов. – М. : Мысль, 1985. – С. 60.
8. Журавлев А. Л. Диагностика межгрупповых отношений в условиях изменения форм собственности / А. Л. Журавлев // Психологический журнал. – 1992. – №4. – С.67 – 69.

*Мачушник О.Л.,
Киричук М., Корнієцька Т., Подзюбанчук І., Ткачук Н., Якобчук Л.,
61 група, природничий факультет*

Читацькі інтереси юнаків та дівчат

Сучасна ситуація в бібліотечному просторі характеризується певною напругою. Однією з її причин є послаблення інтересу юнацтва та молоді до бібліотек як інформаційних, освітніх, культурних, дозвіллевих закладів. Про це свідчить той факт, що 30 – 40 % молодих людей перестали відвідувати бібліотеку, надаючи перевагу телевізії, Інтернету, мобільним технологіям, індустрії

розваг, іншим джерелам отримання інформації. З іншого боку, бібліотеки через економічні обставини, слабе фінансування не повністю відповідають сучасним вимогам молодих людей до технічного оснащення, інформаційного, культурно – дозвілєвого обслуговування, комфорту і, як наслідок, втрачають своїх потенційних читачів. У зв'язку з цим, виникає необхідність постійного вивчення читацьких інтересів юнаків та дівчат.

Феномен читання неодноразово становив предметом емпіричних і теоретичних досліджень. Норвелл (1950) вважав, що стать і вік – два головних фактори, котрі впливають на читацькі уподобання. Мойєс (2000), Стенберг (2001), Росс (2005) і Абрам (2007) з'ясували, що жінки читають більше порівняно з чоловіками. Клар і Фостер (2005) встановили, що дівчата частіше від хлопців отримують задоволення від читання. Маккен, Кірн і Ельсвос (1995) виявили, що дівчата краще ставляться до розважального і академічного читання, ніж хлопці. Хоппер (2005) зафіксував, що 67% дівчат завжди читають якусь літературу, в той час як серед хлопців дана цифра складає 54%. Ілмаз (2000) визначив, що більшість студентів (77,8%) не мають жодних читацьких уподобань, і тільки 6,5% є завзятими читачами. Ігон і Адогбеджі (2007) повідомляють, що майже дві третини (61,5%) аспірантів читають з метою отримання певних знань, тоді як 22,5% читають книжки, щоб скласти іспити або заліки, а також для самовдосконалення.

Сенс поняття «читання» неодноразово змінювався. У минулі часи під читанням розуміли звичайне отримання інформації з певних текстів. Однак з часом це поняття стало складнішим і передбачає розуміння тексту як одного цілого. Отже, читання – це здатність фіксувати слова або речення та розуміти інформацію, яку вони несуть. Це когнітивний процес розуміння написаного тексту та вміння точно визначити значення написаних чи надрукованих слів або речень. Інтерес до читання за визначенням науковців - це ціннісна орієнтація, спрямованість особистості на освоєння вербальної (знакової) мови як певного виду розумової діяльності.

З метою вивчення рівня читацьких інтересів юнаків та дівчат організовано та проведено емпіричне дослідження зі студентами Житомирського державного університету імені Івана Франка. Опитування проводилося серед 25 осіб, середній вік яких становить 21 рік, з них 18 дівчат (72 %) та 7 юнаків (28 %).

В процесі дослідження було використано ряд методів та методик: теоретичний аналіз літератури з даної проблеми дослідження, опитування для визначення читацьких інтересів юнаків та дівчат за власною розробленою методикою та статистичну обробку даних.

Провівши аналіз первинних даних ми отримали такі результати: 72 % опитаних люблять читати книги, 12 % не погоджуються з даним твердженням та 16 % не можуть відповісти однозначно. В залежності від статевої диференціації даний показник є порівняно вищим у дівчат, ніж у юнаків (див. рис. 1).

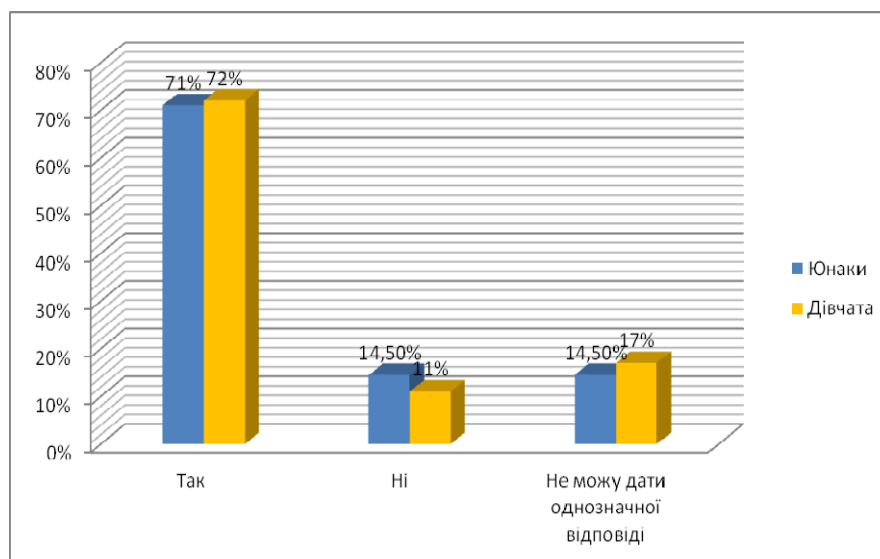

Рис. 1. Статева диференціація юнаків та дівчат в залежності від того, чи люблять вони читати

На питання скільки книг на рік має читати ерудована людина 84 % сказали «декілька», 4 % – «жодної», 12 % – «дві». Серед опитаних юнаків та дівчат 68 % має домашню бібліотеку і 32 % – «ні».

Також було вивчено питання переліку книг, які респонденти хотіли б прочитати у майбутньому. Результати показали, що більшість дівчат мають такий список порівняно з юнаками (див. рис. 2).

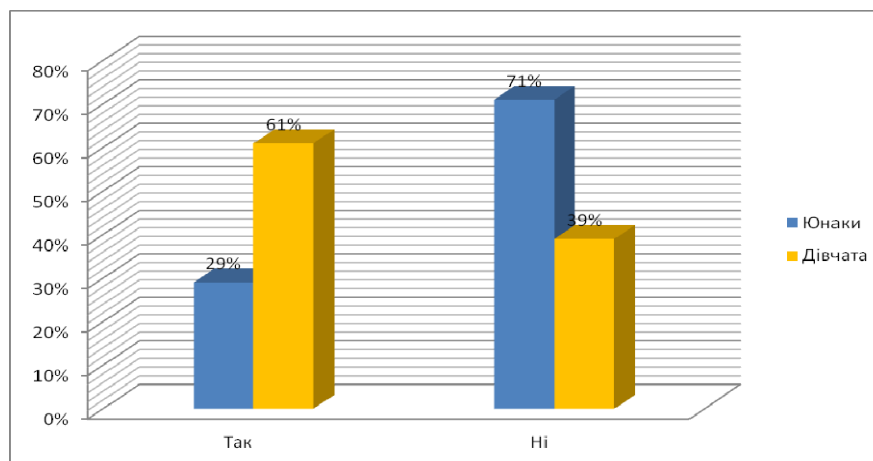

Рис. 2. Визначення списку книг у опитуваних для майбутнього читання

Дослідження показало, що 68 % респондентів дізнаються про нові книги з мережі Інтернет, 24 % – від знайомих (батьків, друзів та ін.), 8 % – у бібліотеці.

Також було здійснено вивчення частоти читання літератури юнаків та дівчат (див. рис. 3). Результати показали, що більшість вибраних варіантів «часто».

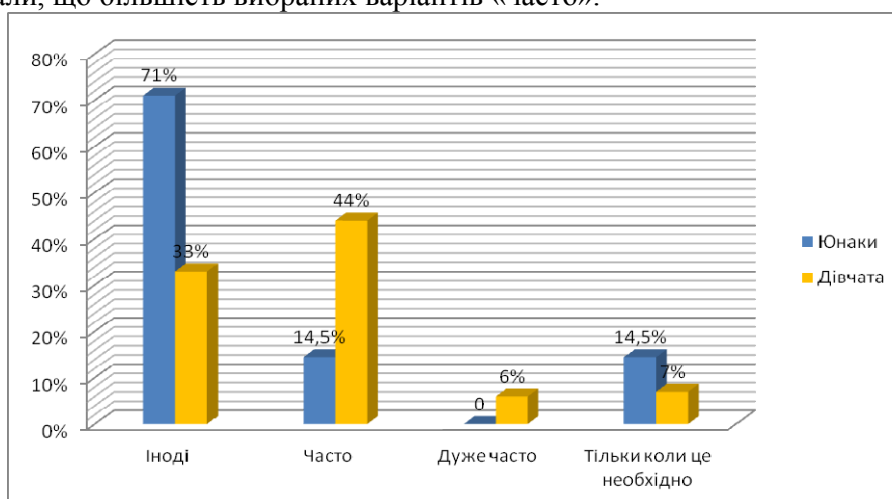

Рис. 3. Частота читання літератури юнаками та дівчатами

Найбільш поширеним жанром книг, які читають дівчата є фантастика (50 %), а найменш – детективи. Серед юнаків тенденція дещо змінюється: 13 % – фантастика та по 29 % – всі інші варіанти (див. рис. 4).

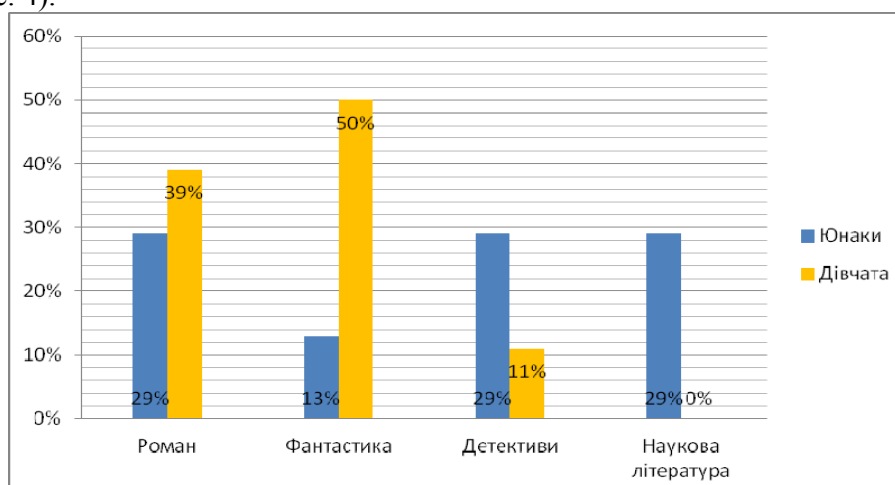

Рис.4. Жанри книг, які найчастіше читають юнаки та дівчата

Переважає більшість опитаних відвідують бібліотеку лише коли необхідно (48 %). віддає перевагу українським письменникам (52 %). Дослідження показало, що 80 % респондентів вважають доцільним в ХХІ ст. читати книги, лише 16 % – ні. Бажання написати книгу виникало лише у 40 % юнаків та дівчат.

Результати досліджень показали, що більшість студентів почали цікавитися книгами з 6 років (28 %) (див. табл. 1).

Таблиця. 1.

Вік	3 роки	6 років	10 років	11 років	12 років	14 років	18 років
Дівчата	6 %	22 %	11 %	6 %	28 %	21 %	6 %
Юнаки	14 %	0 %	29 %	57 %	0 %	0 %	0 %

На думку юнаків та дівчат, кожен має прочитати такі книги: «Кобзар» Т. Г. Шевченко (16 %), Біблію (8 %), Конституцію України (4 %) та інші 68 % представили свій варіант відповіді. «Кобзар» є втіленням історії розвитку української культури. Конституція – це основний закон України, який необхідний для знання своїх прав та обов'язків кожній людині. Лише 4 % вважає, що не потрібно читати жодних книг.

Серед респондентів 40 % сказали, що ні одна з книг не змінила їх світогляд та 12 % не визначилося з улюбленою книгою. Майже всі опитані вважають, що корисно читати людям. Вони обґрунтували свою думку тим, що це сприяє розвитку мислення та людини як особистості, збагачує внутрішній світ, збільшує словниковий запас слів, ерудованість та обізнаність тощо.

Окремі юнаки та дівчата не отримують задоволення від читання книг (20 %). Переважна більшість опитаних (12 %), вказали улюбленого автора Рея Бредбері, лише 8 % – не визначилися.

Аналіз даних дозволив визначити, що найбільше захоплює респондентів у книгах. Серед варіантів відповідей найпоширенішим є сюжет (52 %) та розвиток загадкових подій (40 %).

Отже, підсумовуючи основні результати нашого дослідження відзначимо, що читацькі інтереси дівчат знаходяться на вищому рівні порівняно з юнаками. Дівчата порівняно з юнаками мають основний мотив самоосвіта. Перспективою подальшого дослідження є поглиблене виявлення причин і проявів такої тенденції серед молоді.

Кисельова Тетяна,

62 група, соціально-психологічний факультет

Мотивація студентів до навчання у ВНЗ

В сучасних умовах суспільства, що трансформується, однією з найбільш гострих проблем є проблема вищої освіти, а саме: підвищення продуктивності навчальної діяльності студентів. Зміна культурного фону істотно модифікує регулятивну роль тих психологічних чинників навчання, які розглядаються як значущі в забезпеченні навчальної успішності. Регуляція ефективності навчання забезпечується як «жорсткими» регуляторними ланками, які мають слабку пластичність (інтелект і психофізіологічні властивості індивіда), так і «гнучкими» ланками - когнітивними стилями, мотивацією, індивідуально-типологічними властивостями особистості, що володіють високою варіативністю, а тому сенситивністю до конкретних культурно-історичних умов протікання навчальної діяльності. «Гнучкі» чинники навчальної успішності можуть стати мішенями розвиваючого психолого-педагогічного впливу, що обумовлює необхідність їх моніторингу та уточнення їх вкладу в регуляцію навчальної активності.

Психологічні чинники, що конструюють навчально-професійну діяльність, є як предметом «класичних», так і сучасних психологічних досліджень. На даному етапі трансформації суспільства істотно трансформуються зовнішні (соціальні) мотиви навчання, соціальна престижність вищої освіти, значимість професії, потреби суспільства у фахівцях певного напрямку і напрямків підготовки, подання студента про власну реалізацію, що обумовлює і зміну внутрішніх регуляторних ресурсів особистості. Регуляторним компонентом навчальної діяльності виступає мотивація навчання та типологічні особливості відповідальності особистості, які забезпечують високу результативність навчання не тільки при безпосередньому педагогічному впливі, але і пролонгує пізнавальну активність студентів, що перетворює зовнішню регуляцію в саморегуляцію.

Проблема мотивації до навчання є однією з центральних у педагогічній психології, оскільки і результат, і процес засвоєння знань значною мірою залежать від залучення в навчальний процес, зацікавленості самого студента. Разом з тим, в психолого-педагогічній літературі не існує єдиного

підходу до понять «навчальна мотивація» і «навчальний мотив». Так само відсутня єдина загальноприйнята класифікація навчальних мотивів. Найбільш представленою у вітчизняній науці є класифікація, в якій навчальні мотиви поділяються на внутрішні (спрямовані на процес і результат діяльності) та зовнішні (спрямовані на отримання нагороди або уникнення покарання). Мотивація навчання у ВНЗ істотно залежить від конкретних умов протікання навчальної діяльності і способів її організації, що диктує необхідність розгляду мотивації в контексті напряму підготовки (спеціальності), за яким навчаються студенти. З цим пов'язана і специфічність мотиваційного фактора як регулятора навчальної діяльності того навчального середовища, в якому дана мотивація буде сформована [4].

Кожен психолог знає, що без мотивів немає ніякої діяльності. Двигуном будь-якої дії людини буде якраз мотив, тобто якийсь засіб, що викликає подальшу дію. Навчання відноситься до більш складних видів діяльності і вимагає більш значущих, сильних мотивів. Психологи виділяють цілу групу мотивів, які можуть змінити ставлення студентів до своїх навчальних обов'язків.

Виділяються наступні мотиви:

- пізнавальні, тобто бажання дізнатися щось принципово нове;
- прагматичні, наприклад, бажання мати високу зарплату, працювати в престижній фірмі;
- соціальні, які передбачають обов'язок перед батьками, відповідальність за своє майбутнє, бажання утвердитися в суспільстві, отримавши високий статус;
- комунікативні, тобто бажання розширити коло своїх знайомств;
- професійні - прагнення дізнатися вже знайому спеціальність на новому рівні, більш глибоко.

Перелік можна продовжити і далі, але саме для студентів дані мотиви можна вважати найбільш значущими. І все-таки при цьому потрібно розуміти: студент по-справжньому захоче вчитися, якщо домагатися, щоб всі завдання, поставлені перед ним в процесі навчання, були не просто зрозумілі, а й ще при цьому прийняті внутрішньо, придбали для нього справжню значимість.

Згідно з даними, отриманими різними авторами, провідними навчальними мотивами у студентів є «професійні» та «особистого престижу», менш значимі «прагматичні» і «пізнавальні». Висока навчальна успішність пов'язана більшою мірою з «професійними» і «пізнавальними» мотивами, «прагматичні» мотиви були в основному характерні для невстигаючих студентів. Встановлено також, що «сильні» студенти мають потребу в освоєнні знань на високому рівні, орієнтовані на отримання міцних професійних знань і практичних умінь. Навчальні ж мотиви «слабких» студентів в основному зовнішні, носять ситуативний характер, наприклад, бажання уникнути осуду і покарання за погане навчання, не відстати від однолітків і т. д.

У дослідженнях С.І. Кучмієвої показано, що позитивний характер впливу на процес професійної підготовки студентів мають мотиви, засновані на інтересі до професії, мотиви розвитку особистості і навчально-пізнавальні мотиви, негативний - просоціальні і інфантильні мотиви. Групи матеріальних і соціальних мотивів можуть мати і позитивний, і негативний вплив [1]. Недостатній рівень професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів багато в чому детермінується домінуванням мотивів, які акцентують увагу студентів на передбачуваних матеріальних і соціальних перевагах обраної професії.

Також, на сьогоднішній день, широко визнаним фактором соціального та людського розвитку є поширення Болонської кредитно-модульної системи у ВНЗ. Вхідження України до єдиного Європейського та Світового освітнього простору передбачає запровадження такого багатоцільового механізму як Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система (ECTS). Це вимагає вирішення низки завдань: відходу від традиційної схеми «навчальний семестр – навчальний рік, навчальний курс»; раціонального поділу навчального матеріалу дисципліни на модулі і перевірки якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля; перевірки якості підготовки студентів до кожного заняття; використання більш широкої рейтингової шкали оцінки знань; вирішального впливу суми балів, одержаних протягом семестру, на підсумкову оцінку з навчальної дисципліни; стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього семестру і підвищення якості їх знань; підвищення об'єктивності оцінювання знань студентів; запровадження здорової конкуренції в навчанні; виявлення та розвиток творчих здібностей студентів; широке застосування стандартизованого тестового оцінювання знань [3]. Очевидно, що такі «зрушення» у системі вищої освіти мають свої психологічні засади. Мотивація до здобуття якісних знань – одна із них. Питання про навчальні мотиви є питанням якості навчальної діяльності, адже зростає рівень вимог до фахівців, зумовленого посиленням конкуренції на ринку праці; суттєво збільшується частка і роль самостійної роботи студента у навчально-професійній діяльності після введення

кредитно-модульної системи навчання [5]. Окрім того, структура мотивів студента, сформована за час навчання у ВНЗ, стає стрижнем особистості майбутнього фахівця, що робить розвиток позитивних навчальних мотивів та є невід'ємною складовою виховання особистості студента. Це ставить перед вищими навчальними закладами завдання психологічного супроводу формування мотивації навчально-професійної діяльності студентів, надання особі компетентної психолого-педагогічної допомоги в її пошуку професії для себе і себе в професії, основою якого є діагностика актуальних мотивів навчання. З іншого боку, одним із актуальних завдань педагогіки і педагогічної психології є формування стійкого позитивного ставлення до професії. Це допоможе майбутньому спеціалістові запобігти перетворенню своєї професійної долі в шлях без мети і орієнтирів.

Виростаючи із потреби у зовнішніх враженнях, навчальна мотивація зазнає суттєвих перетворень під час навчання в школі й потім суттєво змінюється у ВНЗ. Дослідники дійшли висновку, що змістовою відмінністю мотивації студента від мотивації школяра є її перехідний характер, оскільки в ній поєднуються пізнавальна і професійна мотивація [2]. Зокрема, Л. Г. Подоляк стверджує, що суттєвим для навчально-професійної діяльності є посилення ролі професійних мотивів самоосвіти й самовиховання, які є найважливішою умовою розкриття можливостей особистості студента, його професійного розвитку [7]. Інший дослідник, А. Г. Бугріменко, наголошує, що: «Професійна і пізнавальна мотивація є взаємодоповнюючими компонентами. В певні моменти ці складові можуть переходити одна в одну і утворювати єдину професійно-пізнавальну мотивацію» [8].

У науковій літературі під мотивами професійної діяльності розуміється усвідомлення актуальних потреб особи (здобування вищої освіти, саморозвитку, самопізнання, професійного розвитку, підвищення соціального статусу і так далі), учбових завдань, що задовольняються за допомогою виконання, і спонукаючи його до вивчення майбутньої професійної діяльності [9]. Отже, професійна мотивація студентів в системі університетської освіти – це сукупність чинників і процесів, які, відображаючись у свідомості, спонукають і направляють особу до опанування майбутніми професійними знаннями і навиками діяльності. Вона виступає внутрішнім рушійним чинником розвитку професіоналізму і особи, оскільки тільки на основі її високого рівня формування, можливий ефективний розвиток професійної культури людини.

Попри значний інтерес до проблеми мотивації навчально-професійної діяльності студентів протягом кількох десятиліть вона не втратила актуальності й дотепер. З розвитком суспільства змінюються мета, способи, результати і предмет діяльності студентів, а, отже і мотивація навчально-професійної діяльності [10]. Це повною мірою стосується нової ситуації у навчальному процесі Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи навчання.

Загальновідомим є той факт, що одним із основних завдань сучасних педагогів стає формування у студентів стійкої мотивації до навчання впродовж життя, що допоможе їм визначитися професійно та стати кваліфікованими спеціалістами.

Мотивація студентів до навчання є однією з основних складових навчально-виховного процесу. Спрямованість дій будь-якого викладача визначається його прагненням і життєвою необхідністю підвищити рівень мотивації навчання студентів - від негативного і нейтрального до позитивного, відповідального, дієвого. І в цьому процесі разом із загальними прийомами діяльності: роз'яснення значущості навчання, розкриття перспектив подальшого життя, уміле застосування заохочення і покарання, впровадження в процес навчання дискусії, важливе місце займають ігрові технології. Саме вони об'єднують в собі як емоційні (ситуація успіху, цікавість викладення матеріалу, моменти змагань), так і проблемно-пошукові (постановка в ситуацію вибору, самоаналіз, нестандартність пропонування в грі завдань, поступове підвищення їх важкості) стимули.

Підбираючи відповідні навчальні і виховні мети ігрові форми, спостерігаючи і коректуючи поведінку студента в ході гри, викладач отримує дієвий спосіб діагностики і формування мотивації навчання.

На думку А.А.Тюкова, при проведенні гри повинні виконуватися наступні вимоги:

1. Цілісність імітації професійної сфери. Гра повинна мати загальний сюжет або тему, які визначаються типом професійної діяльності і задачами, що стоять перед учасниками.

2. Спрямованість на самоорганізацію. Оскільки кожний учасник гри має свої індивідуальні особливості, виникає необхідність спільної організації їх дій і рефлексії.

3. Проблемність навчання. В організаційно-діяльнісних іграх формування способів дій здійснюється в процесі рішення виникаючих по ходу гри проблемних ситуацій. В ході гри зіткнення точок зору, конфлікти, суперечності повинні бути представлені свідомості учасників у вигляді змістовних проблем (на противагу міжособовим конфліктам).

Переваги використання ігрових форм навчання полягають у тому, що:

- по-перше, матеріал, який подається у нетрадиційній формі дозволяє студентам отримати гарну вихідну базу для самостійного дослідження спірних питань;
- по-друге, виникає інтерес пошуку істини, що потребує використання джерел, які містять дискусійні положення і відповідно збуджують інтерес до пізнавальної діяльності;
- по-третє, набуваються уміння і формуються практичні навички для логічного, несуперечливого й аргументованого ведення дискусії, в ході якої необхідно не просто відкинути якусь думку, а обґрунтувати своє розуміння проблеми;
- по-четверте, студенти поступово знаходять правильне співвідношення раціонального та емоційного, що вкладаються у зміст доведень;
- по-п'яте, здійснюється вибір відповідного понятійного апарату для виключення підміни сутності суперечливих термінів;
- по-шосте розкриваються творчі можливості студентів, їх здатність до узагальнення, нахил до теоретичного аналізу, тобто формуються навички, необхідні для самостійної навчальної діяльності.

Таким чином, використання ігрових технологій у підготовці фахівців підвищує рівень мотивації студентів до навчання, зацікавленість у оволодінні майбутньою професією.

Отже, як бачимо, така пильна увага до формування позитивних емоцій у слухачів під час навчання не випадкова. Емоційно-позитивне ставлення до навчання стимулює пізнавально-розумову активність слухачів, підвищує їх працездатність, робить життя повноцінним і цікавим, забезпечує міцне здоров'я. Однак освітні інститути у наш час практично не враховують цей чинник.

Щоб змінити становище на краще, необхідно навчити викладачів керувати емоційним фоном навчальних занять, розробляти для них емоційну партитуру; активніше здійснювати гуманізацію навчально-виховного процесу, яка буде сприяти утворенню доброзичливих взаємовідносин між учасниками навчально-виховного процесу.

Вважаємо, що однією із важливих функцій викладача є стимулювання позитивної мотивації кожного студента в процесі організації різноманітних видів діяльності. Позитивною мотивацією навчальної діяльності студентів може бути створення викладачем проблемної ситуації, що спонукає студентів до пошуку рішення проблеми, крок за кроком підводячи їх до мети. Для цього новий навчальний матеріал подається у формі проблемної задачі. В її умові є протиріччя, які потрібно знайти і вирішити [10].

У процесі розв'язування проблемних задач студенти набувають у співробітництві з викладачем нові потрібні знання. Таким чином, процес пізнання студентів при даній формі представлення інформації наближається до пошукової, дослідницької діяльності. За допомогою проблемних ситуацій забезпечується розвиток теоретичного мислення, пізнавальний інтерес до змісту дисципліни, професійна мотивація.

Список використаної літератури:

1. Гилюн О. В. Освітні мотивації студентської молоді / О. В. Гилюн // Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альманах / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; Центр соц.-політ. дослідж. – Д., 2012. – № 1 (81). – С. 102–104.
2. Гриценко Л. І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема / Л. І. Гриценко, Л. В. Дзюбо // Психолінгвістика. Науково-теоретичний збірник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький» ДПУ ім. Григорія Сковороди. – 2009. – № 4. – С. 33–43.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. / Ильин Евгений Павлович – СПб.: Питер, 2002. – 512с.: ил.
5. Кочарян А.С. Эффективность учебной деятельности студентов: проблема выбора факторов успешности и мишенной педагогического воздействия / А.С. Кочарян, Е.В. Фролова, В.Н. Павленко, Н.А.Чичихина // Проблемы емпіричних досліджень у психології. – 2009. - вип.2. – С.379-387.
6. Мильман В.Э. Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности / В.Э. Мильман // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – С. 78-84.
7. Овчинников М.В. Динамика мотивации учения студентов педагогического ВУЗа и ее формирование / Овчинников Михаил Владимирович. - Автореферат дисс. на соиск. уч. ст. канд. психол. н. (19.00.07). - ГОУ ВПО «Курганский государственный университет». - Екатеринбург, 2008 - 25 с.
8. Смолкин А.М. Методи активного навчання. – М.: Вища школа, 1991. – 176 с.

9. Павловец Г.Г. Учебная мотивация как фактор профессионального становления современных студентов / Павловец Г.Г., Филоненко В.В. – Электронный ресурс. Режим доступа: conf.stavsu.ru/_WordDocs/604.doc

10. Підаєв А.В. Болонський процес в Європі / А.В. Підаєв, В.Г. Передерій. – Одеса : ОДМУ, 2004. – 192 с.

Котлярова Тетяна,

62 група, соціально-психологічний факультет

Психологічні особливості мотивації студентів до навчання у ВНЗ

Перед вищою освітою наразі виникають все нові завдання, пов'язані із сучасними умовами соціалізації, зокрема виховання компетентної особистості фахівця, із розвитком таких її якостей, як високий професіоналізм, активність, ініціативність, мобільність, почуття відповідальності, уміння та бажання працювати, швидко орієнтуватися в ситуації, приймати самостійні рішення, поважати працю, формувати потребу в безперервному поповненні знань і самовдосконаленні, покращувати навички та розвивати культуру міжособистісного спілкування. Очевидно, що важливу роль у формуванні такої особистості відіграє позитивна мотивація студентів до навчання у ВНЗ.

Проблема формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ висвітлена багатьма науковцями. Зокрема, здатність кожної особистості до самореалізації та особистісного зростання розглядалися А. Маслоу, К. Роджерсом, С. Кожушко. Дослідження мотивів вступу до вищого навчального закладу викладені у роботах С. Бобровицької, О. Гилюн, Г. Мухіної; вікові зміни мотивів навчання досліджували також Л. Божович, А. Маркова, Г. Щукіна; мотиваційний компонент навчальної діяльності студентів вивчали Т. Дубовицька, Н. Токар, Н. Яковлев; у працях Н. Волкової, О. Тарнопольського, В. Якуніна охарактеризовано чинники, що сприяють формуванню у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності. Різні види мотивів та їх формування у ВНЗ вивчали А. Алексюк, С. Архангельський, В. Вілюнас, І. Зайцева, Є. Ільїн, С. Канюк, О. Леонтьєв, П. Лузан та інші.

Метою нашої статті є аналіз психологічних особливостей мотивації студентів до навчання у вищому навчальному закладі.

В науковій літературі міститься багато визначень понять «мотив» та «мотивація». Так, за С. Гончаренко, мотив – це спонукальна причина дій, вчинків людини, спрямованих на задоволення потреб; те, що спонукає до дій. Згідно з О. Леонтьєвим, мотив – це опредмечена потреба, прагнення, бажання володіти чимось конкретним (дипломом вищої освіти, професією, тощо). За визначенням М. Алексєєвої, мотивація – це сукупність причин, що визначають різні прояви активності студентів [1, с. 4]. За А. Марковою, мотивація до навчання – це сфера поведінки, яка містить у собі мотиви, цілі, емоції та вміння вчитись.

Мотиваційний компонент навчальної діяльності студентів включає в себе пізнавальні потреби, мотиви і сенс навчання. Усі мотиви навчання науковці поділяють на дві великі групи:

1. Пізнавальні мотиви навчання. Пов'язані зі змістом та процесом навчальної діяльності. До них належать зацікавленість навчанням, прагнення вчитися, потреба в пізнанні, у нових знаннях, уміннях, навичках, допитливість. Пізнавальні мотиви формуються під впливом процесу набуття нових знань на основі як індивідуальних психологічних факторів особистості, так і педагогічних умов процесу навчання [2, с. 181-182].

2. Широкі соціальні мотиви. Пов'язані з відносинами особистості з навколишнім оточенням, середовищем, з потребою у спілкуванні з іншими людьми, у їх оцінці та схваленні. Серед широких соціальних мотивів виділяють наступні групи мотивів за джерелом виникнення, змістом та спрямованістю :

- суспільно-політичні мотиви – ставлення студента до навчання як до суспільного, громадянського обов'язку;
- професійно-ціннісні мотиви – заохочення студентів до навчання задля того, щоб досконало оволодіти обраною професією;
- мотиви соціального престижу – утверджують особистість студента, його прагнення посісти достойне місце у суспільстві, проявити себе з кращої сторони, досягти успіхів;

- комунікативні мотиви – пов'язані з бажанням та потребою людини спілкуватись з іншими людьми, отримати їх оцінку, схвалення, тощо;
- мотиви соціальної ідентифікації (з батьками, однолітками, педагогами);
- мотиви, пов'язані із прагненням до самовдосконалення – безпосередньо стимулюють студентів до самовиховання, вдосконалення особистісних якостей, самоосвіти;
- мотиви утилітарного порядку – заохочують студентів до навчальної діяльності з метою будь-якої матеріальної винагороди, якою можуть слугувати оцінки, диплом, завдяки чому студент зможе краще влаштувати власне майбутнє;
- мотиви уникнення неприємностей [1, с. 10].

Мотиви навчальної діяльності поділяються на групи залежно від предмета потреби: внутрішньо орієнтовані мотиви, основою яких постає власна зацікавленість студента навчальним матеріалом, та зовні орієнтовані мотиви, орієнтовані на одержання результату поза межами навчальної діяльності, зокрема винагороди чи уникнення санкцій [6].

З-поміж багатьох мотивів, що спонукають студентів до навчальної діяльності, завжди можна виокремити домінуючий мотив, що визначає загальну спрямованість навчальної діяльності, її місце в системі відношень і цінностей. Інші мотиви займають підпорядковане положення, виконуючи функцію додаткових стимуляторів навчання. Досить часто відбувається зміна домінуючого мотиву. Так, якщо у студентів домінує зовнішня мотивація, переважають зовнішні, утилітарні мотиви, змістовно не зв'язані з цілями навчальної діяльності, навчання набуває формального характеру, воно, зазвичай, зосереджене не на засвоєнні нових знань і способів дій, а на успішному завершенні сесії будь-яким способом. Навчальна діяльність при цьому не формується. Мотиви тільки тоді стають умовою формування навчальної діяльності студентів, коли вони відповідають таким вимогам:

- у структурі мотивів переважає внутрішня мотивація, змістовно пов'язана з навчальною діяльністю;
- навчальні мотиви глибоко усвідомлені і стійкі;
- навчальні мотиви реально діють, актуалізуються в поведінці, у навчальних діях [3].

Існують такі точки зору щодо ефективності навчальної діяльності студентів, яку регулюють пізнавальні й професійні мотиви:

- домінування професійних мотивів, які є зовнішніми відносно навчального процесу, призводить до зниження результатів у пізнанні;
- професійні мотиви порівняно з пізнавальними більше впливають на ефективність навчальної діяльності студентів, тому бажано, щоб професійні мотиви були провідними в системі мотивів студентів;
- пізнавальні й професійні мотиви в навчальній діяльності студентів тісно пов'язані один з одним і підвищують її продуктивність [4].

Таким чином, до умов, що впливають на формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів можна віднести:

- професіоналізм викладача (бажання та вміння навчити);
- ставлення педагогів до студента як до компетентної особистості;
- сприяння самовизначенню студента, розвиток у нього позитивних емоцій;
- організація навчання як процесу пізнання;
- використання засобів, форм та методів, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність;
- усвідомлення найближчих та кінцевих цілей навчання;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- доступність змісту навчального матеріалу, що пропонується викладачем на занятті [5].

Згідно досліджень С. Кучмієвої, сприятливо на процес професійної підготовки впливають мотиви, які ґрунтуються на зацікавленості професією, мотиви розвитку особистості й навчально-пізнавальні мотиви; негативно впливають просоціальні та інфантильні мотиви. Групи матеріальних і соціальних мотивів одночасно можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Недостатній рівень професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів зазвичай визначений порівняно невисоким рівнем мотивації студентів до навчання, основаної на інтересі до професії й розвитку особистості, що пов'язано з переважанням мотивів, які привертають увагу студентів передбачуваними матеріальними і соціальними перевагами обраного фаху [3, с. 13].

У процесі професіоналізації майбутнього спеціаліста відбуваються значні зміни в його мотиваційній сфері, причому вагомим етапом є процес «прийняття» професії і знаходження

особистісного «вищого» сенсу в майбутній професійній діяльності. Тоді навчальна діяльність студента стає для нього більш привабливою й спонукає його активність в отриманні знань саме в цій професії.

Отже, одним із важливих завдань сучасної вищої освіти є формування у студентів позитивної та стійкої мотивації до навчання протягом життя, що допоможе їм визначитися професійно та стати кваліфікованими спеціалістами. Позитивна мотивація студентів до навчального процесу залежить не лише від індивідуальних особливостей особистості, але й від структури та правильності побудови навчального процесу у вищому навчальному закладі. На основі позитивної мотивації до навчання формуються основні професійні якості, необхідні для самореалізації особистості у професійній діяльності.

Список використаної літератури:

1. Алексеева М. И. Мотивы обучения учнів / И. М. Алексеева. – К. : Радянська школа, 1974. – 120 с.
2. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
3. Кочарян О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів [Текст]: навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т», 2011. – 40 с.
4. Кусякина С. Н. Мотивация поступления в вуз у старшеклассников и студентов [Текст] / С. Н. Кусякина // Психологическая наука и образование. – 2008. – №1. – С. 58-67.
5. Михайличенко В. Є. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів/ В. Є. Михайличенко, В. В. Полянська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – Вип.17 (70). – С. 320-327.
6. Підгородецька В. М. Проблема формування мотивації навчальної діяльності студентів / В. М. Підгородецька // Научный прогресс на рубеже тысячелетий: материалы II международной научно-практической конференции, 1-15 июня 2007 г. — Днепропетровск: Наука и образование. – 2007. – Т. 9. – С. 23- 26.

Марусова Яна,

62 група, соціально-психологічний факультет

Особливості адаптації до навчання у ВНЗ студентів, які перебувають у шлюбі

Актуальність теми. Загальновідомо, що вища освіта впливає на розвиток науки та культури суспільства, матеріальний світ та духовний розвиток людини. Університет є елементом науково-освітньої системи України, що формує та розвиває інтелект людини, дає можливість самореалізації та кар'єрного зростання, впливає на два основних джерела духовності – культуру і мораль. Питання освіти для більшості молодих людей є надзвичайно важливим і актуальним, проте не менш важливі і сімейні цінності. Однак створення студентських сімей стає для останніх складним випробуванням, оскільки процес адаптації до навчання у ВНЗ та виконання сімейних обов'язків вимагає від молодого людини повної віддачі та виснажує її.

Мета статті: проаналізувати вплив процесу адаптації до навчання студентів ВНЗ, які перебувають у шлюбі на формування у них сімейних цінностей та усвідомлення ними значущості інституту сім'ї для суспільства.

Поняття «адаптація» походить з біології, де воно розглядається як механізм біологічного пристосування різноманітних видів тваринного й рослинного світу до мінливих умов середовища існування. Таке походження цього поняття тривалий час впливало на біологічне тлумачення його сутності і змісту в науках про людину, та й тепер своєрідно проявляється в позиціях деяких учених і дослідників [1, с. 210].

Проблема адаптації порушує широкий спектр біологічних, соціальних, психологічних, економічних та інших питань, які торкаються не лише матеріальної, а й духовної діяльності людини. Адаптація студентів до навчання у ВНЗ – це складний, динамічний і багатосторонній процес, пов'язаний з психологічною перебудовою діяльності та поведінки студента в нових для нього умовах. «У процесі адаптації особистості, колективу, – пишуть М. І. Дяченко та Л.А. Кандибович, — не стільки набуваються нові властивості, якості, скільки перебудовуються ті, що вже є ».

Основними психологічними механізмами перебудови діяльності та свідомості студентів можна назвати: самопереконавання, самонавіювання, самоуправління, самозаохочення, самопримус, самоствердження та ін.

За допомогою цих механізмів особистість здійснює свідому саморегуляцію своєї діяльності відповідно до нових її видів та умов. Через ці механізми здійснюється інтеріоризація особистістю нових умов і потреб до діяльності, мотивування їх здійснення, створення уявлень про необхідні дії, спонукання до їх реалізації, вироблення потрібних засобів діяльності та поведінки в нових умовах. Усі ці механізми перебувають у взаємозв'язку і взаємодіють, виявляючи психологічний зміст і характер діяльності та поведінки людини в нових обставинах [1, с.210].

Такий підхід до розуміння сутності процесу адаптації та механізмів її здійснення дозволяє розмежувати поняття адаптації й соціалізації людини та стверджувати, що перше є органічною складовою частиною другого, тобто адаптація є елементом процесу соціалізації людини.

У сучасному тлумаченні термін «соціалізація» можна визначити як процес засвоєння та активного відтворення індивідом суспільного досвіду, в результаті якого він стає особистістю і набуває необхідних для життя серед людей знань, умінь, навичок, тобто здібності спілкуватися та взаємодіяти з ними в ході вирішення тих чи інших завдань [2, с.367].

Соціалізація – це багатогранний процес засвоєння людиною досвіду суспільного життя, перетворення її з природної істоти в суспільну, з індивіда в особистість. Соціалізація включає в себе засвоєння людиною культури людських відносин, соціальних норм, необхідних для ефективної взаємодії з різними людьми, ролей, видів діяльності, форм спілкування. Засвоєння людиною нових видів діяльності та поведінки в процесі її соціалізації, обов'язково пов'язане з адаптацією до них. Отже, адаптація студента до нових умов життєтворчості є складним, динамічним і багатостороннім психологічним процесом. Це стосується внутрішньої та зовнішньої перебудови діяльності студента, що відбувається в ході пристосування його до нових умов і активного оволодіння знаннями.

В міру зростання рівня адаптації студента послідовно проступає відповідність якостей його особистості вимогам діяльності, щоб оптимально здійснювати її. Адаптація студента у ВНЗ має різні напрями: адаптація до нового культурного середовища (місто, вуз, гуртожиток), колективу, діяльності (навчальна, професійна, творча, громадська тощо). Звідси можна виділити три основних аспекти адаптації студентів: біофізіологічний, психологічний та соціальний. Відомо, що психофізіологічна адаптація тісно пов'язана з адаптацією студентів до умов побуту та життєдіяльності у ВНЗ і є найбільш показовою.

Сутність психофізіологічної адаптації студента розуміють як сукупність пристосовницьких реакцій його організму, пов'язану з перебудовою роботи внутрішніх органів і в цілому всього організму, а також психіки (на рівні психічних процесів і станів, відповідно до змін умов навколишнього середовища, які дозволяють йому оптимально функціонувати в ньому). Повна психофізіологічна адаптація настає тоді, коли ці умови стають звичними для особистості [1, с.211].

Студенти зі вступом до ВНЗ потрапляють у специфічні умови. Як головні можна назвати навчальні умови закладу, пов'язані з необхідністю точного додержання вимог навчальної дисципліни, навчального розкладу, правил проживання в гуртожитку (для мешканців з іншої місцевості), неможливістю часто бачитися з рідними та близькими (в разі проживання в гуртожитку), великим обсягом знань, навичок та вмінь, індивідуальних та творчих завдань й самостійних робіт з різних навчальних дисциплін, виконати які студент повинен у точно визначений термін. Саме в цьому і полягає незвичність її новизна умов життєдіяльності та життєтворчості у ВНЗ для студента. Як відомо, основним механізмом здійснення людиною звичної діяльності та поведінки є динамічний стереотип, відкритий І. П. Павловим. Перебудова звичних форм життєдіяльності та життєтворчості завжди пов'язана з ламанням усталеного стереотипу і формуванням нового.

Отже, основним механізмом психофізіологічної адаптації студентів є вироблення стереотипу нової поведінки. Отже, процес адаптації — це значною мірою процес вироблення нових стереотипів.

Студент має пройти іспит на дорослість, самостійність, навчитись долати труднощі, бути надійним партнером. Досить часто студенти прагнуть показати свою самостійність, належність до дорослого життя демонстрацією близьких стосунків оточуючим або раннім шлюбом. Ранні шлюби серед студентства різняться своїми особливостями. Серед них є нетривалі шлюби, які подружжя вважає помилкою і стосунки, які витримали кризу і зміцніли.

Нетривалі шлюбні стосунки, як правило здійснюються людьми соціально незрілими, що не готові до дорослого життя, не здатні на поступки партнеру. Ця неготовність відбивається як на навчанні, так і на сімейних відносинах, зокрема домаганнях. Шлюбно-сімейні домагання

особистості – це комплекс її вимог, очікувань, бажань, надій стосовно свого майбутнього шлюбу і сім'ї. Вони, ґрунтуючись на самооцінці людини, її уявленні про власну відповідність певним критеріям, стандартам, передбачають, моделюють сім'ю, на яку особистість розраховує, яку вона вважає гідною себе, яку хоче побудувати. Шлюбно-сімейні домагання – складна структура, взаємопов'язаними компонентами якої є домагання стосовно шлюбного партнера як супутника життя та батька/матері (його особистості, рис характеру, соціального статусу, параметрів зовнішності, віку взяття шлюбу та народження дітей тощо); домагання стосовно себе як шлюбного партнера і матері/батька (особистості, рис характеру, соціального статусу, віку одруження та народження дітей тощо).

Серед чинників, які впливають на подружню згоду, особливого значення набуває збіг ставлень до сімейних цінностей та уявлень про рольову поведінку і рольові очікування. Сімейні стосунки будуються на системі очікувань та шлюбних домагань, умінні керувати емоціями, аналізувати свою роль подружньому житті, сприяти перспективному розвитку гармонійних відносин, а це під силу лише зрілій особистості [3, с.29].

Негативний вплив на становлення шлюбних стосунків здійснюють і такі шлюбно-сімейні домагання, як постійне очікування активності від іншого (споживацький підхід), жорстка прив'язаність до ідеалу та ін.

Однією з причин нестабільності шлюбу є нерозуміння подружжям справжнього значення сім'ї, її стійкість – не в безконфліктності відносин, а в їхньому вмінні толерантно вирішувати, в усвідомленні того, що фізичне та моральне здоров'я людини залежить насамперед від сім'ї. Саме під час навчання в університеті створення сім'ї є важливим чинником соціалізації особистості, а збереження та розвиток шлюбно-сімейних стосунків вказує на здатність до адаптивності. На думку Н. П. Краснової, найбільш типовими причинами розчарувань студентів у шлюбі є взаємне невдоволення через розподіл подружніх ролей та обов'язків та відмінностями в поглядах на сімейне життя й міжособистісні стосунки, а також має місце проблема влади і впливу в подружніх взаємовідносинах [4, с.37].

Сьогодні в студентській сім'ї спостерігається формування та реалізація різноманітних форм пошуку й налагодження балансу між навчанням та сімейним життям, яке у студентські роки часто обтяжується фінансовими, житловими проблемами та залежністю від батьків. Невирішеність житлових, фінансових питань, відсутність чіткого бачення майбутнього і невміння (неготовність) знаходити баланс між навчанням та сімейними обов'язками найчастіше призводять до відстрочення народження дитини у студентських сім'ях на невизначений час. Це веде за собою певні ризики для здоров'я жінки, ризики для нетривалих сімейних стосунків, істотні демографічні проблеми для країни загалом [4, с.42].

Неготовність до пошуку балансу між навчанням та сімейними зобов'язаннями у студентські роки закладає відповідну традицію і на майбутнє професійне життя, продовжуючи і посилюючи таким чином традиції гендерної нерівності і витісняючи жіночу половину населення, незважаючи на їхнє бажання працювати та високий освітній рівень, на узбіччя кар'єрного шляху.

Студенти, у яких процес адаптації до навчання пройшов органічно завдяки високій працелюбності та відповідальності і в шлюбно-сімейних стосунках знаходять спільну мову з партнером, оскільки розуміють, що побудова родини це складний процес, праця, уміння віддавати та підтримувати, де успішність результату залежить лише від двох. Навички самостійного господарювання, уміння економити бюджет, встигати опрацьовувати багато нового матеріалу, брати участь у громадському житті є не менш необхідними і у подружньому житті. Психологічна готовність до шлюбу і сімейного життя є частиною формування особистості, що включає в себе адаптивні процеси і соціалізацію. На ці процеси має вагомий вплив батьківська сім'я, де молодь засвоїла побутові навички, отримала установки на акуратність, працелюбність, відповідальність, а найголовніше – бачити у подружній половині людину, яка має реалізуватися у суспільному житті. Унікальність студентської сім'ї полягає в тому, що у цій сім'ї наявні усі проблеми більшості молодих сімей, які ускладнюються проблемами навчання у ВНЗ з подальшим кар'єрним зростанням. Причиною невдоволення подружжям одне одного часто стає обмеження свободи дій партнера, творчої активності, самовираження через стереотипність уявлення про шлюб. Процеси адаптації до навчання у ВНЗ впливають не лише на самоорганізацію молоді, прагнення досягти успіху, а й на сприйняття моделей життя соціуму, зокрема взаємовідносин у подружніх парах (друзі, знайомі, старшокурсники). Однак, кожна молода студентська сім'я будує власну модель подружнього життя, набуваючи власного досвіду. Сьогодні, коли в державі триває процес переосмислення життя,

формується нове бачення освіти та інституції шлюбу, найважливішим залишається дієва організація допомоги студентським сім'ям: створення консультативних пунктів, лекторіїв, шкіл молодих сімей, що допоможуть зберегти родину – майбутнє нашого генофонду.

Список використаної літератури:

1. Варій, М. Й. Загальна психологія. – К.: ЦУЛ, 2009. – 1007с.
2. Краснова, Н. П. Технологія соціально-педагогічного консультування з приводу подружніх проблем // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. - № 4. – С.37-47.
3. Ліфарєва, Н. В. Психологія особистості. – К.: ЦУЛ, 2003. – 240 с.
4. Савчин, М. В., Василенко, Л. П. Вікова психологія. – К.: Академвидав, 2006. -360 с.
5. Торохтій, В. С. Методика діагностики психологического здоров'я семьи // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. - № 7. – С.35-38.
6. Уманець, Н. А, Тюріна, Т. Г. Людина та сім'я. – Л.: Львівська політехніка, 2013. – 200 с.
7. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навчальний посібник / за заг. ред. Н. Світайло. – Суми: Видавництво РА «Хорошие люди», 2013. – 210 с.
8. Хархан, Г. Д. Сутнісні характеристики поняття «Підготовка учнівської молоді до сімейного життя» // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009 – № 1. – С. 58-67.
9. Чеботарьова, О. В. Соціальна політика держави як чинник впливу на створення та існування щасливої родини // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 101-105.
10. Шафаренко, К. Формування ціннісних орієнтацій молодих сімей // Рідна шк. – 2005. – № 4. – С. 29-32.
11. Яблонко, В. Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості. – К.: ЦУЛ, 2008. – 237 с.

*Мачушиник О.Л.,
Музичка Роксолана,*

62 група, соціально-психологічний факультет

Кохання та закоханість у юнацькому віці

Юнацький вік — це період становлення людини як особистості. Згідно сучасної вітчизняної вікової періодизації юнацький вік охоплює дві послідовні фази, з яких впродовж 15–18 років розгортається рання юність, а з 18 до 21 року триває власне пізня юність. Оптимальним статусом представників цього віку є студентство.

Юнацькі мрії про кохання відображають, перш за все, потребу в емоційному теплі, розумінні, душевній близькості і чуттєвості, яка пов'язана з фізичним дорослішанням. У підлітковому та юнацькому віці відбувається перше кохання. Це почуття запам'ятовується на все життя. За своєю природою перше кохання є дійсно романтичним. З ним пов'язані радісні хвилини, захоплення, переживання, і навіть розчарування. Для деяких перше кохання стає любов'ю на все життя, а для когось — це тільки одне з приємних спогадів. Перше кохання — прекрасне світле почуття. Молодь готова віддатися цьому почуттю повністю, реалізувати любов через фізичне зближення або шлюб. Але такий поспіх заважає дізнатися все різноманіття взаємин між юнаком і дівчиною, і дуже часто призводить до розчарування [1].

У психології є поняття про любов як про гармонійне поєднання статевої потреби і психологічної близькості. У дорослої люблячої людини почуття фізичної близькості і потреба в психологічній інтимності зазвичай зливаються воедино. Проблемами почуття любові у різних вікових періодах займалися такі дослідники як З. Фрейд, К. Хорні, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Берн та ін.

Ставлення до любові у кожного покоління, як і у кожній віковій категорії осіб, відображає в собі риси часу і психології людей, несе відбиток умов життя і морально-естетичних принципів, що склалися в конкретному соціумі. З точки зору психологічної науки любов можна розглядати як емоційне і чуттєве сприйняття людьми один одного [5]. Кохання та закоханість характеризується високим ступенем емоційності, умінням любити глибоко і вірно, не соромитися свого почуття і здатністю його проявляти. Але при несприятливих обставинах і складнощі у взаєминах з близькою людиною закоханість може стати джерелом страждань [3].

Кохання – пристрасть емоційна, хвилююча. Е. Хатфілд визначає її як «стан непереборного бажання з'єднатися з коханим». Тому, часто як в підлітковому, так і в юнацькому віці змішуються поняття кохання і закоханість. В юному віці часом важко буває відрізнити кохання від іншого схожого почуття. При захопленні, закоханості і коханні ми відчуваємо схожі емоції і відчуття» [2]. Однак, розрізнити їх все-таки можна, і кращий порадник в цьому – час. Закоханість може протікати довго, і здається, що це саме та людина, з ким хочеться пов'язати своє життя. Але проходить час, і люди залишаються просто добрими друзями. Тому, порада дорослих "не поспішати" не позбавлена здорового глузду.

Важливу роль в любовних відносинах відіграють уявлення про те, яким має бути кохана людина, які служать еталоном вибору і критерієм його оцінки. У юнаків і дівчат цей образ розмитий і містить безліч нереалістичних деталей. Ідеалізація сприяє оптимізації відносин в парі, вселяючи впевненість у партнерів у ставленні до них іншої людини.

Ідеалізація як порушення сприйняття не може вважатися істотною особливістю любовних відносин. Що ж стосується ідеалізації як позитивного ставлення до адекватно сприймається властивостей іншої людини, то вона відіграє істотну роль в житті індивіда і у функціонуванні пари як цілого [3].

Багато філософів і поетів, говорили про те, що «закохані засліпленні», в той же час вважали любов найбільшим засобом пізнання. Вони вважали, що, притуплює розум, любов наділяє люблячого особливим внутрішнім зором, яке дозволяє йому розгледіти приховані якості улюбленого [4].

В ході нашого дослідження були поставлені і вирішувалися наступні завдання: вивчити уявлення юнаків та дівчат про романтичні стосунки; визначити вплив любові на особистісний і емоційний розвиток; визначити роль любові в житті молодих людей.

Ми припустили, що у дівчат і юнаків уявлення про кохання і закоханість різні, але в той же час, можливо, будуть виявлені подібні очікування від романтичних відносин. У процесі дослідження ми використовували метод теоретичного аналізу літератури з проблем емоційних відносин, розвитку особистості в юнацькому віці; метод анкетування. У дослідженні взяли участь 30 студентів ЖДУ імені І.Франка: 15 хлопців та 15 дівчат у віці 18–21 рік.

Анкета складалася із декількох блоків: блок А (обізнаність щодо категорій «кохання» та «закоханість»), блок В (морально-ціннісні орієнтації), блок С (упередження та стереотипи), блок D (відносин і досвіду).

Досліджуваним були задані питання по типу: блок А «Що означає поняття «любов / закоханість»?», «За якими критеріями ви відрізняєте ці поняття?»; блок В «Чи могли б ви зустрічатися з людиною, яка має вади чи є інвалідом?», «Чи можна кохати чи бути закоханим у двох людей водночас?»; блок С «Хто першим має зізнатися у почуттях?», «Чи важлива вам кількість партнерів вашої половинки, що були у неї до вас?», блок D «Чи ділитеся ви своїми почуттями чи враженнями стосовно людини в яку ви закохані з кимось?», «Чи порівнювали ви свої стосунки з минулими?» та безліч інших. Всі випробовувані охоче відповідали на питання і ставилися до дослідження дуже серйозно. Тому, в ході аналізу даних отриманих в результаті анкетування було виявлено багато цікавих фактів.

Завдяки блоку А, було виявлено, що:

- кохання входить в число найбільш важливих життєвих планів у юності (45%); кохання, на думку більшості юнаків і дівчат є взаємним та довготривалим почуттям прихильності, в той час коли закоханість – це нестримний, але швидкоплинний порив та потяг до людини (60%).

Блок В був орієнтований на морально-ціннісні орієнтації і ми дізналися, що:

- не можливо кохати двох людей водночас – відповіли 100% опитуваних серед хлопців і, лише 20% дівчат припустили такий варіант;

- серед юнаків 60% вважають, що кохання за гроші купити можливо, в той же час – 100 % дівчат відповіли, що це є неможливим;

- вразило те, що 60% серед юнаків і лише 20% серед дівчат впевнені у тому, що могли б зустрічатися із людиною, яка могла б мати вади чи бути інвалідом, за умов наявності закоханості, 60% дівчат було важко відповісти на дане питання.

Блок С дав змогу переконатися у наявності деяких стереотипів та упереджень серед осіб юнацького віку:

- 70% юнаків вважають, що не важливо хто перший має сказати про свої почуття, а дівчата безперечно вважають, що юнак повинен взяти на себе цю сміливість;

- більш цікавим є те, що 100% респондентів (юнаків) відповіли, що дівчина не повинна бути схожою на їхню матір, лише 10% дівчат, бажали б, щоб їхній хлопець був схожим на батька;
- обов'язковість дарування подарунків підкреслило 20% серед юнаків та 70% серед дівчат;
- критерії як зріст, вага і вік другої половинки виявилися важливими для 30 % серед хлопців і 40% серед дівчат;
- вважають за можливе кохання на відстані 50% (юнаки) і 70% (серед дівочого контингенту);
- найбільш приємним є факт того, що немає расової упередженості, щоб кохати людину іншої національності і віросповідання як серед дівчат, так і серед юнаків.

Блок D допоміг нам дізнатися, що:

- 40% (юнаків) і 50% опитуваних (дівчат) мають почуття до протилежної статі на момент заповнення анкети;
- часто закохуються лише 20 % серед дівчат, а 30% хлопців взагалі вагалися в обрані відповіді, проте 70% юнаків з впевненістю відповіли, що закохуються досить рідко;
- закохатися з першого погляду є можливим для 50% юнаків, а серед дівчат 80%;
- 80% юнаків нікому не розповідають про свої захоплення дівчиною, але у той час 50% дівчат обговорює свої почуття з друзями, 20%- ділиться своїми почуттями з ріднею;
- 30% (серед юнаків) порівнювали свої стосунки із минулими, (серед дівчат) – 40%;
- недоліки у своїй другій половинці помічали 60% юнаків, а серед дівчат – 100% бачили недоліки у своїх половинок і т.д.

Отже, дівчата, легше та швидше закохуються, схильні до більшого розкриття своїх почуттів, характеризуються більшою романтичністю у стосунках, для них є важливими прояви уваги, дарування подарунків, ніж юнаки, які просто поділяють уявлення про кохання, але не настільки надають значимості романтичним ідеям. Але почуття кохання минає швидше у дівчат, ніж у юнаків, вони частіше виступають ініціаторами розриву та легше його переживають. Досить приємним фактом було те, що немає расової упередженості у коханні, а також можливість кохати людину з фізичними вадами, однак, як не дивно, вагомий відсоток саме серед юнаків це підтвердив, в той час коли 60% дівчат було важко обрати відповідь.

У дівчат взаємозв'язок понять «любов» і «невдача» є позитивною, тоді як у юнаків – негативною. Це вказує на те, що невдачі у відносинах любові тільки підсилюють їх значимість для дівчат і, чим сильнішими є негативні переживання в романтичних стосунках, тим більший вплив вони надають на дівчину. А наявність емоційного змісту любові збільшується у виразі емоцій, а саме: підвищується: радість (85%), збентеження (40%); знижується: гнів (30%).

Отже, аналіз отриманих даних показує, що любов — високий ступінь емоційно – позитивного ставлення суб'єкта, що виділяє свій об'єкт серед інших і поміщає його в центр своїх життєвих потреб та інтересів».

Таким чином, наше дослідження показало, що любов володіє великою спонукальною силою і виступає основою розвитку міжособистісних відносин з протилежною статтю. Переживання романтичне кохання в юності виступає важливим чинником особистісного розвитку і позитивно впливає на процес особистісного самовизначення. Досвід любові і любовних відносин є необхідною умовою високого особистісного розвитку.

Список використаної літератури:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология / Г. С. Абрамова. — М.: Академия, 1999. — С. 537-539.
2. Фромм Э. Человек для себя / Э. Фромм. — Минск: Коллегиум, 1993. С. 66.
3. Хорни К. Невротическая личность нашего времени/ К. Хорни. — М.: «Академический проект», 2009. — С. 49.
4. Шпрангер Э. Эротика и сексуальность в юношеском возрасте / Э. Шпрангер // Психология подростка. — СПб.: ВЛАДОС, 1997. — С. 267-269.
5. <http://eprints.zu.edu.ua/21086/1/12.pdf>

Мусевич Анастасія,

62 група, соціально-психологічний факультет

Мотивація та ставлення студентів ВНЗ до волонтерської діяльності

На сьогодні в Україні разом із відновленням волонтерської діяльності, як невід'ємна її складова,

починає стрімко розвиватися волонтерський рух. Це благодійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом; гуманістична діяльність, яка спрямована на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства.

Зараз волонтерство – потужний соціально-суспільний рух, спроможний прийняти на себе частину повноважень соціальних установ. Ситуація, яка сьогодні склалася в Україні – унікальна. Країна переживає пік громадської активності, коли багато людей абсолютно безкорисливо, щиро бажають допомогти ближньому, і студентство не є винятком [4].

Загалом особливість такої соціальної групи, як студентство, розкривається завдяки розумінню її як мобільної групи, метою діяльності якої є організована за певною програмою підготовка до виконання високих професійних і соціальних ролей у матеріальному і духовному виробництві. Студентський вік, як будь-яка інша стадія життєвого циклу людини, має свою неповторну специфіку. Ще відомий педагог К. Ушинський вважав період з 16 до 22 років «визначальним», показуючи, що саме в цей час формується світогляд і характер людини [5].

Нині в Україні активно розвивається волонтерський рух серед студентської молоді. Студентські волонтерські групи працюють майже при кожному вищому навчальному закладі, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, численних громадських організаціях, здійснюючи переважно соціально-педагогічну роботу у профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, фандрейзинговому, інформаційно-рекламному, охоронно-захисному та соціально-побутовому напрямках [3].

У студентів-волонтерів особливі мотиви для добровільної соціальної роботи. Насамперед їх цікавлять професійні проблеми. Вони можуть бути як формальними – одержання заліку, проходження практики, так і реальними – набуття фахових знань з майбутньої спеціальності, напрацювання навичок спілкування з клієнтами. Причому на відміну від підлітків-волонтерів, їх певною мірою хвилює проблема міжособистісної комунікації. Для них більше важливі спілкування з професіоналами в обраній спеціальності, знайомство з новими методиками і технологіями, все, що може їм допомогти у подальшому стати висококваліфікованими фахівцями і працевлаштуватися [2].

Вивчаючи безпосередньо мотивацію молоді на добровільну працю та їх ставлення до волонтерства, нами були опитані 150 студентів на базі трьох навчальних закладів міста Житомир: Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомирського національного агроєкологічного університету, Житомирського державного технологічного університету. Зі студентами було проведене опитування за методикою «Діагностика соціально-психологічних установок особистості у сфері мотивацій і потреб» (О.Ф. Потьомкіна).

Методика «Виявлення установок, спрямованих на «альтруїзм — егоїзм» являє собою одну з шкал методики О. Ф. Потьомкіної «Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потреб сфері» і дозволяє виявити схильність людини до поведінки, обумовлену емпатійністю. А також зі студентами було проведене анкетування «Ставлення молоді до участі у волонтерській діяльності»:

1. На Вашу думку, що таке волонтерство?
2. Як Ви ставитеся до волонтерства?
 - a) позитивно;
 - b) нейтрально;
 - c) негативно.
3. Чи знайомі Ви з волонтерським рухом в Україні?
 - a) так, беру у ньому участь (пропустіть питання № 6, 7);
 - b) брав участь раніше (пропустіть питання № 6);
 - c) так, чув про це (пропустіть питання № 4, 5);
 - d) ні, перший раз чую (пропустіть питання № 4, 5).
4. Як часто Ви берете/брали участь у волонтерських проектах, акціях?
 - a) декілька разів на тиждень;
 - b) декілька разів на місяць;
 - c) декілька разів на рік;
 - d) по-різному.

5. Що слугувало причиною здійснення Вами волонтерської допомоги (можна обрати декілька варіантів)?

- a) бажання допомогти нужденним;
- b) самовираження;
- c) почуття соціальної значимості;
- d) придбання корисних соціальних і практичних навичок;
- e) організація дозвілля.
- 6. Чи хотіли би Ви займатися волонтерською діяльністю?
 - a) так;
 - b) ні (пропустіть питання № 7, 8);
 - c) важко відповісти (пропустіть питання № 7, 8).
- 7. Чому Ви зараз не займаєтесь волонтерством?
 - a) немає часу;
 - b) хотілося б, але не знаю, як це здійснити / куди звертатися;
 - c) відсутність винагороди;
 - d) гадаю, волонтерів і без мене достатньо;
 - e) морально, психологічно не готовий до участі.
- 8. Якими видами волонтерської діяльності Ви займаєтесь / хотіли би займатися:
 - a) соціальні проекти;
 - b) екологічні проекти;
 - c) реставраційні проекти;
 - d) фандрейзинг (залучення фінансових коштів, предметів першої необхідності для допомоги нужденним);
 - e) спортивні проекти;
 - f) культурні проекти.
- 9. Чи мали ви досвід у волонтерській діяльності?
 - a) так;
 - b) ні.
- 10. Якщо так то в чому він полягав?
- 11. Чи часто Ви чуєте інформацію про волонтерські проекти та запрошення до участі у них?
 - a) так, досить часто;
 - b) рідко зустрічаю подібну інформацію;
 - c) не чув жодного разу.
- 12. Чим Ви займаєтесь?
 - a) навчаюсь;
 - b) працюю;
 - c) поєдную навчання з роботою;
 - d) тимчасово не працюю.
- 13. Чи можете Ви вказати назви волонтерських організацій?
 - a) так;
 - b) ні.

В результаті проведеного дослідження ми з'ясували, що в Житомирському національному агроекологічному університеті, серед студентів 1 курсу 56% (осіб) мають виражений альтруїзм, 44% досліджуваних характеризуються егоїстичною тенденцією. Серед студентів 5 курсу, 40 % опитуваних проявляють виражений альтруїзм, і 60 % (осіб) – егоїстичність.

Підвівши результати методики, ми можемо спостерігати такий результат: у студентів 1 курсу Житомирського національного агроекологічного університету більшою мірою виражений альтруїзм, тобто бажання допомагати людям – 56 %, а ніж у студентів 5 курсу – 40 %.

Досліджуючи установки, спрямовані на «альтруїзм – егоїзм» зі студентами Житомирського державного технологічного університету ми помітили, що 52 % студентів 1 курсу мають виражений альтруїзм, і 48 % (осіб) – егоїстичну тенденцію. Серед студентів 5 курсу, 44 % досліджуваних характеризуються альтруїзмом і 56 % опитуваних мають егоїстичну тенденцію. Підсумовуючи, можна сказати що у студентів 1 курсу більшою мірою виражений альтруїзм (52 %), а у студентів 5 курсу егоїзм виражений у 56 % досліджуваних.

Серед студентів 1 курсу Житомирського державного університету ім. І. Франка було виявлено 56 % досліджуваних з альтруїзмом і 44 % (осіб) – з егоїстичною тенденцією. Серед студентів 5 курсу 60 % досліджуваних характеризуються альтруїзмом і 40 % (осіб) – егоїстичністю. Що в свою чергу може вказувати на переважання альтруїзму у студентів обох курсів.

Порівнявши загальні результати дослідження студентів 1 та 5 курсів трьох ВНЗ, ми з'ясували, що серед студентів перших курсів переважає альтруїзм (55%), тобто такі студенти більш схильні до емпатійної поведінки, більш активні в громадській роботі та мають більше бажання допомагати людям. У студентів же 5 курсів спостерігається егоїстична тенденція (52 %), це свідчить про те, що студентська молодь не виявляє бажання брати участь у допомозі людям, які її потребують.

Далі нами було визначено відношення студентів до волонтерської діяльності та їх поінформованість щодо неї. Ми з'ясували, що відношення досліджуваних до волонтерства серед студентів 1 та 5 курсів позитивне, хоча і зустрічались випадки негативного відношення.

Також радує поінформованість студентів щодо волонтерського руху в Україні, а також те, що кожен респондент активно бере чи брав участь в ньому. Так серед студентів 1 курсів бере участь 5%, брали раніше 17,3%, чули про волонтерський рух 67 %, і перший раз чують 11%. Серед студентів 5 курсів бере участь 2,6%, брали раніше участь 30,6%, чули про такий рух в Україні 61,3% і перший раз чують 1,3%.

Загалом, дослідження показало, що потрібно більш активно популяризувати волонтерський рух в країні, розширювати та поповнювати знання молоді про історію виникнення та напрямки роботи сучасного волонтерства, зокрема в нашій країні та місті; сформувати глибоке осмислення молодими людьми значення волонтерської роботи в житті суспільства; формувати духовну потребу допомагати; виховувати повагу до праці волонтерів, роз'яснювати молоді про можливий їх посильний внесок в допомогу людям і те, що є ще в житті речі більш цінні, ніж отримання матеріальної нагороди.

Список використаної літератури:

1. Заверико Н. В. Основи управління діяльністю волонтерів : метод. реком. / Н. В. Заверико. — Запоріжжя: ЗДУ, 2004. — 36 с.
2. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.05 — «Соціальна педагогіка» / Лях Тетяна Леонідівна. — К., 2009. — 304 с.
3. Попов С. Ю. Пошук ресурсів для розвитку суспільного сектору / С. Ю. Попов. — Луганськ: Благодійний фонд «Підліток», 2004. — 108 с.
4. Ушинський К. Твори: у 6-ти т. / К. Ушинський. — К. : Радянська школа, 1954. — Т. 2. — 560 с.

*Ніколайчук Тетяна,
61 група, ННІ філології та журналістики*

Психолого-педагогічні закономірності становлення та адаптації молодого педагога

Орієнтована на компетентність освіта в Україні – невідмінна, але не достатня умова для забезпечення освіченості населення, збереження й розвитку культурного фундаменту народу.

Професійне становлення молодого вчителя – це тривалий і напружений процес, який починається задовго до його першого входження до шкільного класу. Цьому присвячуються роки навчання в університеті, поглиблена самоосвіта в процесі оволодіння секретами професії, знайомство з кращими педагогічними практиками. Особливе місце у професійному становленні вчителя-початківця займає картина його адаптації до умов праці в навчальному закладі, яка припадає на перші роки і може складатися більш чи менш успішно.

Професійна адаптація науковцями трактується як процес залучення молоді до трудової діяльності, що передбачає взаємодію індивіда та виробництва з метою досягнення такої відповідності між ними, яка найбільшою мірою забезпечує ефективну працю, згуртованість персоналу, задоволення матеріальних та духовних потреб, різнобічний розвиток особистості (В.С.Немченко). Особливої уваги в цьому контексті заслуговують випускники педагогічних університетів, специфіка адаптації яких обумовлена багатофункціональністю, поліструктурністю, поліпредметністю учительської праці та ускладнюється реформами, які відбуваються сьогодні в освітньому просторі. Складність педагогічної діяльності ще і в тому, що остання включає в себе різнопланові загальні і конкретні освітні задачі, організаційні форми освіти та самоосвіти.

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз проблеми становлення та адаптації молодих вчителів; завдання – виділити характерні особливості процесу становлення та адаптації, означити загальні тенденції явища та окреслити коло невирішених питань. Об'єктом даного дослідження є розкриття теоретичних аспектів проблеми становлення та адаптації молодих вчителів до умов праці в начальному закладі; предметом – сутність, закономірності становлення вчителів-початківців.

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури засвідчує існування вагової бази досліджень з проблеми. Зокрема, психолого-педагогічні закономірності професійного становлення молодих спеціалістів висвітлені в працях О.А. Абдуллиной, С.І. Архангельської, Ю.К. Бабанського, Л. Г. Борисової, Ф.М.Гоноболіна, І.А.Зязюна, Н.В.Кузьміної, С. В.Овдій, С. І.Скубій, М. І. Стурова, Н.О Чайкіної. Обґрунтування сутності професійної адаптації, її методично-організаційного забезпечення розкриваються в працях А.Афанасьєва, С.Г. Вершловського, Д.І. Водзинського, Т.І. Гриб, Ю.С. Колесникова, Т.С. Полякова. Питання ефективності адаптаційного процесу та зовнішніх детермінантів розкриваються в працях А.Альберта, Л.Ф. Бенедиктової, В.В. Буткевич, Т.В. Гуляєвої, В.М. Дугинець, Л.М. Корнеєвої, С.В. Овдей, Л.С. Шубіної. Особливої уваги заслуговує монографія О.Г. Мороза, в якій розкривається сутність явища, структурні складові, механізми становлення та чинники. Втім, переважна більшість названих авторів здійснили свої дослідження щонайменше двадцять років тому назад; сьогодні ж в умовах змін ціннісної парадигми суспільства виникла необхідність повернутися до цього питання для нового теоретичного осмислення та емпіричного вивчення.

Зупинимося детальніше на психологічних закономірностях феномена нашого дослідження. Явище адаптації здавна хвилює суспільство. Природа людини та її фізіологічні властивості, що формувалися протягом багатьох віків, не можуть змінюватися так швидко, як це відбувається з технологічними та соціальними умовами суспільства. Людина не здатна до швидкого оптимального переструктурування в умовах різких змін. Їй необхідний певний запас адаптованості, якого в критичний момент вистачило б на якісну перебудову свідомості, критичне осмислення нової ситуації, вольову і свідому профілактику розриву власного життя. Подібна невідповідність призводить до виникнення протиріч між біологічними можливостями людини та оточуючим середовищем. У міру просування вгору по сходинках ієрархії живих істот стереотипні, запрограмовані форми поведінки (у примітивних тварин) поступово поступаються місцем більш гнучкій і пластичній поведінці, що дозволяє організмам адаптуватися до різноманітних ситуацій, з якими вони постійно стикаються. На думку багатьох авторів, ігнорування проблеми адаптації людини часто призводить до порушень поведінки, психосоматичних захворювань, неврозів. Г. Сельє у зв'язку з цим використовує поняття "загальний синдром адаптації" як комплекс реакцій на тлі стресу, що призводить до поступового виснаження резервів організму, який намагається пристосуватися до нових умов. Втім є і обнадійлива теза: людина за умов розумної технології і стратегії власного життя здатна постійно нарощувати рівень адаптованості (Л.В.Сохань) [7].

На думку дослідників, важливим фактором прискорення процесу адаптації є вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів через посилення професійно-педагогічної спрямованості всього комплексу навчально-виховних занять, формування у студентів професійно важливих якостей, необхідних для практичної діяльності. У педагогічному ВНЗ професіоналізація навчального процесу означає його педагогізацію. Продовженням розпочатої у ВНЗ роботи є діяльність, спрямована на прискорення процесу дидактичної адаптації молодих учителів у період їх самостійної роботи у школі (Н.О.Чайкіна).

Зупинимося на характеристиці психологічної готовності як вирішального чинника успішної адаптації до педагогічної діяльності. На думку науковців, вона передбачає сформовану, яскраво виражену спрямованість на учительську діяльність, установку на роботу у школі, наявність інтересу до дитини і до предмету, який викладає, потребу у самоосвіті у цій сфері професійних знань (В.А.Сластьонін). Сюди відносять емоційну стійкість, що забезпечує витримку, професійно-педагогічне мислення, тобто таке мислення, яке дозволяє проникати в причинно-наслідкові зв'язки педагогічного процесу, аналізувати свою діяльність, відшукувати наукове пояснення успіхів і невдач, передбачити результати роботи.

Спрямованість на педагогічну професію починає складатися ще задовго до вступу до вищого навчального закладу. Очевидно на це впливає успішність навчання і взаємин школяра, наявність поряд учителя, з якого хотілося б брати приклад, позитивний досвід, індивідуально-психологічні особливості особистості. Як тут не згадати слова В.О.Сухомлинського («Сто порад учителям»): «У вас зародилася мрія стати вчителем... попросіть у комітеті комсомолу призначити вас

піонервожатим загону чи вихователем жовтеньської групи. Перевірте, випробуйте себе... Якщо цей світ відкриється перед вами, якщо в кожній дитині ви відчуєте її індивідуальність, якщо у ваше серце постукають радощі й прикрощі кожної дитини й відізвуться вашими думками, турботами, тривогами – сміливо вибирайте своєю професією вчительську працю, ви знайдете в ній радість творчості».

У сучасних умовах розширилися можливості зацікавленої, професійно орієнтованої взаємодії насамперед завдяки новим формам організації навчальної діяльності – індивідуальній роботі з студентами та використанню активних методів навчання, таких як ділові ігри, тренінги, кейс-стаді, дискусії тощо. Разом з тим, перед викладачем постали і нові питання етичного характеру, наприклад, в яких випадках варто забезпечувати право студентів на вибір, в якій мірі варто відступитися від приписів та законів формального спілкування; як на практиці реалізувати принцип конфіденційності; яка міра втручання викладача в життя студента та прийняття ним рішень є допустимою тощо.

Вирішальне значення для формування професійних настанов та вироблення психологічної культури майбутніх фахівців має діалогічна взаємодія викладача та студента, в основі якої – розуміння, що вибудовується на умовах діалогу. Діалогічна взаємодія є багаторівневим процесом, під час якого відбувається одночасне засвоєння мотиваційно-сислової та предметно-операційної сторін професії, що важливо насамперед для студентів педагогічних вузів. Взаємна зацікавленість один одним активізує самопізнання обох учасників, стимулює процеси самовираження, збагачує новими способами саморозвитку.

Вчорашній студент у перші ж дні роботи в школі стикається з низкою проблем, які досить часто самотійно, без сторонньої допомоги не в змозі подолати. Невдалий досвід досить часто завершується відмовою молодого фахівця від своїх амбітних цілей – стати майстром в царині педагогіки. І навпаки, вдале проходження адаптаційного періоду завершується добрим рівнем адаптованості, що в своєму загалі є запорукою вирішення низки проблем у освітній системі, зокрема, кадрового питання, нарощення професійної майстерності, розвитку креативності та творчості. Варто пам'ятати, що сучасні тенденції такі, що у сфері кадрового забезпечення спостерігається процес постійного збільшення кількості вчителів передпенсійного та пенсійного віку. Тому сучасна школа гостро потребує притоку таких молодих учителів, які можуть прийти на зміну досвідченим педагогам та бути адекватними новій освітній ситуації і новим ускладненим умовам професійної діяльності. У цьому зв'язку проблема професійного становлення молодого вчителя, і зокрема, його успішна адаптація до умов праці, вимагає особливо уважного ставлення. Управляти адаптацією молодого спеціаліста можливо (безумовно, до певної міри), але лише на основі знання особливостей цього процесу, динаміки механізмів, специфіки формування адаптивних характеристик.

Отож, формування особистості молодого педагога як професіонала - складний, цілісний процес, обумовлений сполученням низки соціальних, психологічних, педагогічних чинників. Це потребує теоретичного осмислення та емпіричного вивчення.

Список використаної літератури:

1. Багачкина Н.А. Учет индивидуальных стилей обучения студентов как основа успешной адаптации при организации учебной деятельности // Вопросы биологии, экологии и методики обучения: Сборник научных статей. Вып.3. – Саратов: Изд-ство Сарат. педин-та, 2000. – С.108-110.
2. Балл Г.А. Понятие адаптации и ее значение для психологии личности // Вопросы психологии. – 1989. - №1. – С.92-100.
3. Гапонова С.А. Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения // Психологический журнал. – 1994. - №3. – С.9-12.
4. Казміренко В.П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молодого людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. - №6. – С.76-78.
5. Маклаков А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. – 2—1. – т.22. - №1. – С.16-24.
6. Мороз О.Г. Професійна адаптація молодого вчителя. - К.: Вища школа, 1980. - 94с.
7. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посібник: У 2 ч. /Ред. рада: В.М.Доній, Г.М.Несен, Л.В.Сохань та ін. – Ч.1. Теорія та технологія життєтворчості. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
8. Хаирова С.И. Этнокультурные особенности формирования адаптивного поведения детей // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №6. – С.26-29.

Петренко Леся,

62 група, соціально-психологічний факультет

Емпатія як фактор розвитку волонтерської діяльності

Сучасна ситуація в Україні змінила вже довго існуючий стан речей, не так давно волонтери та благодійники стали новими лідерами нашого суспільства. Варто зазначити, що це сталося не просто так, а в зв'язку з складними обставинами в нашій державі. Нові проблеми в Україні потребують нових підходів, активної співпраці з міжнародною гуманітарною спільнотою, державою та суспільством. З кожним роком благодійність стає все популярнішою.

Дослідженнями з питань організації волонтерської діяльності займалися: О. Безпалько, З. Бондаренко, Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, Н. Романова, Н. Трубнікова, Н. Черепанова. Однак, теоретичних і практичних доробок з питань волонтерства ще дуже мало, адже волонтерство в Україні ще досі знаходиться на стадії розвитку.

Дуже часто поняття «емпатія» і «волонтерство» пов'язують між собою, адже важко уявити сучасного волонтера без цього означення. Таким чином, мета нашої статті – з'ясувати чи дійсно емпатія так важлива для учасника волонтерського руху.

У психологічній літературі, що присвячена дослідженню емпатії, часто йдеться про те, що необхідною умовою для виникнення емпатії є не лише гуманне відношення до іншої людини в цілому, а і наявність симпатії до об'єкта співпереживання. Досліджуючи феномен атракції, Л. Гозман зазначав, що допомога або співчуття викликає симпатію не лише у тієї людини, на яку вони спрямовані, але й мають зворотну реакцію – виникнення симпатії до цієї людини, причому величина такої зворотної атракції значно перевищує попередню. У педагогічних роботах В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, зокрема, наголошується, що симпатія до іншої людини обов'язково виникає при наданні їй допомоги, підтримки, співчуття. Під впливом відчуття емпатії розвиваються комунікативні уміння й навички особистості. Вони допомагають людині в майбутньому і в професійному зростанні. Так Л. Скрипка, Т. Федотюк, С. Максимець, О. Юдіна відзначають позитивний вплив зростання рівня емпатії на соціальну і професійну адаптацію, наприклад, волонтерів, а також на удосконалення їх комунікативних умінь, здатності розуміти емоційний стан іншої людини через невербальні прояви [1, С. 29].

Варто зазначити, що саме поняття емпатії ототожнюється з психологічною проникливістю, яка розуміється як глибоке проникнення до внутрішнього світу іншої людини, а також розуміється як адекватне розуміння та інтерпретація емоційних станів іншої особистості. Проблеми дослідження емпатії обумовлені тим, що в психологічній літературі поняття "емпатія" ототожнюється з іншими феноменами, дуже близькими за значенням, наприклад такими як: емпатійна взаємодія, емпатійне реагування, емпатійні реакції, емпатійні здібності, емпатійні стосунки. Окрім того, в якості поняття "емпатія" використовуються інші терміни: співпереживання, співчуття, співстраждання, альтруїзм, просоціальна поведінка, соціальна сенситивність [2].

Сам термін "емпатія" виник на початку ХХ століття у німецькій естетиці та в ті часи уособлював схильність спостерігача до ототожнення себе з фізичним об'єктом, який підлягає спостереженню у зв'язку зі прагненням до переживання прекрасного. В галузі психології це поняття вперше застосував Т. Ліппс, який розглядав процес вчуттєвості як специфічний вид пізнання сутності предмета або об'єкта. Вчуттєвість – це емоційне проникнення в стан іншого, засноване на бажанні винайти в ньому власні переживання [3, С. 70 – 74].

Слід виділити також структуру емпатії, відтак В. Бойко виокремлює раціональний, емоційний та інтуїтивний компоненти. Раціональний компонент виявляється в спостережливості за іншим, також всі психічні процеси спрямовані на іншого та має місце інтенсивна аналітична переробка інформації про іншого, яка надходить одночасно по різних сенсорним каналам. Емоційний компонент виражений у співпереживанні, основний засіб представленого компоненту – емоційне асоціювання, а його основою виступає власний емоційний досвід. Інтуїтивний компонент зводиться до підсвідомої обробки інформації про людину, а його основа – несвідоме співставлення отриманої інформації з минулим досвідом [4, С. 74].

Слід розглянути саме волонтерську діяльність, відтак на думку І.Зверевої, волонтерська діяльність – «це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без зарплатної плати, без просування по службі, заради добробуту і процвітання спільнот і суспільства в цілому». А також «Волонтерство – це спосіб будувати соціальні відносини; застосовувати на практиці свої моральні та релігійні принципи; одержувати нові навички; знайти підтримку й друзів; відчувати себе здатним щось зробити; відчувати себе добре». І, нарешті, ще одне визначення «Волонтерство – це школа життя, росту і саморозвитку, яка допомагає виховувати, формувати себе як гуманну, високодуховну, культурну, ціннісно-орієнтовану особистість із здатністю та бажанням творити в душі найкращих гуманістичних надбань людства» [6, С. 205].

1859 р. вважають роком виникнення волонтерства в світі, тому що в цей час було створено Червоний Хрест – організацію, яка надає першу медичну допомогу пораненим та полоненим, а також діє на волонтерських засадах. У XX ст. були створенні перші волонтерські організації та засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби під керівництвом ЮНЕСКО. Якщо говорити про Україну, то перші волонтерські організації засновуються значно пізніше, одними з найперших є Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» та Центр волонтеріату «Добра Воля». Такі форми волонтерства як взаємодопомога та самодопомога, філантропія та послуги іншим людям, участь або громадянський обов'язок, рекламнo-пропагандистська діяльність або проведення кампаній, визначені Міжнародною експертною групою з питань волонтерства та соціального розвитку в 1999 р., розповсюджуються серед державних і громадських організацій України [5, С. 27].

Не буде помилкою стверджувати, що особливість волонтерського руху в Україні полягає у тому, що найчисельніша група волонтерів соціальної сфери – учнівська та студентська молодь.

В США, наприклад, на відміну від України, волонтерський рух найпоширеніший серед пенсіонерів. Участь молодих людей у волонтерському русі дає їм змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, випробувати свої можливості, беручи участь у проектах і програмах соціальної спрямованості.

Соціологічні дослідження свідчать, що український волонтерський рух у 2014 р. за масштабами свого поширення став безпрецедентним проявом громадської самоорганізації [1, С. 15 – 16].

Участь молодих людей у волонтерському русі дає їм змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, випробувати свої можливості, приймаючи участь у проектах і програмах соціальної спрямованості. Теоретична й практична підготовка молоді до волонтерської діяльності здійснюється у Школах волонтерів, а підготовка координаторів волонтерських груп до волонтерської діяльності регулюється у Школах організаторів діяльності волонтерів.

Зростання активності волонтерства в Україні зумовлене двома основними чинниками: внутрішньополітичною кризою, що призвела до розбалансування системи державного управління, дефіциту якісних управлінських рішень, браку ресурсних можливостей, та зовнішньою агресією, яка поглибила дисбаланс між здатністю держави ефективно виконувати свої функції та забезпеченням основних потреб громадян. Кризові процеси в країні та зовнішні впливи поставили під загрозу існування України як держави, що було сприйнято громадянами як особистий виклик, загрозу їх самоідентифікації [1].

На основі отриманих даних можна зробити висновок, що хоча і витоки волонтерства в Україні виникають досить давно, проте найбільше волонтерська діяльність розвивалася в період незалежності України. Спочатку це було як певна добродійність, допомога, яка через багато років переросла у масовий рух. Отже, волонтерська діяльність – це добродійна діяльність, яку здійснюють фізичні особи на засадах неприбуткової діяльності, без зарплатної плати.

У науковій літературі представлений ряд робіт, що розглядають волонтерський рух як один із напрямів освітньо-виховної роботи у вузі. Так наприклад, П. Брігадін одним з напрямків поліпшення виховного процесу називає створення умов для включення студентів в різні види суспільно-значимої діяльності, одним з яких є саме волонтерство, тобто важливим є залучення волонтерства студентів, а також і учнів загальних навчальних закладів.

Одним з найважливіших особистісних якостей, яке виховує волонтерство, є емпатійність - уловлювання настрою людей, виявлення їх установок і очікувань, співпереживання їхнім потребам. Той чи інший рівень емпатії є особистісно необхідною якістю для всіх фахівців, робота яких безпосередньо пов'язана з людьми. Завдяки емпатії у волонтерів формується новий погляд на світ, змінюється взаємодія самого волонтера з людьми, а також в процесі волонтерської діяльності

встановлюються довірливі відносини, що ефективно впливають на саму діяльність в цілому, а також наштовхують волонтера на подальшу волонтерську діяльність.

Список використаної літератури:

1. Балашов Е. М. психологічні особливості соціальної емпатії студентів як засобу самореалізації / Е. М. Балашов // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – 2014. – №28. – С. 28 – 39.
2. Бойко В.В. Энергия эмоций / В.В. Бойко. – СПб. : Питер, 2004. – 474 с.
3. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. — К. : НІСД, 2015. — С. 15 – 16.
4. Дерев'янка С. П. Характеристика емпатії студентів-психологів / С. П. Дерев'янка // Вісник. Серія: Психологічні науки. – 2015. – №126. – С. 70 – 74.
5. Заверико Н. В. Організація роботи служби волонтерів : метод. реком. / Н. В. Заверико. — Запоріжжя : ЗДУ, 2005. — 28 с.
6. Трубнікова О. А. Волонтерство як форма соціальної активності особистості / О. А. Трубнікова // Актуальні проблеми психології ч. 2. — К. : — 2001. — С. 204 – 206.

Мачушник О.Л.,

Пойда Оксана,

61 група, ННІ філології та журналістики

Гендерний суб'єктивізм рецепції стосунків

Кожна людина унікальна і неповторна. Немає на світі двох однакових людей. Але при всьому людському різноманітті є відмінності, які відразу впадають в очі - відмінності між чоловіком і жінкою. І вони не тільки в зовнішніх відмінних ознаках статі, а також і у сприйнятті інших, навколишнього світу та самого себе.

Для початку варто окреслити поняття гендер та дати дефініцію. Отже, гендер — з англ. gender — «стать», від лат. genus — «рід» — соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психо-біологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду. Тобто деякий соціальний конструктор, що визначає соціальну стать людини.

На відміну від біологічної статі, гендер виступає набором соціально рольових самовизначень, які можуть збігатися з суто біологічними особливостями або суперечити їм.

Гендерні відмінності формуються у процесі соціалізації — навчання ролі чоловіків і жінок, який відбувається від перших днів народження до статевозрілого віку, і меншою мірою — пізніше. На це впливають сімейне виховання, школа, взаємодія з іншими дітьми та ігрова активність. Розуміння відмінностей між статями формується починаючи приблизно з двохрічного віку.

При збігу біологічних статево-рольових стереотипів із гендером статево-рольова поведінка може бути схарактеризована як нормативна. За відсутності такого збігу є підстави вести мову про гендерні інверсії. Однією із найпоширеніших помилок в розумінні поняття «гендер» стосується використання його взаємозамінно із поняттям «стать». Оскільки соціальна стать не обов'язково збігається з біологічною статтю індивіда, з його або її статтю виховання або з його / її паспортною статтю, тому у наукових дослідженнях використовується розуміння гендеру у широкому сенсі.

У психології під поняттям «гендер» розуміється сукупність стандартів і сценаріїв поведінки, котрі суспільство визначає як «жіночі» і «чоловічі», котрі виражаються у двох головних категоріях — маскуліність і фемініність. Вони, у свою чергу, оприявнюються у стилі одягу, способах ходіння та говоріння, у манерах, захопленнях та інших способах поведінки [1].

Оскільки саме соціальна ідеологія відповідає за визначення типово чоловічих або типово жіночих ролей та моделей поведінки, певні соціальні суб'єкти, що домінують в сфері ідеологічного виробництва можуть за допомогою ідеології придушувати природні (біологічні) самоідентифікації чоловіків та жінок або ж заохочувати їх в той чи інший спосіб.

Існує два різні підходи до розуміння гендеру. Сучасна наука окреслює їх так:

- статеворольовий підхід зводить гендер до одного з його соціально-психологічних проявів — гендерних стереотипів (схем сприйняття), при цьому таке тлумачення відповідає початковому розумінню гендеру як соціальної надбудови над біологічною статтю;

- соціально-конструктивістський підхід розглядає відносини між чоловіком та жінкою перш за все як соціокультурно сконструйовані, акцент при цьому робиться на владних відносинах між чоловіком та жінкою, у той час як біологічні відмінності вважаються другорядними.

На думку прибічників соціально-конструктивістського підходу, гендерні відносини побудовані на домінуванні і підпорядкуванні, паритеті і нерівності, внутрішньогрупповому фаворитизмі та міжгруповій дискримінації. Вони створюють нерівність соціальних можливостей чоловіків та жінок, владну асиметрію, яка підкреслюється різницею у гендерно-специфічних моделях спілкування.

Як чоловіки, так і жінки, починаючи створювати стосунки, працювати над ними, мають певне суб'єктивне ставлення до того, якими ці стосунки повинні бути. Суб'єктивізм — це світоглядна позиція, яка базується на основі будь-якого знання суб'єктивного досвіду. У своїй крайній формі суб'єктивізм може ставити існування будь-чого в залежність від усвідомленості про нього суб'єкта.

На думку матеріалістів суб'єктивізм ігнорує об'єктивні закони природи та суспільства і є одним із гносеологічних джерел ідеалізму. Також подається таке визначення, що суб'єктивізм — це особисте, надто суб'єктивне ставлення до чогось; брак об'єктивності. Ми будемо послуговуватися обома цими дефініціями.

Окреслюючи відмінності між чоловіком та жінкою, можна прийти до логічнішого та структурнішого порівняння психології стосунків між ними. До прикладу у чоловіків на противагу жінкам є більш розвинутою логіка, а у других інтуїція; узагальнення — аналіз; сприйняття в цілому — увага до деталей; схильність до абстракцій — конкретика; романтизм — практицизм; орієнтація в просторі і часі — спритність і чуйність рук; технічна спрямованість — гуманітарна спрямованість. У порівнянні з жінкою чоловік більше раціональний, тоді як жінка більш чутлива; твердий — гнучка; стриманий — емоційна; суворий — чуйна; схильний до ризику — обережна; агресивний — жаліслива; заповзятливий — виконавча; активний — старання тощо. Проте, варто наголосити на тому, що такі уявлення є узагальненими, більшою чи меншою мірою стереотипними, адже з розвитком суспільства, колективною свідомістю в сучасному світі відбуваються деформації навіть у сприйнятті самого себе, своєї унікальності та неповторності. Все частіше людина постає перед нами не як чоловік або ж жінка, а все частіше як особистість, подекуди навіть позбавлена гендерної або статевої ідентифікації. Варто враховувати і знати всі ці фактори, бо вони є доволі важливими у сучасному суспільстві і в побудові стосунків між жінкою та чоловіком загалом.

Для того, щоб краще зрозуміти психологію у стосунках чоловіків та жінок було проведено опитування та зроблено висновки.

Порівнявши відповіді хлопців та дівчат, чоловіків та жінок, можемо побачити, що теоретичні дані у своїй більшості підтверджуються. Наприклад щодо першого питання думка обох статей збігається. Як чоловіки, так і жінки вважають, що вони перші швидше забувають усі образи та сварки (приблизно по 80 %). Щодо другого питання чоловіки у більшості своїй вибирають емоційне кохання та пристрасть, в той час як жінки — любов, як почуття. Жінки ж щодо питання про те, що краще: спокійне життя без почуттів чи емоційна нестабільність з почуттям кохання у більшості своїй обирають другий варіант, у той час, як чоловіки перший. Це може пояснюватися саме тим, що для чоловіків основним є планомірне, розраховане життя, що й підтверджується наступним запитанням про самореалізацію чи сім'ю. Як би не розвивалося нинішнє суспільство, в своєму корінні ми бачимо стереотипну картину, в якій більшість жінок готові присвятити себе тільки сім'ї. Проте варто зазначити, що ці відповіді не є стовідсотковими, це лише узагальнююча статистика. Тому що є такі відповіді, в яких жінки обирають тільки повну самореалізацію, а чоловіки, в свою чергу готові присвятити себе тільки сім'ї. У питаннях про ще один шанс думка чоловіків та жінок у більшості своїй також збігається: вони не готові давати третій шанс колишньому партнеру, але готові дати другий шанс стосункам, освіжити їх, коли з партнером їм стає вже не так цікаво. Щодо того, чи важливо мати спільні інтереси між коханими чи вистачить тільки почуття кохання відповіді були досить таки різними. Проте проаналізувавши висновки, бачимо, що для обох статей важливо мати спільні інтереси та захоплення. Багато різних відповідей ми можемо побачити у питанні про кардинальну зміну коханої людини, проте більшість з них, як від жіночої статі, так і від чоловічої полягають у тому, що спочатку станеться обговорення проблеми, а згодом, якщо питання не буде вирішене — стосункам прийде логічне завершення. Цікавим для аналізу було питання: «Що краще:

кохати чи бути коханим?», на яке більшість (69%) дали відповідь, що коханим бути краще. Така відповідь може бути сигналом про пережите в минулому невзаємне або ж нещасне кохання (у 31 № опитуваних). Такі події формують деформоване психологічне сприйняття кохання людини в майбутньому. Для більшості людей кохання є сенсом їхнього життя: 59% проти 41%.

Проте важливо зрозуміти те, що ці відповіді не є кардинальними щодо жіночого та чоловічого сприйняття. Провівши це опитування, нами було зроблено висновок, що чоловіки та жінки мають різні гендерні ролі в своєму житті та в соціалізації і в суспільстві. Часто можна побачити жінок, які виявляють типово чоловіче сприйняття стосунків, в той час, коли чоловіки дивують своїми часто «жіночими» відповідями. Тому потрібно розуміти, що стереотипність уявлень щодо чоловічого та жіночого сприйняття стосунків та психологія статі часто є відрізняється, тому що все залежить саме від особистості та від індивідуального пережитого досвіду.

Список використаної літератури:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D1%96_%D1%84%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C

Саванчук Інна,

62 група, соціально-психологічний факультет

Специфіка соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт в умовах ПТНЗ

У сучасному українському суспільстві суттєво зростає потреба в талановитих, розумово і фізично розвинених молодих людях, здібних реалізовувати свій внутрішній потенціал та здатних до самовдосконалення, що знайшло своє відображення у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України „Про освіту”, Концептуальних засадах розвитку професійної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір та інших державних законодавчих документах. Разом з тим, суттєві економічні, соціальні зміни в державі призвели до загострення проблем постінтернатної адаптації випускників освітніх закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які є найбільш вразливими у період входження у доросле самостійне життя, не спроможні успішно подолати адаптаційні бар'єри. Забезпечення соціально-педагогічної підтримки такої категорії дітей та молоді, яка опинилася у складних життєвих ситуаціях, захист їх прав складає основні напрямки державної соціальної політики України. Відповідно зростає відповідальність закладів освіти (зокрема професійно-технічного спрямування) щодо забезпечення розвитку особистості учнів-сиріт у процесі професійної підготовки, створення умов для збагачення соціального досвіду, успішної адаптації у суспільстві.

Переважає більшість випускників інтернатних закладів не в змозі продовжувати навчання через соціальну неадаптованість, фінансові та психологічні проблеми, недостатній рівень освіти, слабку мотивацію навчання, порушення рольової ідентифікації. У зв'язку з цим збільшується роль процесу навчання в закладах професійно-технічної освіти (ПТО), складність якого пов'язана з перебудовою всієї системи ціннісних орієнтацій учнівської молоді, засвоєнню нею нових способів пізнавальної діяльності, форм міжособистісних зв'язків та ін. Учні-сироти мають активно включитися в процес соціальної адаптації до освітнього середовища професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), засвоєння соціального та професійного досвіду як важливих передумов професійної соціалізації, становлення життєвої перспективи, забезпечення продуктивності соціальних контактів.

Дослідженням проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт з числа учнів ПТНЗ займалися такі науковці, як О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Кондрашова, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, К. Магер, Х. Міскес, Е. Молленхауер, А. Мудрик, С. Харченкота інші. Проте багато практичних аспектів цієї проблеми залишаються малодослідженими. Саме тому нами визначено тему дослідження: «Соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт в умовах ПТНЗ».

Системна підтримка найбільш вразливих категорій молоді, серед яких пріоритетними є діти-сироти, є однією із найбільш важливих задач соціально-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ[3, с. 44]. Відповідно до цього пріоритету нами було проведено емпіричне дослідження форм і методів соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт в умовах ПТНЗ.

Нами було проведено дослідження специфіки соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт в умовах ПТНЗ. Емпіричне дослідження було організоване у два етапи: на першому етапі було

проведено діагностику об'єктивних соціально-психологічних передумов необхідності додаткової фахової уваги соціального педагога та повноцінної соціально-педагогічної підтримки учнів ПТНЗ з числа дітей-сиріт за допомогою методики для вивчення соціалізованості особистості (в адаптації професора М. І. Рожкова) та методики «Суб'єктивне відчуття самотності» (Д. Рассела, М. Фергюсона); на другому ж етапі нами було проведено інтерв'ювання представників педагогічного колективу досліджуваного ПТНЗ (серед яких соціальний педагог, практичний психолог та майстри груп, де навчаються учні з числа дітей-сиріт).

Так, з метою з'ясування чи рівнозначним є вплив діяльності соціального педагога на соціальну адаптацію учнів ПТНЗ з числа дітей-сиріт нами було проведено методику для вивчення соціалізації особистості (розроблену проф. М.І. Рожковим) у двох групах учнів ПТНЗ: перша група – контрольна група з числа дітей з повних сімей, друга група – учні ПТНЗ з числа дітей-сиріт.

Після обробки відповідей респондентів, ми прийшли до висновку, що порівняльний аналіз результатів дослідження соціалізації особистості учня виявив, що учні, учнів з повних сімей мають вищі показники по всім чотирьом шкалам – «соціальна адаптація», «самостійність», «соціальна активність», «моральність» на відміну від учнів з числа дітей-сиріт. Таким чином, можна зробити висновок, що учні ПТНЗ з числа дітей-сиріт потребують особливої уваги та фахової соціально-педагогічної підтримки.

Наступна, проведена нами в ході дослідження методика «Суб'єктивне відчуття самотності» дозволила оцінити вплив відчуття самотності учнів ПТНЗ, яке є значним фактором їх ефективної соціалізації та підтвердженням (або спростуванням) необхідності їх додаткової соціально-педагогічної підтримки.

Узагальнюючи отримані дані, ми отримали наступні результати: високий рівень відчуття самотності характерний для 45% учнів з числа дітей-сиріт, середній – для 45% респондентів, низький рівень самотності характерний для 10% опитаних учнів ПТНЗ з числа дітей-сиріт.

Орієнтуючись на ці показники, слід зазначити, що при подібному рівні почуття самотності у цієї категорії учнів ПТНЗ вони вимагають додаткової уваги та соціально-педагогічної підтримки фахівця для попередження негативних для їх успішної соціалізації наслідків.

Окрім того, нами було проведено інтерв'ювання фахівців соціально-психологічної служби ПТНЗ (соціального педагога та практичного психолога) а також 4 майстрів груп, де навчаються діти з числа сиріт. Хоча метою перебування дітей у ПТНЗ є професійне навчання [2], і майстри та соціально-психологічна служба намагаються підтримувати соціальний та освітній рівень дітей, цього явно недостатньо. За визначенням соціального педагога закладу, деякі діти-сироти дуже відстають від своїх однолітків, які навчаються в ПТНЗ, або в загальноосвітніх школах (якщо порівнювати з вступниками після 9-го класу). Багатьом з них не вдається в повному обсязі засвоювати шкільну програму, не говорячи вже про здобуття професії, хоча їх показники інтелектуального розвитку знаходяться у межах допустимого.

Система соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт у досліджуваному ПТНЗ утілює в собі всю сукупну діяльність установ подібного типу в трьох сферах:

- в процесі навчання учнів-сиріт (діяльність педагогів, майстрів, соціально-психологічної служби і дитини по засвоєнню учбового матеріалу в рамках програми професійно-технічної освіти; самопідготовка діяльність дитини із самоосвіти а також її участь в роботі додаткових занять і груп);
- у сфері життєзабезпечення вихованців (трудова діяльність, підтримка порядку і охайності на території гуртожитку і т.д.);
- у позанавчальній сфері (діяльність таких учнів за інтересами – підтримка їх соціальної адаптації та організація дозвілля).

До ключових проблем в організації соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт на базі ПТНЗ респонденти віднесли наступні негативні особливості організації життєдіяльності виховного процесу:

– в умовах проживання вихованців: новизна наявності особистого простору у такої дитини та її особистих речей; соціально-побутові умови гуртожитку без можливості їх альтернативи; тривале організаційне існування груп таких учнів при обмеженому колі контактів;

– в організації спілкування: неспроможність і неефективність форм спілкування педагогів з дітьми, їх неготовність до особливостей цієї групи учнів; авторитарний стиль спілкування на рівні «дорослий – дитина» і як наслідок на рівні «дитина – дитина»; переважання не індивідуальної, а групової співвіднесеності до дитини; переважання негативних оцінок, які найчастіше зміщені в сферу дисциплінарних моментів; поєднання емоційної відчуженості дорослих з схильністю

пригнічувати, нав'язувати свою думку і відмовляти дітям в здатності самим судити про різні предмети, явища, людей; чергування опіки і позбавлення необхідної кількості спілкування; обов'язковість спілкування, постійне включення дитини в систему вимушених контактів; відсутність в процесі педагогічного спілкування гнучкого підстроювання під психіку дитини і т.п.;

– в організації виховання: надзвичайна звуженість розвиваючого середовища, малочисельність і одноманітність об'єктів, з якими діють ці учні, починаючи з побутових предметів, і закінчуючи спеціальними іграшками; недоліки програм виховання і навчання, що не враховують проблеми розвитку цієї групи дітей і не компенсують соціальні дефекти розвитку після інтернатних закладів, викликані відсутністю сім'ї і педагогічною занедбаністю; недиференційований підхід до дітей в процесі їх виховання; низький рівень (або повна відсутність) реального учнівського самоврядування; використання різних видів і форм примушення, заборон і покарань і т.п.

«В результаті попереднього тривалого перебування в інтернатних закладах, у учнів з числа дітей-сиріт, що навчаються у нас, в процесі діагностики виявляється низький рівень психологічного комфорту. Причина цього криється в незадоволеності життєво важливих потреб дитини – в безпеці, любові, спілкуванні, в пізнанні за допомогою дорослих навколишнього світу – що приводить до різних психосоматичних захворювань, якими в дитячих будинках і школах-інтернатах страждають більшість дітей, які згодом вступають на навчання до нашого ЦПТО. Дані чинники ускладнюють роботу по забезпеченню психологічної та соціально-педагогічної підтримки учнів з числа дітей-сиріт».

Соціальний педагог закладу наголошує, що головною формою забезпечення норм соціально-педагогічної підтримки дитини-сироти і основним шляхом вирішення проблем щодо її розвитку є її соціально-педагогічний супровід, однак в умовах ПТНЗ його досить важко повноцінно організувати. В умовах же державних установ очевидна необхідність зміни підходів до їх виховання включаючи організацію діяльності щодо засвоєння цими учнями базових соціальних цінностей (сім'я, спілкування, дружба, відповідальність, взаємодопомога тощо).

Окрім того на базі ПТНЗ надаються всі пільги, передбачені законодавством для цієї категорії учнів, а саме: учні з числа дітей-сиріт зараховуються на повне державне забезпечення до закінчення ними навчання; їм виплачується стипендія, розмір якої збільшується не менш ніж на 50% в порівнянні з розміром стипендії, встановленої для інших учнів; їм виплачується щорічна допомога на придбання навчальної літератури і письмового приладдя в розмірі тримісячної стипендії та ін. [1].

Також учні ПТНЗ з числа дітей-сиріт отримують повний перелік психолого-педагогічних та соціально-педагогічних послуг, а саме: діагностику, профілактику, психолого-педагогічну підтримку, консультування, розвиток соціальних компетенцій, корекцію та терапію, організоване дозвілля і т.п.

До основних інновацій, які на думку опитаних доцільно внести до сфери роботи з учнями-сиротами, вони віднесли всього дві речі: поліпшення фінансування цієї категорії дітей (зокрема наголошуючи не тільки на прямій фінансовій допомозі цим дітям, а й на виділенні коштів на їх проживання та харчування) та поліпшення державної підтримки їх подальшої соціалізації (продовження отримання освіти, допомога у отриманні першого робочого місця, вирішення житлового питання і т.п.).

Таким чином, можна підвести підсумки, що за результатами дослідження підтвердилась його гіпотеза про безумовну необхідність додаткової соціально-педагогічної підтримки учнів ПТНЗ з числа дітей-сиріт. Порівняльний аналіз результатів дослідження соціалізації особистості учня виявив, що учні, учнів з повних сімей мають вищі показники по всім чотирьом шкалам соціалізованості – «соціальна адаптація», «самостійність», «соціальна активність», «моральність» на відміну від учнів з числа дітей-сиріт. Рівень ж самотності цієї категорії учнів переважно є високим та середнім. Ці показники підтверджують необхідність додаткової фахової підтримки з боку соціально-психологічної служби ПТНЗ. Фахівці ж цієї служби підтверджують необхідність додаткових заходів з підтримки дітей-сиріт в умовах ПТНЗ, наголошуючи на першочерговій необхідності поліпшення фінансування цієї категорії дітей (зокрема наголошуючи не тільки на прямій фінансовій допомозі цим дітям, а й на виділенні коштів на їх проживання та харчування) та поліпшення державної підтримки їх подальшої соціалізації (продовження отримання освіти, допомога у отриманні першого робочого місця, вирішення житлового питання і т.п.).

Власне соціально-педагогічна діяльність – різновид професійної діяльності, яка спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її

соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини [4, с. 43].

ПТНЗ – це професійно-технічний навчальний заклад, який забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я [5, с. 22].

Професійно-технічна освіта – складова системи освіти України, що є комплексом педагогічних і організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Здобувається у професійно-технічних навчальних закладах. Професійно-технічна освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їх кваліфікації [6, с. 11].

Професійно-технічне навчання – складова професійно-технічної освіти. Професійно-технічне навчання передбачає формування у громадян професійних умінь і навичок, необхідних для виконання певної роботи чи групи робіт, і може здійснюватися у професійно-технічних навчальних закладах, а також шляхом індивідуального чи курсового навчання на виробництві, у сфері послуг [4, с. 43].

Питання державної (в тому числі соціально-педагогічної) підтримки дітей-сиріт з числа учнів ПТНЗ окремо регулюється. Так, держава гарантує дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, переважне право на зарахування до професійно-технічних навчальних закладів.

Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, під час навчання перебувають на повному утриманні держави і забезпечуються цільовим фінансуванням витрат на їх утримання, умови яких визначаються Кабінетом Міністрів України.

Випускникам професійно-технічних навчальних закладів - дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, подається державна матеріальна допомога за нормативами, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Держава гарантує випускникам професійно-технічних навчальних закладів – дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, працевлаштування за набутою професією та забезпечення житлом згідно з законодавством.

Отже, орієнтуючись на вищезазначене юридичне та наукове тлумачення базових категорій та понять, ми аналізували та узагальнювали теоретичні матеріали.

Соціально-педагогічна робота у професійно-технічних навчальних закладах базується на основних положеннях Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» та інших державних документах [6, с. 136].

Соціально-педагогічна робота в ПТНЗ має здійснюватися на засадах демократизму, використання потенціалу студентського самоврядування і спрямовується на забезпечення гармонійного розвитку особистості, здатної до самостійного мислення у дорослому житті. Викладачі ПТНЗ повинні творчо підходити до вибору форм виховних заходів, дбають про їх різноманітність, якість, актуальність. КВК, конкурси на кращу осінню композицію, концертні програми, зустрічі з ветеранами війни та праці, артистами, письменниками, екскурсії до театрів, музеїв, поїздки історичними місцями України [3, с. 119].

Концепція соціально-педагогічної роботи в системі вищої та професійної освіти є національно-демократичною. Це означає, що: виховання є національним, тобто спрямованим на розвиток національного самоусвідомлення і всі аспекти виховання мають відповідати духовій стратегічним цілям української нації і держави, нашій виховній традиції та ментальності; другою домінуючою тенденцією соціально-педагогічного процесу стає демократизація особистості і пристосування її до життя в умовах свободи [6, с. 37].

Головною метою соціально-педагогічної роботи у ПТНЗ виступає всебічний і гармонійний розвиток особистості, набуття студентами соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури національних взаємин, формування у молоді рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури [3].

Загальна мета соціально-педагогічної роботи у ПТНЗ конкретизується через систему виховних завдань, що об'єднані в напрями: інтелектуальне, національно-патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, екологічне, фізичне виховання [4].

Головною закономірністю соціально-педагогічної роботи в ПТНЗ є орієнтація на розвиток особистості. При цьому акцент робиться на гармонії соціумності та індивідуальності особистості, від чого залежить наскільки вільно і творчо студенти (учні) виявлятимуть себе в реалізації культурно-гуманістичної функції. Розвиток особистості в гармонії із загальнолюдською і національною культурою залежить від рівня засвоєння базової культури. Соціально-педагогічна робота в ПТНЗ передбачає реалізацію індивідуально-творчого підходу у виховному процесі [2].

Основні напрями соціально-педагогічної роботи в умовах ПТНЗ:

1. Соціально-педагогічна підтримка інтелектуального розвитку, яка передбачає:

- засвоєння системи знань, яка спроектована з відповідних навчальних предметів і містить перелік смислових елементів суспільного досвіду (фактів, понять, означень, теорем, законів, положень, правил діяльності тощо);
- розвиток пізнавального інтересу, творчої активності, мислення, раціональної організації навчання;
- розвиток критичного мислення, здатності усвідомлювати та відстоювати особисту позицію;
- вироблення вміння самостійно здобувати знання;
- готовність до застосування знань, умінь в практичній діяльності;
- формування особистісного світогляду – узагальненого розуміння всього світу в цілому на ґрунті великої кількості впорядкованих поглядів, переконань.

2. Соціально-педагогічна підтримка громадянського розвитку.

Процес соціалізації невіддільний від національного ґрунту і коріння свого народу, формує і оберігає національну культуру. Організація, зміст, форми, і методи соціально-педагогічної роботи в ПТНЗ будуються з урахуванням тисячолітньої історії, культурно-історичної традиції народу на основі національної культури. Зважаючи на це, соціально-педагогічна підтримка громадянського розвитку передбачає:

- виховання любові до рідної землі, родини, свого народу, Батьківщини;
- формування національної свідомості;
- культивування кращих рис української ментальності (працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою та ін.);
- виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій;
- формування готовності до творчої праці на благо людей та процвітання держави;
- формування відповідальності за долю країни;
- виховання громадянського обов'язку перед країною, суспільством;
- формування політичної культури;
- становлення етики міжнаціональних стосунків.

3. Соціально-педагогічна підтримка розвитку соціально-правової культури.

Одним з важливих напрямів соціально-педагогічної роботи є підтримка розвитку правової культури студентської (учнівської) молоді, яке включає в себе:

- прищеплення поваги до прав та свобод людини та громадянина;
- виховання поваги до Конституції, законів України, державних символів;
- засвоєння основ державного, трудового, цивільного, сімейного та кримінального права;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю;
- виховання поваги до прав і свобод інших людей;
- формування активної протидії випадкам порушення законів.

4. Соціально-педагогічна підтримка розвитку формування ціннісних орієнтацій особистості.

У складному процесі формування всебічно розвиненої, гармонійної особистості провідне місце належить формуванню ціннісних орієнтацій особистості, яке передбачає:

- формування у студентів основ загальнолюдської і народної моралі: совісності, порядності, тактовності, співчуття, милосердя, доброти, чесності, гуманності, толерантності та інших добродієвостей;
- виховання поваги до батьків, педагогів, старших, духовної єдності поколінь;
- виховання почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни;
- готовність будувати своє життя за принципами гуманізму;
- подвижництво у подоланні страху, насильства, жорстокості;

– виховання моральної культури особистості, засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань, дотримання їх як звичних форм особистої поведінки.

5. Соціально-педагогічна підтримка розвитку культурних цінностей особистості, яка передбачає художньо-естетичну освіченість і вироблення вмінь творити прекрасне у повсякденному житті. Перша група завдань включає формування естетичних знань, поглядів, смаків, почуттів, ідеалів, які ґрунтуються на національній естетиці та кращих надбаннях цивілізації. Друга – активну участь кожного студента (учня) в естетичному житті.

Розвиток культурних цінностей включає в себе:

- формування системи знань про світову культуру і мистецтво;
- розвиток естетичних потреб і почуттів;
- розвиток художніх здібностей і творчої діяльності.

6. Соціально-педагогічна підтримка розвитку трудової соціалізації особистості.

Вагому роль у становленні висококваліфікованого фахівця, готового до розв'язання найскладніших завдань, обізнаного і компетентного відіграє розвиток трудової соціалізації, який передбачає:

- формування працелюбної особистості, що свідомо і творчо ставиться до праці;
- розвиток умінь самостійно та ефективно працювати;
- здійснює формування почуття господаря та господарської відповідальності;
- формує готовність до постійного самовдосконалення та праці в сучасних умовах.

7. Соціально-педагогічна підтримка розвитку ейкуменної соціалізації.

Глобальні проблеми сучасності, що виникли у масштабах всього людства, вимагають переосмислення та переоцінки сформованого стереотипу, який підтримує споживацьке ставлення до навколишнього середовища. Тому процес розвитку ейкуменної соціалізації ставить за мету:

– формування екологічної культури, що поєднувала б знання провідних ідей, основних наукових понять та фактів, на базі яких здійснюється оптимальне функціонування системи «людина – суспільство – біосфера – техносфера»;

- оволодіння знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування;
- виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство;
- формування основ глобального мислення;
- виховання готовності до активної екологічної та природоохоронної діяльності.

8. Соціально-педагогічна підтримка популяризації здорового способу життя.

Оволодіваючи професією, студенти мають розвинути необхідні вміння та якості, що допоможуть їм забезпечити їхній життєвий успіх. Зокрема, досконалий фізичний розвиток, адаптованість до зовнішнього середовища, пристосування до умов праці.

Беручи до уваги важливість та необхідність популяризації здорового способу життя студентської молоді, фізичне виховання передбачає:

- формування знань про роль фізичної культури в житті людини;
- забезпечення повноцінного фізичного розвитку студентів;
- фізичне, духовне та психічне загартування;
- виховання відповідального ставлення до власного здоров'я, профілактики захворювань, ведення здорового способу життя;
- створення умов для активного відпочинку студентів;
- протидія та запобігання негативним звичкам.

Вихідними положеннями планування соціально-педагогічного процесу є принципи національного виховання студентської молоді, що й визначають вимоги до змісту, організації і методів виховання. Його мета і завдання виходять із загально-педагогічних та психологічних принципів [23, с. 75].

Незмінно головним учасником у соціально-педагогічному процесі залишається особистість соціального педагога, викладача, педагога-наставника (майстра) академічної групи. Саме ці фахівці з перших днів допомагають студентам (учням) сформувати колектив навчальної групи, проводять як індивідуальну, так і групову організаційно-виховну та культурно-освітню роботу, встановлюють зв'язок з батьками студентів, з'ясовує особистісні проблеми студентів, надають їм першу комунікативну допомогу тощо [5].

У річному плані роботи ПТНЗ, планах соціально-педагогічної роботи повинні бути представлені всі аспекти соціально-педагогічної роботи, що збалансовані та зведені у конкретні заходи [1, с. 17].

Напрямок роботи «Я і Я» включає в себе формування громадянського ставлення до себе, громадянської відповідальності, розвиток правової культури, роз'яснення сутності свідомої дисципліни, створення психологічного комфорту у колективі для студентів і викладачів, розвиток творчих здібностей, виховання потреби у здоровому способі життя [12].

На загальному рівні ці аспекти реалізуються у створенні системи тренінгової роботи та наданні психологічних консультацій соціальним педагогом індивідуально та в навчальних групах, волонтерській роботі, участі студентів (учнів) ПТНЗ у акції «Серце до серця», відзначенні Дня Прав Людини, проведенні місячника правосвідомості, роботі Правового всеобучу для викладачів, студентів і батьків, роботі Ради з правового виховання, роботі Центру гармонійного розвитку. Керівниками навчальних груп (майстрами) під керівництвом соціального педагога проводиться серйозна робота зі студентами (учнями), що мають ознаки дезадаптації, організовується облік таких студентів та розробляється план заходів по подоланню ознак дезадаптації [8].

Напрямок «Я і моя сім'я» – це формування громадянського ставлення до сім'ї, підготовка до виконання головних соціальних сімейних ролей, виховання поваги до інституту сім'ї, підтримання зв'язків з сім'ями студентів та залучення їх до практичної діяльності в ПТНЗ. Втілюється у практичну діяльність проект з родинного виховання «Сім'я та училище: консолідація зусиль».

Для ознайомлення з соціально-економічним положенням сімей студентів (учнів) повинен бути розроблений та заповнюється соціальний паспорт групи, систематично проводяться батьківські збори, Батьківські дні, працює лекторій для батьків [5, с. 63].

Напрямок «Я і культура» – це формування громадянського ставлення до мистецтва, осмислення студентами значимості мистецтва для сучасної людини, розвиток духовного світу на основі пізнання мистецтва, літератури, фольклору.

Напрямок «Я і мій ПТНЗ» спрямований на розвиток громадянського ставлення до ПТНЗ, осмислення студентом необхідності науково-професійних знань для нормального життя у сучасному світі. Вихідні положення: в ПТНЗ ми одержуємо не тільки загальні знання, але і майбутню професію; ми вчимося жити. ПТНЗ – джерело формування необхідних якостей громадянина [2].

Напрямок «Я і моя Україна» – це формування громадянського відношення до Батьківщини, усвідомлення студентом себе як частини своєї Батьківщини, її громадянина і патріота [4].

Напрямок «Я і планета Земля». В зміст діяльності входить усвідомлення студентом (учнем) себе як частини планети, уявлення про те, що кожен громадянин відповідає не тільки за себе, свою сім'ю, свою Батьківщину, але і за всю Землю.

Соціальний педагог здійснює діагностику особистості, визначаючи її спрямування, рівень тривожності, інтелектуальний рівень, проводить соціометричні дослідження у групах. На базі психологічного клубу повинна проводитись робота з дезадаптованими студентами. Дієвою є участь соціального педагога у роботі методичного об'єднання керівників навчальних груп [3].

На базі ПТНЗ доцільно реалізовувати програми з превентивного виховання «Рівний – Рівному», проводиться акції боротьби з тютюнопалінням, велика увага повинна надаватися профілактиці захворювань, що передаються статевим шляхом та профілактиці виникнення наркозалежності.

Одним із найважливіших завдань соціально-педагогічної роботи є соціалізація особистості [9]. Функція соціалізації реалізується в гуманістично-орієнтованій взаємодії «педагог – студент». Керівник навчальної групи (соціальний педагог, майстер) допомагає студентам в особистісному розвитку, засвоєнні та прийнятті суспільних норм, цінностей, дотриманні засад духовно повноцінного буття. Він бере на себе місію старшого колеги – допомогти студентові оволодіти позитивними соціальними ролями, використовуючи позааудиторну соціально-педагогічну роботу як «ситуації соціального досвіду поведінки». Але і сам керівник є об'єктом соціалізації, тому що теж переймає і трансформує соціальний досвід, носієм якого є студентство [8, с. 73].

Отже, педагогічним засобом соціалізації є множинність стосунків, що виникають не тільки у навчальному процесі, а й в організації соціально-педагогічної роботи.

Соціальний педагог (а у разі його відсутності керівник навчальної групи) повинен:

- спільно з активом складати проект плану соціально-педагогічної роботи на навчальний рік;
- стежити за виконанням плану, у процесі аналізувати ефективність соціально-педагогічної роботи, розвиток творчої ініціативи студентів, студентських самоврядних організацій;
- проводити індивідуальну роботу зі студентами; виявляти нахили і здібності студентів і сприяти їх участі в роботі наукових гуртків, творчих студій, культурних товариств, клубів за інтересами, спортивних секцій, у художній самодіяльності;

- тримати в полі зору успішність студентів, встановлювати контакти з відповідними службами для створення належних умов навчання, надання студентам необхідної допомоги, здійснення заходів для роботи з обдарованими студентами;
- висловлювати свої рекомендації академічній групі щодо проведення виховних годин, присутній на них, сприяти залученню студентів до загальних заходів;
- піклуватися про житлово-побутові умови студентів, про їх культурний відпочинок, відвідувати студентів на приватних квартирах;
- вносити пропозиції щодо заохочення найкращих студентів, брати участь у складанні характеристик студентів академічної групи;
- відповідати за свою роботу перед адміністрацією ПТНЗ [9, с. 81].

Планування значною мірою визначає результати та перспективність системи соціально-педагогічної роботи. Цілеспрямоване й чітке планування допомагає уникнути багатьох помилок і негативних явищ у студентській групі. Обґрунтований план дає змогу накреслити загальні перспективи та конкретні шляхи розв'язання поставлених соціально-педагогічних завдань [7, с. 115].

Питання аналізу та контролю за станом соціально-педагогічної роботи повинні розглядатися систематично на нарадах при директорі, педагогічних радах, засіданнях методичного об'єднання, методичних радах, психолого-педагогічних семінарах та консилиумах [9, с. 131].

Таким чином, соціально-педагогічна робота у ПТНЗ передбачає орієнтацію на формування особистості, гуманізм, духовність, діловитість, активізацію кожної людини зокрема, її самореалізацію в матеріальній і духовній сферах суспільного життя, дотримання всіх прав людини. А принципи соціально-педагогічної роботи в ПТНЗ – це вихідні положення, що визначають вимоги до змісту, організації методів виховання, до викладача і всіх тих, хто має відношення до соціально-педагогічного процесу.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (ст.1) м. Київ, 13 січня 2005 року. N 2342-IV.
2. Караман О. Л. Захист дитинства як соціально-педагогічна категорія, її сутність і зміст / О. Л. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 1. – С.10-18.
3. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [За заг. ред. проф. І. Д. Зверева]. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
1. Андреевкова Н. В. Проблема социализации личности / Н. В. Андреевкова. – М.: Высшая школа, 1970. – 405 с.
1. Бакатанова В. Ціннісні орієнтації учнів ПТУ / В. Бакатанова // Професійно-технічна освіта. – 2000. – № 3. – С.20-23.
2. Беляева А. Т. Дидактические принципы профессиональной подготовки в профтехучилищах: метод. пособие / Антонина Павловна Беляева. – М.: Высш. шк., 1991. – 208 с.
3. Біліченко О. С. Стратегічні напрями формування державної молодіжної політики / О. С. Біліченко // Агросвіт. – 2012. – №12. – С. 53-57.
4. Бондырева С. К. Психолого-педагогические проблемы интегрирования образовательного пространства / С. К. Бондырева. – М.: Сфера, 2003. – 177 с.
5. Бронскова О. В. Життєві цінності та пріоритети учнівської молоді ПТНЗ / О. В. Бронскова, В. А. Пензар // Професійна освіта: теорія і практика. – 2004. – № 1/2 (19/20). – С. 62-81.
6. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітка/ І.С. Булах. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. – 340 с.
7. Вдович С. Естетичне виховання у професійно-технічних навчальних закладах / С. Вдович // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 5. – С. 181–190.
8. Волинець Л. С. Соціальні проблеми дитинства в сучасній Україні / Л. С. Волинець // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 3 – С. 34-38.

Мачушник О.Л.,

Самчик Дар'я,

б1 група, природничий факультет

Особливості дружби в юнацькому віці

Дружба - найважливіший вид емоційної прихильності і міжособистісних відносин юнацького віку. Психологічні закономірності юнацької дружби - будь то її ідеал чи реальні властивості - відрізняються дивною стійкістю і проявляються в самих різних соціальних і культурних середовищах. Інша справа, що дружба різних людей ніколи не буває однаковою, а має вікові, статеві та індивідуально-типологічні варіації.

У вітчизняній та зарубіжній психології дослідженнями цієї проблеми займались: І. С. Кон, Г. Ф. Абрамова, Ф. Райс, Л. М. Фрідман, Н. Ф. Добринін. Завдання дослідження полягали в тому, щоб вивчити особливості міжособистісних відносин в підлітковому та юнацькому віці; визначити самооцінку підлітків та юнаків; вивчити вплив самооцінки на між-особові відносини підлітків та юнаків. Для дослідження застосовували методику міжособових відносин.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей дружби в підлітковому віці, її основні аспекти. Розглянути чим дружба в підлітковому віці відрізняється від дружби інших вікових категорій, розкрити основні причини виникнення проблем і конфліктів в становленні дружніх відносин між особами юнацького віку.

Для початку розглянемо загальні особливості становлення дружби в юнацькому віці. Вікова динаміка дружби, як і інших міжособистісних відносин, вимірюється, перш за все, ступенем її вибіркової й стійкості. Тобто з переходом від дитинства до отрочства і від отрочства до юності ці якості зростають. «Якщо школярі і молодші школярі не розмежовують дружбу і товариство, то юнаки вже вважають дружбу винятковим, індивідуальним ставленням» [1].

Юнацька дружба за своєю природою поліфункціональна. Цим пояснюється різноманітність її форм: від простого спільного проведення часу до найглибшого саморозкриття. Психологічна цінність юнацької дружби в тому, що вона є одночасно школою саморозкриття і школою розуміння іншої людини.

Особливістю дружби юнацького віку є те, що для них вже значного місця посідає спілкування та зв'язок з дорослими. Потреба в емоційному контакті зі старшим іноді набуває форми пристрасного захоплення, коли в дорослому бачать живе втілення ідеалу. Але потреба в дружбі з однолітком виявляється не менш значною. «Відповідаючи на запитання: «Людину, якого віку ви хотіли б мати своїм найближчим другом - старших за себе, свого віку або молодших?», юнаки різного віку віддають рішучу перевагу одноліткам (75-80% всіх відповідей), рідше – старшому віку (від 11 -12 до 18-19%) і зовсім рідко (від 1-4%) молодшому» [2].

Юнаки та дівчата знаходяться у постійному очікуванні спілкування, і цей душевний стан змушує їх активно шукати спілкування з однолітками, яке відрізняється особливою довірою, інтенсивністю, відповідальністю. Тому стає зрозумілим, чому так важко переживаються невдачі. Як з'ясувалось при опитуванні, тільки 33% хлопців з випускних класів вважають, що справжня дружба серед однолітків їхнього віку зустрічається часто. Юнацька дружба - перша самостійно обрана прив'язаність, яка передуює коханням з притаманною йому високою емоційністю та безкомпромісністю.

Передумовою дружби стає усвідомлена потреба в ній, обумовлена відчуттям самотності та дефіцитом емоційного тепла; а іноді дружба поступово виростає з товариських відносин [3].

Основою для вибору друга є відображення неусвідомлених потреб старшокласника, підтвердження свого "Я" у друзях, ідентифікація з другом, іноді аж до втрати власної індивідуальності, підтвердження в друзях свого доповнення; пошуки психологічного захисту, зразків для наслідування та ін. Вибір друзів, характер взаємовідносин з ними залежать від цих неусвідомлених психологічних потреб. У справжньої дружби є одна незвичайна ознака - ніколи не виникає бажання переробити, перевиховати іншу людину. Друг допомагає бути справедливим у ставленні до власного "Я", власної позиції.

Пробачення до кінця - це важлива властивість справжньої дружби, це прояв безмежної довіри до іншої людини. Іноді втрачена довіра в дружбі не відновлюється. Моральна природа дружби заключається у її безкорисливості. Друзі оцінюють одне одного за моральними законами, тому що в основі дружби є свобода. Дружба не може існувати без моральних взаємовідносин; вона заснована на справедливості, вона не потребує від людини неможливого. Від друга чекають розуміння, другу дають розуміння. Друг стверджує реальність існування "Я" іншої людини. Юнацьке кохання передбачає більшу міру інтимності, ніж дружба, і вона ніби включає в себе дружбу, а також потребу людської близькості, пов'язану з фізіологічним дорослішанням [4].

З метою виявлення дружніх стосунків у студентів природничого факультету проведено опитування, в якому студентам було задано ряд запитань про дружбу. В опитуванні взяло участь 16 студентів. До анкети було включено питання, які дозволяли з'ясувати відношення до дружби та її

роль в житті особистості. Аналіз результатів показав, що в студентів спостерігається позитивне відношення до дружби і вона посідає одну з основних позицій в їх житті. Це пояснюється наприклад тим, що на одне з питань про дружбу більшість опитуваних її поважає і вважає що вона необхідна в житті, а також на запитання про те чи можна дружити будь з ким, практично всі відповіли, що ні. На такий результат значно впливає зовнішнє середовище, соціум та головним чином підвищена індустріалізація в світі в наш час.

На перше запитання: «Що є в дружбі найважливішим?», більшість відповіли, що в дружбі є найважливішим вірність, відданість, підтримка у важку хвилину, але не корисливість.

На запитання: «Що таке друг?», більшість досліджуваних відповіли, що це та людина, яка розуміє і з якою можна поділитися найбільшими таємницями.

Під час опитування було встановлено, що 70 % аудиторії поважають дружбу, 25 % - не розуміють що таке дружба, а 5 % - вагаються у відповіді. На запитання: «Чи потрібна дружба взагалі?», 95 % відповіли – так, а 5 % - ні.

На запитання “Чи можлива дружба між хлопчиком і дівчинкою?” 50 % опитуваних відповіли, що так, а 50 % - ні. Всі досліджувані вказали, що вони не хотіли би нічого змінити в своєму другові на краще, друзі які є, такими їх треба приймати. 100 % опитуваних вказали, що друзі не зобов’язані дарити одне одному подарунки, лише якщо вважають за потрібне.

Було наявне питання: «Як Ви вважаєте дружити потрібно з усіма?», на що 80 % дали відповідь – ні, друзів обирають серед багатьох знайомих, а 20 % - так, дружити можна з багатьма. Багато хто (65 %) зазначили, що потрібно дбати про збереження дружби, а 35 % відповіли що ні. Виявилось, що в більшості опитуваних (75 %) не багато друзів, в інших друзів більше.

80 % юнаків вказали, що можуть довірити своєму другові найбільшу таємницю, а 20 % вважають, що не потрібні нікому довіряти таємниці. Майже всім опитуваним (95 %) доводилось сваритись з друзями, лише 5 % уникали сварок з друзями. Для 90 % довіра до друга є найважливішою в дружбі, а 10 % не мають повної довіри до друзів.

На поставлене запитання: «Яким має бути Ваш друг?», юнаки дали відповідь що друг має бути позитивною і доброзичливою людиною з почуттям гумору, чуйний, м’який, ввічливий і привітний. Майже всі опитувані (90 %) впевнені, що друзі довіряють їм, а 10 % не знають відповіді на запитання.

В 60 % юнаків виявилось, що до них друзі часто звертаються за допомогою, всі інші (40%) не часто зустрічаються з проблемами своїх друзів.

Підтримка друзів у важку хвилину знайома для 65 % опитуваної аудиторії, інші 45 % не відчують постійної підтримки з боку друзів.

На запитання: «Ви можете прийти до друга не попередивши його?» більшість опитуваних (85 %) все ж не можуть собі такого дозволити і попереджають про свій прихід завчасно, а 15 % можуть спокійно прийти, не попереджаючи друзів про це.

Найбільш складним виявилось запитання: «Які ознаки відрізняють дружбу від інших міжособистісних відносин і прихильностей?». Ніхто так і не зміг дати остаточної відповіді на це запитання.

За результатами дослідження з’ясувалось, що дружба в юнацькому віці це досить цікаві та складні відносини, які посідають важливе значення в їх житті. Для того, щоб зрозуміти особливості та відмінності дружби в даний період життя необхідний час і багато досліджень, але хоч скільки їх не проводити досить важко дати загальну характеристику особливостям дружби, так як вона для кожного являє собою індивідуальні та інтимні відносини. Наприклад основні особливості, які нам довелось визначити: кожен з юнаків має багато товаришів, лише декілька з них можуть бути справжніми друзями, які пов’язані спільними інтересами та захопленнями. Практично всі вважають себе хорошими друзями і не стали б заводити дружбу через користь. У більшості друзі постійно підтримують одне одного та діляться таємницями, дбають про свою дружбу. Опитувані юнаки впевнені що в дружбі найголовніше це довіра, повага, щирість та розуміння одне одного.

Список використаної літератури:

1. Драгунова, Т.В. Подросток/ Т.В. Драгунова - М.: Знание, 1976. – 67 с.;
2. Кон І.С. Психологія ранньої юності. – М., 1989. – 171 с.;
3. Кон І.С. Психологія ранньої юності. – М., 1989. – 172 с.;
4. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднічук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.

Особливості інтелектуального потенціалу у підлітків із порушеннями слуху

Інтелектуальний потенціал особистості – це один з факторів її успішності та самореалізації. Вивчення інтелекту у дітей з вадами слуху це можливість розроблення ефективних технологій соціальної адаптації підлітків.

Інтелект (від лат. - розум) найчастіше ототожнюється з мисленням. Інтелект - це мислиннева здатність людини. Проте ще французький психолог Ж. Піаже розводив ці поняття. Він пропонував трактувати інтелект як «психічну адаптацію до нових умов» [1]. За Піаже, «інтелект є станом рівноваги, якого тяжіють все послідовно розташовані адаптації сенсомоторного і когнітивного порядку як і, як і всі взаємодії організму з середовищем» [2]. Одне з основних особливостей людського інтелекту у тому, що ні всяке зміст, одержуване із зовнішнього світу, то, можливо засвоєно, а лише те, яке хоча б приблизно відповідає внутрішнім структурам індивіда. Засвоєння (асиміляція) і пристосування (акомодация) перебувають між собою у стані незбалансованого рівноваги, і діяльність людини спрямована до досягнення рівноваги між асиміляцією і акомодациєю. Ще однією важливим показником інтелекту є його організованість, тобто. уявлення інтелектуальної активності суб'єкта як деякою структури із у ній окремих елементів. Нині існують принаймні три трактування поняття інтелекту:

1. Біологічна трактування: «здатність свідомо пристосовуватися до нову ситуацію».

2. Педагогічна трактування: «спроможність до навчання, здатність учитися».

3. Структурний підхід, сформульований А. Біне: інтелект як «здатність адаптації коштів до мети». З погляду структурного підходу, інтелект – це сукупність тих чи інших можливостей [3].

Сукупність пізнавальних процесів людини визначає її інтелект. «Інтелект – це глобальна здатність діяти розумно, раціонально й добре справлятися із життєвими обставинами» (Векслер), тобто. інтелект сприймається як здатність людини адаптуватися до навколишньому середовищі.

Як відомо, ідея єдності інтелекту і афекту спочатку виникла в працях Л.С. Виготського, який відкрив існування динамічної смислової системи, що є єдністю інтелектуальних і афективних процесів [1]. Разом з впливом мислення на афект існує зворотний вплив афекту на мислення, яке, зокрема, проявляється в тому, що, по-перше, « у всякій ідеї знаходиться в переробленому виді афективне відношення людини до дійсності, представленій в цій ідеї» [1, с. 22]; по-друге, сама думка виникає з мотивуючої сфери нашої свідомості [1, с. 357]. Положення про взаємозв'язок когнітивних і емоційних процесів розвивали С.Л. Рубінштейн і О.М. Леонтьєв. Згідно С.Л. Рубінштейну, мислення вже само по собі є єдністю емоційного і раціонального, а емоція – єдність емоційного і інтелектуального [2]. О.М. Леонтьєв показав, що мислення має емоційну (афективну) регуляцію [3]. Проте, як ми вже говорили, намічені Л.С. Виготським підходи до розуміння єдності інтелекту і афекту в процесі розвитку людини у вітчизняній психології доки не отримали належної розробки.

Проблеми формування інтелектуального потенціалу та шляхи їх розв'язання представлені в дослідженнях Б. Ананьєва, Є. Степанової, А. Седунової, Г. Пантюхіна, Д. Зубова, А. Ібраєва та ін. Вивчення особливостей інтелектуального потенціалу в підлітковому віці є поодинокими (П. Грищенко, А. Маха, В. Подтакуй та ін.) й недостатньо комплексно висвітлюють специфіку зазначеної проблеми в цей віковий період [4-6]. Аналіз інтелектуального потенціалу як діапазону інтелектуальних можливостей особистості представлений в роботах Н. Кудрявцевої, В. Подтакуй, А. Седунової, дав можливість значно розширити уявлення про цей феномен. Підтвердженням цього є позиція Б. Ананьєва та Л. Головей згідно з якою, інтелектуальний потенціал є цілісною функціональною системою інтелектуальних можливостей та ресурсів особистості [4, 6]. Б. Ананьєв зазначав, що інтелектуальний потенціал виявляється в успішності інтелектуальної діяльності та психологічної «ціні» інтелектуального напруження [4]. С. Лапаєв, А. Єсенбаєва виокремлюють дві складові в структурі інтелектуального потенціалу: актуальні інтелектуальні можливості особистості та приховані інтелектуальні резерви й ресурси [5]. Однак, виокремлюючи тільки інтелектуальні компоненти вчені не враховують важливої ролі особистісних компонентів, зокрема, мотивації для активізації та успішності інтелектуальної діяльності. Особливості структурної організації інтелектуального потенціалу висвітлені в дослідженнях Б. Ананьєва, Д. Зубова, А. Седунової, В. Подтакуй та ін. Науковці в структурі інтелектуального потенціалу традиційно виокремлюють два основні компоненти: особистісний компонент та інтелектуальний компонент. Особистісний компонент виступає в якості регулятора інтелектуальної діяльності (А. Седунова). У якості

інтелектуального компонента виступає інтелектуальна діяльність. У структурі інтелектуального компонента виокремлюють структурні та операційні особливості інтелекту особистості (П. Грищенко, Д. Зубов, А. Седунова, Д. Ушаков та ін.) [4; 6]. Становлення особистості з порушеннями слуху відбувається за загальними закономірностями (Т. Богданова, Т. Розанова, І. Соловійов, Л. Тигранова, Ю. Щурова, Н. Яшкова, М. Marschark та ін.) [7]. Водночас, характеризується неспецифічними якісно-кількісними показниками вікової динаміки, психічного та соціального розвитку. Невизначеність цих показників досить часто детермінує своєрідність формування інтелектуального потенціалу особистості з порушеннями слуху.

Л. Терстоун з допомогою статистичних методів досліджував різні сторони загального інтелекту, що він назвав первинними розумовими потенціями. Він виділив сім таких потенцій:

1. рахункову здатність, тобто. здатність оперувати числами і виконувати арифметичні дії;
2. вербальну (словесну) гнучкість, тобто. легкість, із якою людина можна пояснити, використовуючи найбільш потрібних слів;
3. вербальне сприйняття, тобто. здатність розуміти усну і письмову мову;
4. просторову орієнтацію, чи здатність уявляти собі різні предмети і форми у просторі;
5. пам'ять;
6. спроможність до міркуванню;
7. швидкість сприйняття подібності чи різниці між предметами і зображеннями [8].

Виявлені особливості структурних та операційних особливостей інтелекту як складової інтелектуального компонента інтелектуального потенціалу підлітків з порушеннями слуху свідчить про те, що з одного боку підлітки з порушеннями слуху мають достатній рівень інтелектуальних можливостей, однак, з іншого боку – формування структурних та операційних складових інтелекту відбувається уповільнено та нерівномірно. Це обґрунтовує доцільність спеціальної розвивальної роботи із зазначеною категорією підлітків, що зорганізована з урахуванням сильних сторін та компенсаторних інтелектуальних можливостей. Для організації ефективної розвивальної роботи, що може здійснюватися як на уроках, так і в позанавчальній діяльності варто враховувати наступні рекомендації:

1. Сприяти розширенню загальної обізнаності підлітка. Загальна обізнаність виражає рівень володіння широкими знаннями з різних сфер життя, що проявляється у розсудливості та вмінні створювати власні індивідуальні методи систематизації інформації, яку неможливо об'єктивно класифікувати (за Л. Ясюковою) [9]. Низька загальна обізнаність проявляється в обмеженості світогляду та інтересів підлітка. Під час вивчення навчальних предметів низький рівень обізнаності спричиняє труднощі в уявленні особливостей функціонування тих речей, про які йдеться, що призводить до втрати інтересу до вивчення предмета. Чим вищий рівень обізнаності, чим ширший світогляд, тим вищою є допитливість особистості, що виражається в домінуванні установки на відкритість до різноманітної інформації. Розширення обізнаності передбачає не інформування підлітка, а зміну способу взаємодії з новою інформацією. Рівень обізнаності буде підвищуватися лише за умов сформованості інтересу підлітка до нового, цікавого, незвичного. Підвищувати рівень обізнаності можна шляхом відвідування різноманітних заходів, екскурсій, занять у гуртках, перегляду фільмів, після яких обов'язково має відбутися обговорення побаченого і нового. Шляхом обговорення стимулюється пізнавальна активність, систематизується отримана інформація, а також можливо прояснити ті моменти, які підліток не зрозумів чи зрозумів неправильно.

2. Розвивати понятійне мислення. Понятійне мислення проявляється у рівні опанування логічними алгоритмами оперування інформацією. Низький рівень розвитку понятійного мислення підлітків із порушеннями слуху проявляється у тому, що розмірковуючи над абстрактними поняттями вони використовують конкретні або псевдо поняття.

Роботу в цьому напрямі доцільно здійснювати шляхом дискусії, стимулюючи підлітка до формування, висловлення та відстоювання власної позиції щодо проблем, що мають соціальний, абстрактний і неоднозначний характер. Причому, засобом комунікації з підлітком має виступати такий, що дає змогу вільно висловлюватися нечуючому. Розвивати понятійне мислення можна завдяки організації ефективної роботи з невеликими текстами та інформаційними повідомленнями. Кожен текст та кожне повідомлення є системою смислових одиниць, які необхідно навчити виділяти, що передбачає формування вміння виокремлювати в інформації головні та другорядні аспекти, здатність до встановлення різного типу зв'язків (причинно-наслідкових, родо-видових тощо). Для цього доцільно при роботі з певним «текстом» (що може виражатися в різних формах – образній, мовній, графічній тощо) стимулювати підлітка до визначення та узагальнення головної

думки тексту. Тексти мають висвітлювати різноманітні аспекти життя та сфери знань, що забезпечить розвиток мислення, шляхом виокремлення спільності низки мисленнєвих дій незалежно від типу інформації, що опрацьовується. Інформацію необхідно подавати логічно і послідовно організовано, звертати увагу підлітка на системні зв'язки між поняттями, що дає змогу в подальшому засвоїти загальний понятійний принцип структурування інформації на основі об'єктивних зв'язків. Оволодіння основними логічними алгоритмами дає можливість визначати причинно-наслідкові, родо-видові зв'язки, оперувати поняттями, що загалом призводить до переструктурування внутрішнього досвіду в узгоджену систему понять.

3. Сприяти розвитку просторового мислення. Просторове мислення є якісно новим рівнем розвитку невербального компонента інтелекту й виражається у здатності до виокремлення та оперування просторовою структурою об'єктів та їхніми внутрішніми структурними зв'язками та відношеннями. Одиницями інформації просторового мислення є не властивості об'єктів, що сприймаються за допомогою зорового сприймання, а аналітично виокремленні характеристики просторової структури об'єктів. Просторове мислення зорієнтоване на ідентифікацію та порівняння об'єктів незалежно від кута зору. Високий рівень розвитку просторового мислення проявляється у здатності подумки здійснювати переміщення, комбінування, конструювання, створення штучних просторових об'єктів з необхідними внутрішніми та зовнішніми характеристиками. Просторове мислення забезпечує розуміння креслень й сприяє успішному засвоєнню знань з фізики та геометрії.

Домінування в навчанні нечуючих аудіального навантаження та зорієнтованість навчання на опанування усним мовленням порушує баланс в інтелектуальному розвитку невербальних та вербальних компонентів інтелекту, за переважанням останніх. Просторове мислення можна розвивати кількома етапами.

Перший етап передбачає формування візуально-рухових схем, що пов'язані з розв'язанням наочних завдань шляхом маніпуляції з реальними об'єктами, зокрема, шляхом використання збору за зразком цілого з елементів конструктора, мозаїки. Так, формується здатність до трансформації цілісного зорового образу в рухову схему, що сприяє формуванню деталізованого аналізу. Типові завдання підліток має супроводжувати поясненнями, коментарями, які дають змогу не лише відпрацювати рухові схеми, а й усвідомити власні дії. Після того, як така діяльність не викликати труднощів у підлітків доцільно переходити до наступного етапу. Другий етап передбачає зміну принципу роботи – спочатку підліток має висловити припущення про те, які деталі і як їх треба використати для створення цілісного образу, а потім перевірити їх практично й прокоментувати.

Наступний етап передбачає оволодіння схематичним замальовуванням об'єкта, який треба відтворити, що і є власне просторовими схемами. Лише після опанування зазначеними вміннями підліток здатний аналітично створювати мисленнєві просторові конструкції уявних чи реальних об'єктів.

4. Розвивати оригінальність мислення. Оригінальність є властивістю мислення, що проявляється в здатності до створення непересічних ідей та формування нових ефективніших способів вирішення різних життєвих завдань. Здатність до створення оригінальних ідей розширює інтелектуальні можливості підлітків, оскільки слугує підґрунтям для використання віддалених аналогій та асоціацій, розкриває можливості для пошуку нестандартних рішень, що дають змогу долати звичні стереотипи вирішення інтелектуальних завдань.

Оригінальність мислення передбачає здатність до самостійного й нешаблонного розв'язання завдань. Це важлива здатність, оскільки завдання, які виникають в реальному житті, маючи спільні характеристики, однак, не повторюються повною мірою, а відтак, опанувати «всіма» способами ефективного вирішення інтелектуальних завдань неможливо. Досить часто, успішне вирішення інтелектуальних проблем потребує пошуку не одного, а кількох способів. Для розвитку оригінальності мислення можуть використовуватися низка завдань. Наприклад, підлітку можна запропонувати знайти кілька принципово відмінних варіантів для використання простих речей (цегли, пластикової пляшки, коробки тощо). Зазначене сприятиме розширенню уявлень дитини про об'єкти реальності, відокремленню та узагальненню властивостей та характеристик об'єктів у самостійні поняття та категорії понять. Особливо такі завдання найбільш ефективно виконувати в групі вводячи елемент змагання. Дослідження динаміки формування інтелектуального потенціалу в межах підліткового віку показало, що інтелектуальний потенціал підлітків із порушеннями слуху характеризується низьким рівнем загальної обізнаності, уповільненим формуванням понятійного, просторового та творчого мислення. Проведені діагностичні зрізи вікових підгруп свідчать, що без спеціально організованої роботи затримка формування інтелектуальної діяльності (як компонента

інтелектуального потенціалу) констатована в молодшому підлітковому віці (12 – 15 років) зберігатиметься у випадку невирішеності корекційного впливу на детермінанти формування інтелектуального потенціалу особистості. Тому було запропоновано низку рекомендацій спрямованих на стимулювання розвитку зазначених компонентів.

На сьогоднішній день, питання зниженого слуху постає майже перед кожним вчителем, викладачем, тому ми маємо знати про інтелектуальний потенціал дітей. Оцінюючи інтелект підлітка зі зниженим слухом, можна сказати, що потенціал нічим не відрізняється від чуючих підлітків. Головне вміти працювати з такими дітьми, розвивати їх здібності та мислення. Також можна виділити, що такі діти сприймають інформацію досить добре, і це дає змогу для саморозвитку. Підлітки з низьким слухом виражають себе не тільки в навчанні, а й в художній самодіяльності, застосовують можливості сурдоперекладу на різних позашкільних заходах. Тому головне підтримувати таких дітей і допомагати їм в самореалізації.

Список використаної літератури:

1. Выготский Л. С. Собранные сочинения: в 6 томах. Т. 2./ Л. С. Виготський. – М.: Педагогика, 1982.
2. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность/ А. Н. Леотьев. – М.: Педагогика, 1975. – 304 с.
3. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии/ С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1973. – 423 с.
4. Интеллектуальный потенциал человека: проблемы развития/ С.В. Артамонов, Ж.А. Балакинина, Л.А. Головей и др.: под ред. Л.А. Головей – СПб, 2003. – 198 с.
5. Лапаев С.П., Есенбаева А.А. Сущность и класифиционный интелектуал потенциала/ С.П.Лапаев, А.А.Есенбаева// Вестник ОГУ. – 2011 - №13(132).—С.307-311.
6. Подтакуй В.М., Становление интеллектуального потенциала в подростковом возрасте: диссертация кандидата психологических наук. 19.00.13/ Подтакуй Варвара Михайловна. – СПб. – 2009.
7. Богданова Т. Г. Сурдопсихология / Т.Г.Богданова. – М.: Академия, 2002. – 224с.
8. Виготський Л. З. Про психологічних системах//Собр. тв. Т. 1. - М.: Наука, 1982. – 318 з.
9. Анна Замша «Особлива дитина: навчання і виховання»/ Особливості інтелектуального потенціалу підлітків із порушенням слуху. № 2, 2014.

Сорока Інна,

62 група, соціально-психологічний факультет

Профілактика учнів, схильних до правопорушень

Зміни суспільства, які відбуваються сьогодні, висунули значний ряд проблем, серед яких актуальною визначається проблема роботи з попередження правопорушень учнів. Основними причинами відхилень у поведінці дитини пов'язані з проблемами, що виникають у результаті соціально-економічної та політичної нестабільності суспільства, посилення впливу псевдокультури, становлення змін у основі ціннісних орієнтацій молоді, несприятливі чинники сімейно-побутових відносин, відсутності контролю за поведінкою тощо. У силу цього проблема правопорушення продовжує залишатися однією з центральних психолого-педагогічних проблем сучасної науки і практики.

Аналіз публікацій свідчить, що профілактика правопорушень досліджувалася в правовому аспекті (Г. Аванесов, Я. Гілінський, Н. Шость, В. Зінич, Г. Колбо, В. Бабакін, О. Кулешов, О. Андреева, С. Поволоцька, С. Назар), у соціально-педагогічному аспекті (В. Оржеховська, Б. Кобзар, З. Зайцева, О. Удалова, М. Калиняк), у психологічному аспекті (А. Яковлев, І. Янковський, Л. Веремей, А. Дулов, А. Ратинів, Н. Максимова, Т. Шульга, І. Пономаренко, Л. Яссман), у медичному аспекті (В. Блейхер, М. Зівзах, О. Кулдиркаєва, А. Доліцький, К. Челноков), у педагогічному аспекті (С. Швацький, А. Макаренко, В. Сухомлинський, П. Блонський, В. Баженов, А. Кочетов, М. Фіцула, І. Данченко, І. Козубовська), у теорії державного управління (О. Рацимор, М. Мірсагатова, К. Смеловцев). Але слід зауважити, що наукові підходи до профілактики правопорушень не узагальнювалися, тенденції не розглядалися.

Метою статті є: дослідити зміст та особливості з профілактики правопорушень учнів.

Процес соціалізації (засвоєння індивідом зразків поведінки, соціальних норм і цінностей, необхідних для його успішного функціонування в даному суспільстві) досягає певного ступеня завершеності при досягненні особистістю соціальної зрілості, що характеризується здобуттям особистістю інтегрального соціального статусу (статус, який визначає положення людини в суспільстві). Однак у процесі соціалізації можливі збої, невдачі. Проявом недоліків соціалізації є відхилення (девіантна) поведінка – різні форми негативної поведінки осіб, сфера моральних пороків, відступ від принципів, норм моралі і права [6, с. 40]. До основних форм поведінки, що відхиляється прийнято відносити правопорушення, включаючи злочинність, пияцтво, наркоманію, проституцію, самогубство. Численні форми відхиленої поведінки свідчать про стан конфлікту між особистісними та суспільними інтересами.

Для того щоб розкрити поняття «правопорушення» звернемося до юридичного енциклопедичного словника. У ньому правопорушення розглядається як «суспільно-шкідливе (небезпечне) діяння (дія чи бездіяльність), яке порушує норму права» [9, с. 217].

Цікавий підхід теоретиків педагогіки до визначення поняття «правопорушення». Тут існують дві точки зору. На думку С.А. Белічевої, «правопорушення – це так званий докриміногенний рівень асоціальної поведінки, коли неповнолітній ще не став суб'єктом злочину, і його соціальні відхилення виявляються на рівні дрібних проступків, порушень норм моралі, правил поведінки в громадських місцях, ухилень від навчання, суспільно-корисної діяльності, у вживанні алкоголю, наркотичних, токсичних засобів, що руйнують психіку та інших формах асоціальної поведінки, які не становлять великої суспільної небезпеки» [2, с. 32].

Дещо по-іншому трактує поняття «правопорушення» В.І. Курбатов. Він розглядає правопорушення як «винна поведінка дієздатної особи, яка суперечить нормам права і тягне за собою юридичну відповідальність», і розділяє їх на проступки (цивільні, дисциплінарні, адміністративні) і злочини. Злочин він характеризує як «винне досконале суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), заборонене кримінальним кодексом під загрозою покарання» [7, с. 248]. В.І. Курбатов також стверджує, що правопорушення (зокрема злочинна) поведінка індивідів і груп іноді позначається як «делінквентною» поведінкою.

Норма (від лат. *norma* – правило) – правило, точне розпорядження, встановлена міра; узаконене встановлення, визнаний обов'язковим порядок чого-небудь. [8, с. 255].

Таким чином, правопорушення, як відступ від прийнятої норми, свідчить про несформованість соціально значущих для суспільства стереотипів поведінки і виховання індивіда.

Для того, щоб допомогти учневі впоратися з проявами девіантної поведінки, провідними до скоєння правопорушень, необхідна допомога і підтримка як з боку сім'ї, так і з боку освітньої установи, в якому підліток проводить більше половини свого часу. Така допомога та підтримка найчастіше носить назву «профілактика».

В організації профілактики правопорушень серед дітей та підлітків беруть участь всі суб'єкти освітнього процесу, установи соціального захисту, підрозділи органів внутрішніх справ. Підвищується роль педагогічної діяльності з профілактики та подолання соціально-негативних форм девіантної поведінки дітей та підлітків. Проводиться різнобічна робота не тільки з дітьми, але і сім'ями на базі виховної, педагогічної, попереджувальної діяльності.

Профілактика – це система комплексних державних і громадських, соціально-економічних та медико-санітарних, психолого-педагогічних і психогігієнічних заходів, спрямованих на попередження захворювань, на всемірне зміцнення здоров'я [3, с. 45].

Загальна профілактика – це комплекс заходів щодо виявлення причин, що породжують протиправну поведінку і умов, що сприяють вчиненню правопорушень з подальшим їх усуненням [4, с. 56].

Існують певні етапи профілактичної діяльності з учнями, схильними до правопорушень. Кожен етап унікальний і являє собою комплекс різних заходів, що застосовуються до важких учнів. У загальному вигляді, система профілактики злочинності неповнолітніх виглядає так [1, с. 146]:

- рання профілактика (завданням є оздоровити середу і надати допомогу неповнолітнім, які опинилися в несприятливих умовах життя і виховання ще до того, як негативна дія цих умов позначиться на поведінці таких осіб);
- безпосередня профілактика (не допустити перехід на злочинний шлях і забезпечити виправлення осіб зі значною ступенем дезадаптації, вчиняють правопорушення неприпустимого характеру);
- профілактика перед злочинної (делінквентної) поведінки (не допустити перехід на злочинний

шлях і створити умови для виправлення осіб, які систематично вчиняють правопорушення, характер та інтенсивність яких вказують на ймовірність скоєння злочину в найближчому майбутньому); профілактика рецидиву (попередити рецидив особи, які раніше вчиняли злочини, не допустити негативного впливу цих дітей на законослухняних неповнолітніх).

Основи профілактичної допомоги повинні бути розгорнуті на рівні конкретного муніципального освіти і мікрорайону через програми типу «регіон – освітня установа – сім'я», за безпосередньої участі соціальних педагогів освітнього навчального закладу, соціальних працівників служби соціального захисту населення.

Працівникам у сфері освіти доцільно знати та впроваджувати сучасні закордонні підходи до профілактики порушень прав інших осіб (через злочин):

1) біологічний (фізіологічний) – корекція чи контроль над умовами, які викликають злочинну поведінку;

2) психологічний (психіатричний) – зміна психологічного стану й усунення причин, які його викликали;

3) соціальний – зміцнення зв'язків та взаємодії між неповнолітніми правопорушниками і законослухняними однолітками, батьками та іншими дорослими;

4) підхід, який виходить з того, що злочинна поведінка визначається відсутністю контролю у мікросередовищі, де мешкає підліток, посилення впливу з боку групи, членом якої він є;

5) підхід, який передбачає, що причиною злочинності є відсутність можливості виконання в межах законності ролі, яка відповідає інтересам особистості, зменшення злочинності шляхом розширення і розвитку рольових можливостей;

6) організація дозвілля підлітків;

7) підвищення освітнього та професійного рівня підлітків, оскільки за цим підходом в основі злочинності – відсутність життєвих навичок у неповнолітніх;

8) підхід, за яким причини злочинності – у негативному впливі інших осіб, що вимагає зменшення цього впливу з боку злочинних угруповань та осіб;

9) в основі злочинності – неадекватні соціальні очікування і протирічні соціальні вимоги; необхідно узгоджувати ці очікування з різними інститутами, організаціями і впливами, які впливають на молодь;

10) економічний підхід – причини злочинності у поганих матеріальних умовах життя молоді та їх сімей, що вимагає матеріальної допомоги;

11) стримуючий підхід – причини злочинності пов'язані з легкістю здійснення злочинних дій, отже необхідно обмежувати ці можливості, у тому числі через суворе покарання;

12) відмова від правового контролю і громадська терпимість: злочинність збільшується, якщо суспільство непримиренно навіть до поганої поведінки, отже необхідно виховувати терпимість до певних форм неадекватної поведінки, щоб не всі підлітки вважалися злочинцями [5, с. 350].

Ці підходи надають змогу побачити різноманіття причин делінквентної поведінки, отже і різноманіття можливостей для їх профілактики, необхідність роботи у мультидисциплінарній команді працівників різних установ.

Підсумовуючи теоретичний аналіз даного питання можна зробити висновок, що загалом під профілактикою правопорушень розуміють діяльність державних органів, громадськості, що має системний характер як комплекс заходів, так і колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямовану на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин та умов злочинності, окремих її видів та конкретного злочину.

Список використаної літератури:

1. Бакаев А. А. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних / А. А. Бакаев. — М. : Логос, 2004. — 312 с.

2. Бердышев И. С. Медико-психологические последствия жестокого обращения в детской среде. Вопросы диагностики и профилактики: практ. пособ. / И. С. Бердышев, М. Г. Нечаева [под ред. Л. П. Рубинной]. — СПб. : Питер, 2005. — 51 с.

3. Зайченко М. Діагностика та корекція девіантної поведінки учнів / М. Зайченко // Соціальна педагогіка. — 2010. — № 2 (лютий). — С. 41—55.

4. Кривонос О. Б. Соціальна профілактика делінквентної поведінки підлітків / О. Б. Кривонос // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — 2014. — № 5. — С. 190—198.

5. Оржеховська, В. М. Девіантна поведінка неповнолітніх та міжсекторальна стратегія її профілактики / В. М. Оржеховська // Педагогічна і психологічна наука в Україні : зб. наук. пр. до 15-

річчя АПН України у 5-ти т. / ред. В. Г. Кремень [та ін.]. — К., 2007. — Т. 1 : Теорія та історія педагогіки. — С. 349—358.

6. Стурова М. П. Девиантное поведение несовершеннолетних как педагогическая проблема / М. П. Стурова, В. И. Силенков // Педагогика. — 2003. — № 7. — С. 40—43.

7. Социальная работа : учебное пособие / под ред. В.И. Курбатова. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. — 480 с.

8. Чуносков М. Делінквентна поведінка неповнолітніх як об'єкт теоретичного аналізу / М. Чуносков // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2013. — № 8(1). — С. 255—260.

9. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. — К. : "Укр. енцикл.", 1998. — Т. 5 : П — С — К. : Вид-во "Юридична думка", 2003. — 736 с.

Ставська Яна,

61 група, ННІ філології та журналістики

Соціалізація особистості: механізм, фактори впливу та етапи

Не всі психічні параметри людини є вродженими. Вони формуються під впливом навколишнього середовища та того клімату колективу, в якому індивід на даний момент знаходиться. Тард вперше використав термін соціалізація для позначення процесу інтеріоризації соціальних норм шляхом соціальної взаємодії.

У ХХ ст. в західній соціології та психології затвердилося розуміння соціалізації як частини процесу становлення особистості, коли формуються найзагальніші та найпоширеніші, усталені риси особистості, що виявляються в соціально організованій діяльності, регульованій рольовою структурою суспільства. У цьому тлумаченні соціалізації звернено увагу на формування рис характеру в соціальній взаємодії з іншими суб'єктами.

Сучасне розуміння соціалізації як процесу перетворення людини на особистість у результаті засвоєння нею суспільних норм та інтеграції в соціальні інститути дав Т. Парсонс. На його думку, витоком процесу соціалізації особистості є набуття нею самосвідомості та свідомості. Наслідком соціалізації є структурування сфери свідомості особистості під інформаційним впливом інституційованого соціального середовища. Так, вчений писав, «що основний характер структури окремої особистості склався у процесі соціалізації на основі структури систем соціальних об'єктів, з якими вона мала зв'язок протягом свого життя, включаючи, звичайно, культурні цінності й норми, інституційовані в цих системах». Схожої позиції дотримуються представники біхевіоризму Б. Скіннер та Дж. Доллард, які вважали, що становлення особистості відбувається у процесі навчання людиною соціальним нормам. Ч.Кулі та Дж. Мід вважали, що одним із механізмів соціалізації є модель «міжособистісного спілкування», згідно з якою індивід, дивлячись на себе очима інших людей, засвоює в результаті безлічі інтеракцій правила співжиття. Ж. Піаже, Л. Колберг запропонували «когнітивну» модель соціалізації, що зводиться до розвитку свідомості й самосвідомості дитини у процесі оволодіння образним та абстрактним мисленням. Соціалізація полягає у створенні у свідомості зразків когнітивних схем, які індивід адаптує до нового досвіду за допомогою механізму «рівноваги». А. Маслоу та К. Роджерс розглядають прагнення індивіда до самоактуалізації як рушійну силу соціалізації. Ф. Боаста В. Малиновський вважали, що суть соціалізації у передаванні культурної спадщини. Згідно з теорією психоаналізу З. Фрейда, соціалізація полягає у приборканні вроджених інстинктів, виявлення яких суперечить цивілізованому способу життя, шляхом інтеріоризації соціальних регламентів. За еволюційною теорією Е. Еріксона, процес соціалізації — це подолання індивідом критичних ситуацій на життєвому шляху. У концепції М. Лукашевича поєднанні поняття соціалізації та соціальної адаптації. На його думку, соціалізація людини відбувається в результаті взаємодії з навколишнім середовищем протягом життя шляхом адаптацій, що змінюють одна одну в кожній сфері життєдіяльності.

Отже, соціалізація має дві цілі: сприяти взаємодії людей через виконання ними різних соціальних ролей, та забезпечувати збереження суспільства передачею новим членам відповідних переконань та зразків поведінки.

У змісті процесу соціалізації можна виділити два структурні елементи: соціальну адаптацію та інтеріоризацію. Адаптація — пристосування індивіда до умов існування різних соціальних структур і спільнот, внаслідок чого він засвоює існуючі в них норми, цінності та ідеали. Адаптація означає

пристосування індивіда до рольових функцій, до соціальних норм, цінностей, до умов функціонування різних сфер суспільства. В процесі адаптації індивід погоджує самооцінки і свої претензії зі своїми можливостями і реальностями соціального середовища. Проте людям старшого віку важче, ніж молоді, вписатися в нові соціальні механізми. Тому наступним етапом соціалізації особи стає інтеріоризація — процес формування внутрішньої структури людської психіки за допомогою освоєння соціальних норм, цінностей та інших компонентів соціального середовища внаслідок соціальної діяльності, процес переведення елементів зовнішнього середовища у внутрішнє "Я". Результатом інтеріоризації є індивідуальність особистості, неповторність її духовного світу, специфіка соціальної активності.

Можна виділити наступні фактори, які, безумно, є рушійною силою у формуванні свідомої (а часто й несвідомої) поведінки дитини/людини:

1. Соціальні ролі, які суспільство пропонує окремій людині.

Класичний приклад такої соціальної ролі — приклад успішної людини. Суспільство зробило чималий внесок у популяризацію такого типу людини: розробка конкретної схеми так званого «збагачення», введення спеціальної освіти та відповідно — окремих галузей (менеджмент, піар тощо), які ставали б базою для однойменних дисциплін, літератури. Проте люди, які повсякчас бачать логотип успішного та впевненого підприємця, не завжди відповідають стандартам через брак відповідних ресурсів, що невдовзі призводить до стресу, невдоволення собою, нерідко — до самогубств чи, навіть, вбивств.

2. Групи, де людина може реалізувати свою соціальну роль через соціальну ціль.

Не секрет, що оточуюче середовище (а саме: колектив) стає чи не головним фактором впливу на конкретну особистість: у школі, в університеті, на роботі всі ми відчуваємо свідомо або підсвідомо тиск групи на прийняття власного рішення, поведінку чи на будь-який інший психічний прояв. Від клімату самого колективу залежить і відтінок (негативний чи позитивний) впливу. У середовищі ворогуючих сторін людина відчуватиме гнітючість, невірноваженість, невпевненість, як результат — страх приймати особисті рішення, мати власну думку, оскільки за цим завжди слідуватиме покарання. Або ж навпаки: клімат колективу дружній, що, зрозуміло, мотивуватиме людину на нові творчі звершення, підтримку своєї точки зору та впевненості в собі.

3. Система домінуючих соціальних цінностей.

Соціальні цінності є перманентними, що робить їх не тільки складними у вивченні їхнього механізму впливу, але й небезпечними. Феномен людини дозволяє адаптуватися майже до всього, окрім сучасних тенденцій суспільства. Людина просто не в силі їх наздогнати. Яскравий приклад — барбі. Така невинна іграшка стала чи не головним об'єктом поклоніння молодшого, а потім і старшого покоління, хибно демонструючи канони краси. Діти, чиїми ляльками були саме барбі, неодноразово підтверджували те, що власне канон штучної краси глибоко вразив їхню ще не сформовану особистість. Результати такого цілеспрямованого засилля новими критеріями зовнішності були жахливими: дівчатка захоплювалися дієтами (часто — причини анорексії), а хлопчики ставали споживачами та всіляко підтримували таку політику суспільства. Феномен моди, так званого наслідування популярних ідей, концептів досліджували у сфері соціалізації І. Кант, Г. Тард, Г. Зіммель, Т. Веблен, В. Зомбарт, Г. Блумер, А. Б. Гофман, Ж. Бодрійяр і Ж. Липовецький.

Мода не тільки руйнує особистість людини, але й навпаки (як то не парадоксально звучить) допомагає виділитися на тлі всезагального психозу.

4. Соціальні інститути, що генерують сучасні культурні тенденції, норми й цінності.

Сюди можемо віднести інститути сім'ї, освіти, правові інститути та власне моделі певної поведінки, які вони нав'язують.

5. Ситуація в країні.

В умовах всесвітньої гонитви за домінування, владу та першість людина стає такою собі машиною, технікою, що допомагає це втілити. Виникає модель спеціаліста, який легко може розібрати автомат чи на деталі — танк. Ситуація може й бути іншою: економічна криза, яка стає основною причиною безробіття та масової депресії. Усі вище згадані моменти ілюструють хитке психоемоційне становище особистості у сучасному світі.

Процес соціалізації суто індивідуальний. Тому соціалізація індивіда з необхідністю передбачає його індивідуалізацію, формування особистісних якостей. Соціалізація є безперервним процесом. Вона охоплює всі етапи життєвого шляху людини, протягом якого вона засвоює та використовує цінності культури.

Залежно від віку індивіда розрізняють 4 основних етапи соціалізації:

1. Соціалізація дитини.
2. Соціалізація підлітка (нестійка, проміжна).
3. Тривала цілісна соціалізація (перехід від юності до зрілості у період від 17-18 до 23-25 років).
4. Соціалізація дорослих.

На кожному етапі існують «критичні періоди». Щодо соціалізації дитини — це перші 2-3 роки і вступ до школи; для соціалізації підлітка — перетворення дитини і підлітка на юнака; для тривалої — початок самостійного життя і перехід від юнацтва до зрілості. Соціалізація дорослих націлена на зміну поведінки в новій ситуації. Варто згадати і про так звану егоідентичність, що виникає тоді, коли дитина починає відокремлювати себе від колективу, частиною організму якого вона була до цього моменту. Вперше термін ввів відомий психолог Еріксон.

Метою соціалізації у ранньому віці є формування у дитини мотивації на прив'язаність до інших людей, що знаходить свій вираз у довірі, бажанні зробити їм приємне. Тут діє (введена тим же Еріксоном) групова ідентичність: дитина бачить себе лише як частинка групи. Наприклад, правами групи наділені батьки, завдяки яким формується базова довіра до світу. Згодом виникають зачатки егоідентичності, апогей якого припадає на підлітковий вік дитини. Тут формується автономія, певна незалежність та інстинктивне розуміння введення гри.

Важливий вплив на соціалізацію дітей здійснює школа. В школі дітей навчають не тільки читати й писати, але й дають уявлення про загальноприйняті цінності. Школа являє собою суспільство в мініатюрі — саме тут відбувається формування особистості дитини та її поведінки. Саме у сфері освіти людина засвоює необхідні для подальшої соціальної практики знання, цінності, формує навички соціальних відносин. Сьогодні освіта є могутнім джерелом соціально-економічного, науково-технічного, культурного розвитку суспільства.

Доволі складним феноменом є особистість підлітка. Важливим соціально-психологічним новоутворенням підліткового віку є особистісне самоутвердження, дорослість, потреба у спілкуванні, інтенсифікація контактів, перегляд попередніх переконань та уявлень, формування нового світогляду, засвоєння цінностей і норм підліткового середовища. У різноманітних особистісних стосунках підліток намагається з'ясувати, як до нього ставляться інші. У ставленні до батьків виявляє ознаки емансипації.

Для підліткового віку характерними є явища акселерації та інфантилізму. Ці особливості нерідко породжують різноманітні психологічні колізії - смислові бар'єри, конфлікти, афективні форми поведінки.

Важливим соціально-психологічним новоутворенням підліткового віку є дорослість. Виявляється вона як новий рівень домагань, якого підліток фактично ще не досяг.

Успішна соціалізація учнів в школі не можлива без успішної соціалізації в сім'ї. Тісна взаємодія цих інститутів у процесі соціалізації завжди дає позитивний ефект.

Найважливішим чинником, який впливає на процес соціалізації студентської молоді, є навчальна діяльність. Необхідною умовою ефективної соціалізації під час навчання є наявність зворотного зв'язку. Йдеться про взаєморозуміння на різних рівнях: «педагог-студент», «студент-студент» тощо. Процес соціалізації в студентській групі може супроводжуватись конфліктами, які нерідко провокують негативні емоції і позначаються на навчальній діяльності студента.

Під час засвоєння нових знань формуються ціннісні орієнтації. Надалі система цінностей людини змінюється лише в кризові періоди, коли одні цінності стають більш значущими, а інші — поступаються їм місцем.

Для дорослих найвагомішими сферами самореалізації особистості є професійна сфера, сфера сімейно-побутових взаємин, сексуальних стосунків, спілкування, виховання дітей, саморозвитку і самовдосконалення.

На стадії ранньої зрілості людина залучається до всіх сфер діяльності, встановлює близькі стосунки з іншою людиною, виявляє творчі здібності, вибудовує власний спосіб життя. Середня зрілість пов'язана з пошуком відповідей на основні питання про сенс життя, людина намагається здійснити свої мрії. На цей період припадають переоцінка цілей і домагань, аналіз навколишньої дійсності, оточення, прагнення вплинути на майбутнє, стати професіоналом.

Період пізньої зрілості супроводжують занепокоєність (людина намагається продовжити плідно і творчо працювати, виявляти свої здібності та можливості) або відсутність занепокоєності (сприяє виникненню почуття непотрібності, спустошення). Цей період часто супроводжується надмірною турботою про себе.

Таким чином, кожний етап соціалізації індивіда має свої особливості. Зміна вікових стадій супроводжується відповідними психологічними механізмами засвоєння культури, спрямованістю індивідуальних нахилів та інтересів, сприйняттям та переробкою різноманітної інформації, що позначається на внутрішній структурі особи.

Отже, соціалізація – це безперервний процес. У зв'язку з цим інколи соціалізацію поділяють на первинну (соціалізація дитини) та вторинну (соціалізація дорослих).

Список використаної літератури:

1. Гіденс Е. Соціологія. - К.: Основи, 1999.
2. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість. - К.: Знання, 2002.
3. Боришевський М. Про виховання особистості // Початкова школа. - 1998. - №
4. Вершловський С. и др. Личность, семья, школа (проблемы социализации учащихся). - СПб, 1996.
5. Кистяковский Б. Общество и индивид // Социологические исследования. — 1996. - № 2.
6. Лукашевич М. Соціалізація людини: структура, функції та механізми реалізації // Шкільна бібліотека. — 2003. — № 5.

Черкавська Маргарита,

62 група, соціально-психологічний факультет

Особливості адаптації студентів першокурсників до навчання у ВНЗ

Один з найбільш важливих періодів становлення молоді людини як особистості та фахівця з вищою освітою є навчання у ВНЗ. Важливим етапом професійного становлення студента як майбутнього фахівця є процес адаптації до умов вищого навчального закладу. Професійний розвиток особистості значною мірою залежить, з одного боку, від індивідуальних якостей та особливостей кожного студента, з іншого – від темпів розвитку соціального середовища та технічного прогресу.

На сучасному етапі розвитку освітньої системи навчання у вищих навчальних закладах стає дедалі складнішим за змістом, формами та методами, а тому підвищує вимоги до студентів. Останні, в свою чергу, не мають достатньої кількості знань, вмінь та навичок для успішного оволодіння навчальною програмою. Це вказує на потребу у вдосконаленні умов навчальної діяльності та зменшенні дезадаптаційних впливів у ВНЗ.

Мета статті – обґрунтування особливостей адаптації студентів-першокурсників до навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Аналізуючи останні дослідження і публікації багато як вітчизняних так і зарубіжних дослідників звертали увагу на проблему адаптації студентської молоді до ВНЗ. Серед вітчизняних вчених питанням адаптації молоді до нового оточення займалися: В. А. Петровський, О. В. Симоненко, А. В. Захарова; М. В. Левченко; О. І. Гончаров; А. В. Фурман та інші. Труднощі у навчанні та фактори, що впливають на процес адаптації у своїх наукових публікаціях розкривали: О. Г. Мороз; Т. В. Алмазова та Ю. О. Бохонкова. Серед зарубіжних дослідників питання адаптації розробляли такі вчені, як: З. Фрейд; Е. Еріксон; Д. Клаузен та ін. Перш за все, науковці досліджували вплив різних чинників на процес адаптації, а також особистісні особливості, які утруднюють навчання та призводять до виникнення дезадаптації серед студентів першокурсників.

У психолого-педагогічній літературі поняття адаптації розглядається як процес, стан та результат діяльності, що виникає за певних умов та триває протягом періоду встановлення балансу між системами, які адаптуються. Як процес, адаптація студента розглядається як включення особистості у соціум який новий для неї, зокрема у студентську групу. При цьому відбувається вироблення певних норм у студентському колективі та активне засвоєння як нових так й існуючих норм, цінностей та відносин.

Аналіз науково-педагогічних, психологічних досліджень проблеми адаптації дає змогу виділити поняття:

– професійна адаптація у вузі – процес прилучення особистості до професії, який виражається в надбанні знань, умінь, навичок, необхідних для майбутньої професії;

– дидактична адаптація – пристосування студентської групи до нової для них системи вищої освіти. Пристосування може протікати як відносно швидко, так і відносно повільно. Оперативна адаптація залежить, по-перше, від взаємозв'язку методів навчання між раніше здобутим освітнім рівнем та вузом, по-друге, від самостійності та творчого мислення, які вже стали якостями особистості, по-третє, від повної зосередженості на навчальній програмі закладу й стійкого бажання оволодіти обраною професією.

– соціально-психологічна адаптація – пристосування до групи, взаємовідносин в ній, вироблення особистого стилю поведінки [7, с. 62].

Процес успішної адаптації студента до ВНЗ передбачає пристосування до навчального процесу на двох основних рівнях: психологічному та соціальному. У процесі психологічної адаптації особистість орієнтується на особливості середовища й активно впливає на нього, щоб забезпечити задоволення своїх потреб і реалізацію значущих цінностей. Процес взаємодії особистості та середовища полягає у пошуку й використанні реальнодіючих засобів і способів задоволення основних потреб [3, с. 86].

Досить глибоким, на наш погляд, є визначення сутності соціальної адаптації, запропоноване О. Безпальком, який тлумачить її як «процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, інтеграції особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища» [1, с. 27].

Деякі науковці виділяють також соціально-психологічну адаптацію. На думку В. П. Казміренко, соціально-психологічна адаптація студентів у вузівському середовищі включає в себе, по-перше, професійно-фахову адаптацію, що зумовлює пристосування до змісту, обсягу, умов та самостійної організації навчальної діяльності, формування навичок та спрямувань у навчальній та науковій, науково-дослідницькій роботі; по-друге, активне чи пасивне пристосування особистості до оточення, побудову стосунків і взаємин у студентських групах, формування стилю особистісної поведінки; по-третє, соціально-фахову адаптацію як прийняття суспільних вимог до майбутньої професійної діяльності [2, с. 76].

Адаптація кожного студента до вищого навчального закладу, до навчально-професійної діяльності, професійне його зростання як фахівця відбувається в студентській групі, значення якої важко переоцінити. Навчання в університеті – це досить складний і багатогранний процес в житті кожного студента. Адже, це не лише активне пристосування до нових умов життя, а також включення в новий вид діяльності, пристосування до нового соціального середовища. Тому важливим аспектом адаптації вважається прийняття індивідом нової соціальної ролі а допомогти йому в цьому може колектив студентської академічної групи. О. Г. Мороз, досліджуючи форми адаптації студентів, зазначає, що соціально-психологічна адаптація – це процес внутрішньої інтеграції груп студентів-першокурсників і інтеграція цих груп зі студентським оточенням загалом; пристосування до нового соціального оточення (викладачів, однокурсників, сусідів в гуртожитку, соціальної структури нового міста тощо); перебудова наявних соціальних навичок і звичок; різкий перехід до самостійного життя [8, с. 65].

Для успішної адаптації студента-першокурсника важливо вивчити та оцінити умови навчально-педагогічного процесу та врахувати основні зони навчання, які викликають труднощі. А. Кузьмінський [2, С.315] поділяє всі труднощі на три групи: соціально-психологічні, навчальні та професійні труднощі.

Соціально-психологічні: – зміна соціального оточення; – особливості спілкування з новим оточенням; – невміння будувати відносини в колективі; – нові побутові умови (проживання у гуртожитку та ін.); – недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідності самостійно приймати рішення; – низька самооцінка; – невміння вибирати раціональний режим праці та відпочинку.

Навчальні: – відсутність навичок самостійної роботи; – невміння конспектувати; – відсутність вміння контролювати свої знання; – прогалини в отриманих (шкільних) знаннях; – зростання обсягу та складності навчального матеріалу.

Професійні: – нечітка професійна мотивація; – нерозуміння важливості та доцільності вивчення деяких дисциплін для формування професійних знань фахівця; – сумніви, щодо правильного вибору майбутнього фаху; – недостатня психологічна готовність до оволодіння обраним фахом.

Як пише М. Лукашевич, адаптація індивіда у конкретній соціальній групі залежить від об'єктивних та суб'єктивних чинників, а саме: складу групи, її спрямованості, часу перебування індивіда в ній, індивідуальних особливостей, кожного члена групи [6, с. 10].

Адаптацію до умов навчання у вищому закладі освіти у тій чи іншій формі проходять усі першокурсники. Але, часові межі адаптації до навчально-виховного процесу вищого навчального закладу у студентів першого курсу коливаються в межах року.

Так, В. Кондрашова виділила 3 фази процесу адаптації студентів до вищого навчального закладу за часовими межами:

1. Початкова фаза – адаптація розглядається як психічна реакція організму на нові умови та закінчується приблизно в кінці I семестру.

2. Фаза перебудови пристосувальних механізмів, динамічного стереотипу та психічних процесів триває до середини II семестру.

3. Фаза виникнення стійкої адаптації – завершується в кінці I курсу. Проте, у 35 % студентів адаптованості до умов вищого навчального закладу не настає [4].

Отже, аналізуючи підходи різних вчених, педагогів та психологів щодо проблеми адаптації ми визначили що поняття адаптація може розглядатися як процес, стан або результат прийняття вимог нового соціального середовища, включення до системи міжособистісних відносин у студентському колективі. Кожен студент вступаючи до ВНЗ в процесі засвоєння нового соціального досвіду має подолати психологічну та соціальну адаптацію. Оскільки адаптаційний період у студентів першокурсників відбувається по-різному, в залежності від їхніх індивідуально-психологічних особливостей та рівня готовності до навчання у вищій школі. Студентська адаптація може набувати різноманітних форм, серед них такі, як: соціально-психологічна, формальна та дидактична. Тому будуючи навчальний процес у ВНЗ з студентами-першокурсниками важливо враховувати всі вище розглянуті особливості соціального середовища та орієнтуватися на особистість кожного члена колективу.

Список використаної літератури:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.

2. Казміренко В. П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В. П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6. – С. 76 – 78.

3. Климов Е.А. Психология профессионала: Избран. Психол. Труды / Ака- демия пед. и соц. наук, Моск. психолого-соц. ин-т, 1996. — 400 с.

4. Кондрашова В. П. Некоторые психологические показатели адаптации студентов-первокурсников к условиям обучения в ВУЗе / В. П. Кондрашова // Вопросы вузовской педагогики, психологии и дидактики. – Воронеж, 1972. – С. 111–133.

5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486с.

6. Лукашевич М.П. Соціалізація: виховні механізми і технології. – К., 1998. – 96 с.

7. Ляхова І., Учитель О. Використання системного аналізу процесу адаптації студентів-першокурсників.// Рідна школа. – 2001. – №1. – С. 61–63.

8. Мороз О. Г., Падалка О. С., Юрченко В. І. Педагогіка і психологія вищої школи / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко. – К. : НПУ, 2003. – 267 с.

Цалко Наталія Анатоліївна,

61 група, фізико-математичний факультет

Інтерактивне навчання як шлях реформування шкільної освіти

Процес навчання в сучасній школі потребує напруженої розумової роботи дитини та її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення і демонстрація самі по собі ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання.

В даній статті розглядаються кращі зразки освітнього досвіду педагогів-новаторів, пов'язані із застосуванням інтерактивних технологій навчання. Їх інноваційність для освіти в Україні обумовлена декількома аспектами: рівноправні партнерські стосунки між учителем і учнем,

співпраця учнів, орієнтація навчання на результат і набуття учнями життєвих компетенцій, можливість практичного запровадження технологічного, суб'єкт-суб'єктного й особистісно-орієнтованого підходів до навчання.

Актуальність даного дослідження у тому, що інтерактивні технології навчання розвивають в учнях комунікаційні уміння, навички роботи в парах і групах, прищеплюють їм вміння аргументувати й дискутувати тощо.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії усіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Для інтерактивного навчання характерне досягнення навчальних досягнень шляхом упровадження інноваційних технологій, пошуку відповіді на питання «Як навчати? Як створити умови?» [7, с. 13].

Активний тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Учень виступає «суб'єктом» навчання, виконує творчі завдання, вступає в діалог з учителем.

Основними методами цього навчання є: самостійна робота, проблемні й творчі завдання, що розвивають творче мислення, питання учня до вчителя і навпаки.

Неодмінною складовою різноманітних інтерактивних технологій є їх так звані пасивні методи. Сильні й слабкі аспекти пасивного та інтерактивного навчання можна подати у вигляді таблиці (табл. 1.) [7, с. 15]. Активне навчання посідає проміжне місце між ними.

Таблиця 1.

Критерії порівняння	Пасивне навчання	Інтерактивне навчання
1. Обсяг інформації	За короткий проміжок часу можна пройти великий обсяг інформації	Невеличкий обсяг інформації потребує значного часу
2. Глибина вивчення змісту	Як правило, досягається тільки на рівні знання й розуміння	Учні засвоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінку)
3. Відсоток засвоєння	Як правило, невисокий	Як правило, високий
4. Контроль над процесом навчання	Викладач добре контролює обсяг і глибину вивчення, час і хід навчання. Результати роботи учнів передбачувані	Викладач має менший контроль над обсягом і глибиною вивчення, часом і перебігом навчання. Результати роботи тих, хто навчається, менш передбачувані
5. Роль особистості педагога	Особистісні якості педагога залишаються в тіні, він виступає як джерело знань	Педагог сильніше розкривається перед учнями, виступає як лідер, організатор
6. Роль учнів	Пасивна; учні не приймають важливих рішень щодо процесу навчання	Активна; учні приймають важливі рішення стосовно процесу навчання
7. Джерело мотивації навчання	Зовнішнє (оцінки, педагог, батьки, суспільство)	Внутрішнє (мотиви самого учня)

Проаналізувавши цю таблицю, вчитель може обрати тип навчання залежно від завдань і умов роботи. Як правило, сучасна система навчання вимагає від учителя охоплення великого обсягу інформації і зорієнтована на рівні «знання» й «розуміння». Це змушує педагога до використання переважно пасивного навчання.

У сучасному світі неможливо одній людині знати все навіть в окремій галузі знання. Учням потрібні інші навички: думати, розуміти сутність речей, осмислювати ідеї й концепції і вміти

шукати потрібну інформацію, тлумачити її і застосовувати за конкретних умов. Саме цьому сприяють інтерактивні технології. Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) у 80-і рр. XX ст., засвідчують, що інтерактивне навчання дає можливість збільшити відсоток засвоєння матеріалу, впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (дії, практику). Результати цих досліджень відображено у схемі, яка дістала назву «Піраміда навчання» [5, с. 21].

Схема 1. «Піраміда навчання»

Схема 1 демонструє, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5 %, читання – 10 %), а найбільших – за умов інтерактивного (дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших або негайне застосування знань – 90 %) [4, с. 64]. Це середньостатистичні дані, й у конкретних випадках результати можуть різнитися, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

При застосуванні інтерактивного навчання педагог зустрічається з певними труднощами. Щоб подолати ускладнення в застосуванні інтерактивних технологій і перетворити їх слабкі боки на сильні, вчителю треба пам'ятати:

Інтерактивні технології потребують певної зміни всього життя класу, а також значної кількості часу для підготовки як учнів, так і педагога. Починати потрібно з поступового використання цих технологій, якщо ви або учні з ними не знайомі. Можна розробити спеціальний план поступового впровадження інтерактивних технологій. Краще ретельно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити похапцем підготовлені «ігри».

Можна провести з учнями особливе «організаційне заняття» й розробити разом з ними «правила роботи в класі». Необхідно налаштувати учнів на сумлінну підготовку до інтерактивних занять. Використовувати спочатку прості інтерактивні технології: роботу в парах, у малих групах, мозковий штурм тощо. Коли в учнів з'явиться досвід такої роботи, ці заняття проходитимуть значно легше, а підготовка не забиратиме багато часу.

Використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише спосіб створення атмосфери в класі, котра найліпшим чином сприяє співпраці, порозумінню та доброзичливості, дає змогу по-справжньому реалізувати особистісно-орієнтоване навчання [7, с. 16].

Якщо застосування інтерактивних технологій у конкретному класі веде до протилежних результатів, слід переглянути стратегію й обережно ставитися до використання таких методів. Можливо, варто обговорити цю ситуацію з учнями (чи правильно використовується методика, чи готові учні до її використання)? Застосування інтерактивних технологій вимагає старанної підготовки вчителя й учнів. Вони повинні навчитися успішно спілкуватися, використовувати навички активного слухання, висловлювати власні думки, переконувати й бути переконливими й толерантними, розуміти інших, ставити запитання і відповідати на них.

Розглянемо основний засіб реалізації інтерактивних технологій - інтерактивні методи навчання.

Метод у педагогіці визначається як спосіб цілеспрямованої взаємодії учителя й учнів для розв'язання педагогічних завдань, тобто для розвитку. У понятті «інтеракція» можна виділити дві

складові: «інтер» – між, «акція» – посилена діяльність [1, с. 37]. Таким чином, інтерактивні методи можемо трактувати як способи цілеспрямованої міжсуб'єктної взаємодії учителя й учнів зі створення оптимальних умов для свого розвитку.

Ключовим поняттям, що визначає сутність інтерактивних методів, є взаємодія. Взаємодія розуміється як безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої визнається здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер по спілкуванню або група, і відповідно інтерпретувати ситуацію і конструювати власні дії. Педагогічна взаємодія – це обмін діяльністю між педагогом і учнями, в якому діяльність одного обумовлює діяльність іншого (інших) [1, с. 43]. Вона є процесом спільної діяльності викладача і учнів, атрибутами якого є:

- присутність учасників в єдиному часі і просторі, що створює можливість особистого контакту між ними;

- наявність спільної мети, очікуваного результату діяльності, який відповідає інтересам усіх і сприяє реалізації потреб кожного;

- планування, контроль, корекція і координація дій;

- розподіл єдиного процесу співпраці, спільної діяльності між учасниками;

- виникнення міжособистісних відносин [7, с. 16].

Отже, інтерактивні методи – це посилена педагогічна взаємодія, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого досвіду життєдіяльності. Це процес інтенсивної, міжсуб'єктної комунікації учителя і учнів (педагог – суб'єкт власної професійної діяльності – ставить у позицію суб'єкта освітньої діяльності учня). Інтерактивна педагогічна взаємодія характеризується високим ступенем інтенсивності спілкування її учасників, їхньої комунікації, обміну діяльністю, зміною і різноманітністю її видів, форм і прийомів, цілеспрямованою рефлексією учасниками своєї діяльності і взаємодії, що відбулася. Інтерактивна педагогічна взаємодія, реалізація інтерактивних педагогічних методів спрямовані на зміну, удосконалення моделей поведінки і діяльності учасників педагогічного процесу [7, с. 17].

Аналіз практики інтерактивної педагогічної взаємодії дозволив виділити її провідні ознаки й інструменти, серед яких: полілог, діалог, мисленнєва діяльність, смислотворчість, міжсуб'єктні відносини, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність і оптимістичність оцінювання, рефлексія тощо [4, с. 39].

Полілог (у перекладі з грецького означає багатоголосся) у педагогічному процесі є багатоголоссям, в якому можна почути голос кожного учасника педагогічної взаємодії. Інтерактивне навчання потребує багатостороннього типу комунікації, коли комунікаційні зв'язки виникають не тільки між учителем і учнями, а й між усіма школярами, а педагог стає рівноправним учасником навчальної діяльності.

Діалог передбачає сприйняття учасниками педагогічного процесу самих себе як рівних партнерів, суб'єктів взаємодії. Діалог у педагогічному процесі – це сприйняття учня педагогом як особистості, як індивідуальності; прийняття учня незалежно від його індивідуальних, статевих або вікових особливостей.

Мисленнєва діяльність як сутнісна ознака інтерактивних методів полягає в організації інтенсивної розумової діяльності педагога і учнів. В інтерактивному навчанні вчитель має організувати самостійну пізнавальну діяльність учнів, проблемне навчання, самостійне виконання ними різноманітних розумових операцій, таких, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація тощо [4, с. 40].

Смислотворчість є процесом усвідомленого створення (творіння, побудови) учнями і вчителем нових для себе значень, змісту предметів і явищ оточуючої реальності в межах обговорюваної теми. Результатом смислотворчості педагога та учнів є новий зміст педагогічного процесу.

Свобода вибору учнів і педагога полягає в їхньому свідомому регулюванні і активізації своєї поведінки, педагогічної взаємодії, які сприяють оптимальному розвитку, саморозвитку [4, с. 40].

Створення ситуації успіху полягає в цілеспрямованому педагогом комплексі зовнішніх умов, що сприяють отриманню тими, які вчаться, задоволення, радості, прояву спектру позитивних емоцій і відчуттів. Успіх розглядається як мотив до саморозвитку, самовдосконалення. Для створення ситуації успіху використовуються різноманітні педагогічні засоби, насамперед позитивність і оптимістичність оцінювання учнів.

Усі названі ознаки інтерактивної педагогічної взаємодії обумовлюють одна одну, інтегруються в єдиний комплекс атрибутів, що становлять змістовну і технологічну основу використання в педагогічному процесі інтерактивних методів.

Важливим аспектом також є структура уроку. Застосування інтерактивних методик висуває певні вимоги до структури уроку.

Як правило, структура таких занять складається з п'яти елементів: з мотивації (не більше 5 % часу заняття); з оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів (не більше 5 % часу заняття); з надання необхідної інформації (10 – 15 % часу); з інтерактивної вправи – центральної частини заняття (45–60 % часу на уроці); з підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку (до 20% часу) [4, с. 66].

1. Мотивація. Мета цього етапу – сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до теми. Прийомами навчання можуть бути питання, цитата, коротка історія, невеличке завдання і т. ін. Займає не більш 5 % часу заняття.

2. Оголошення, представлення теми та очікування результатів. Мета – забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті уроку і чого від них очікує вчитель. Часом буває доцільно залучити до визначення очікуваних результатів усіх учасників заняття (5 % часу) [3, с. 43].

3. Надання необхідної інформації. Мета – дати учням достатньо інформації, для того щоб на її основі виконувати практичні завдання. Це може бути міні-лекція, читання роздаткового матеріалу, виконання домашнього завдання. З метою економії часу можлива інформація в письмовому вигляді для попереднього (домашнього) вивчення. Наприклад, деякі уроки побудовані таким чином, що в книзі учня є інформація, достатня для виконання завдань: з нею ознайомлюються до початку уроку. На самому уроці вчитель може ще раз звернути на неї увагу, особливо на практичні поради, якщо необхідно – прокоментувати терміни або організувати невеличке опитування (10% часу заняття) [3, с. 44].

4. Інтерактивна вправа. Мета – практичне освоєння матеріалу, досягнення поставлених цілей уроку [3, с. 44].

Послідовність проведення цього етапу така:

1. Інструктування – вчитель розповідає учасникам про цілі вправи, про правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло учасникам.

2. Об'єднання в групи, розподіл ролей.

3. Виконання завдання, під час якого вчитель виступає як організатор, помічник, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи і навчання один з одним.

4. Презентація результатів виконання вправи.

Інтерактивна частина заняття займає близько 60 % його часу.

5. Підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку. Мета – усвідомлення того, що було зроблено на уроці, чи досягнуто поставлених цілей, як можна застосувати отримане на уроці в майбутньому. Підбиття підсумків бажано проводити у формі питань: Що нового дізналися? Яких навичок набули? Наскільки це може бути корисно в житті? Крім того, можна задати питання із проведення самого уроку: що було найбільш вдале, що ще сподобалося, що слід змінити в майбутньому. Важливо, щоб самі учні змогли сформулювати відповіді на всі питання. Для опрацювання результатів бажано лишити до 20 % часу уроку [4, с. 66].

Дослідження спеціалістів з використання інтерактивного навчання свідчать про необхідність реалізації у навчальному процесі певних організаційно-педагогічних умов, без яких інтеракція або зовсім неможлива, або є неефективною. Серед них, насамперед, є створення сприятливої, позитивної психологічної атмосфери в класі під час уроку. Вона необхідна, щоб забезпечити мотивацію учнів до саморозкриття, відкритої позиції й прагнення до співпраці між собою і з учителем. Це потребує від учителя застосування спеціального інструментарію (прийомів, методів) створення і підтримання такого клімату протягом усього навчального часу [4, с. 41].

Другою умовою є оптимальне облаштування навчального простору, зокрема спеціальні способи розташування меблів (для роботи малих груп, для спілкування і дискусії у загальному колі тощо), наявність у класі різноманітних матеріалів: текстів, словників, просто чистого паперу і маркерів тощо. Це необхідно, оскільки інтеракція передбачає постійну пошукову активність і творчість усіх учнів класу, продукти цієї активності мають бути зафіксовані на якихось носіях [4, с. 42].

Третьою умовою ефективного застосування інтеракції є запровадження в класі спеціальних правил, норм спільної праці, які є загальнообов'язковими для всіх. Визначення таких правил, норм

роботи відбувається в процесі спільної діяльності педагога і учнів. Якщо правила будуть прийняті й усвідомлені учнями – як свої особисті, це гарантує їхнє дотримання у навчальній аудиторії незалежно від того, чи присутній там педагог, чи ні.

Методична майстерність сучасного вчителя має розвиватись „не через забезпечення його великою кількістю готових рецептурних посібників і широке використання ним готових поурочних розробок. Йому потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, висока загальна культура і ґрунтовна дидактична компетентність” [9, с. 44].

Сукупність цих ознак і умов дозволяє говорити про принципову інноваційність педагогічної технології інтерактивного навчання у порівнянні з традиційними варіантами його організації.

Отже, технологія інтерактивного навчання – така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть у процесі пізнання: або кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він повинен публічно відзвітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання.

Спілкуватись з учнем чи ученицею як із партнерами, не опускаєтьс, а підняти до рівня дитини – мета інтерактивних технологій навчання. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх учнів. Головними в процесі навчання є зв'язки між учнями, їхня взаємодія та співпраця. Результати досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе відповідальність за результати навчання.

Список використаної літератури:

1. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. – Тернопіль: Богдан, 1997. – 192с.
2. Демчук М. Нетрадиційні форми навчання. // Рідна школа. – 2005. – №9. – С.65-67.
3. Петренко В. Форми організації навчання у сучасних педагогічних технологіях. – Кіровоград.: Педагогічні науки. – 2002. – Вип.42. – С.43-44.
4. Пометун О. Інтерактивні методики та система навчання. – К.: Шк. світ, 2007. – 112 с.
5. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.
6. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання // Дивослово. – 2004. – №7. – с. 2-3.
7. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Х.: Основа, 2003. – 80 с.
8. Пометун О., Ремех Т., Панченков А. Навчання в дії: Навч.-метод. посіб. – К.: Видавництво А.П.Н., 2003. – 183 с.
9. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / За заг. ред. Сисоєвої С.О. – // К.: Генеза, 2001. – 84 с.
10. Суворова Л. Інтерактивне навчання: нові підходи // Доба. – 2002. – № 4. – С.19-20.